НАМГАР: "ЗАРИМДАА ХАМАГАА ХАЯАД, НЮТАГАА БУСАШАХА ДУРАН ХҮРЭДЭГ"

9 н.

Пунцэг БАЛДАНДОРЖИЙН

ХЭЖЭНГЫН ДАСАНАЙ ТҮҮХЭ

15 н.

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад Үнэн

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной августын 20 Среда

№ 31 (21981) (896)

Гарагай 4

www. burunen. ru

Августын 22 - Россиин Федерациин Гүрэнэй тугай үдэр

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг

РОССИИН ФЕДЕРАЦИИН ГҮРЭНЭЙ ТУГАЙ ҮДЭРӨӨР БУРЯАДАЙ ТОЛГОЙЛОГШЫН АМАРШАЛГА

Буряад Республикын хүндэтэ ажаhуугшад!

Россиин Федерациин Гүрэнэй тугай үдэрөөр Таанарые Буряадай Правительствын болон өөрынгөө зүгhөө үнэн зүрхэнhөө амаршалнаб!

Энэ hайндэрые бидэ мүнөө онсо жэлдэ онсо удхатайгаар тэмдэглэжэ байнабди. Манай гүрэн түрэмнай хубилан hэлгэлтын жэлдэ орожо, тиин Россида шэнэ ехэ шата эхилбэ гээшэ. Энэ жэлдэ Россиин Федераци ехэ боложо, гурбан үнгэтэ Россиин туг доро крымэйхид бусаба. Эдэ үйлэ хэрэгүүд, Украинада боложо байhан дайта шууялдаан, уласхоорондын байдалай муудалга бүхы Россиин зониие нэгэдүүлнэ. Тиимэhээ гүрэнэй hүлдэ тэмдэг, манай олон үндэhэтэ арадые нэгэдүүлгын hүлдэ тэмдэг болохо гурбан үнгын тугые мүнөө үедэ сэгнэнгүй байхын аргагүй.

Гүрэнэйнгөө туг хүндэлхэ hайндэрөө сэгнэн, гүрэнэй бусад hүлдэ тэмдэгүүд болохо гимн болон гербтэй адляар бидэ Эхэ ороноо хүндэлнэ гээшэбди. Россиин туг Россиин түрүүшын дайшалхы корабльнуудтай адли бии болоhон, тиимэhээ XIX зуун жэл хүрэтэр гансал флодой соелдо хабаатай байгаа бшуу. I Пётрой ботик дээрэ сагаан, хүхэ болон улаан миндаhанууд зураатай байгаа hэн. Харин 1693 ондо Соловецкэ ольтирог походто гараhан Пётрой бага сүүднэнүүд адли зурыhан сагаан, хүхэ болон улаан hудалнуудтай туг доро ябаа бэлэй. Тиигэжэ Россиин сагаан, хүхэ болон улаан hудалнуудтай туг газар дээрэ юрын ушарта хэрэглэгдэхэдээ, ород далай гаталагшадай нээhэн шэнэ газарнуудтай холбоотой байгаа бшуу.

2000 оной декабриин 25-да, шэнэ зуун жэлэй болон мянган жэлэй эхилхэ үедэ "О государственном флаге Российской Федерации" гэhэн Федеральна конституционно хуули абтаhан байна. Тиигэжэ тэрэ хуулиин ёhоор РФ-гэй тугые хэрэглэлгын эрхэнүүдэй байдал болон дүримүүд элирхэйлэгдэhэн юм. Уhан далайн, газарай болон тэнгэриин нэгэ ниитэ байhые, мүн этигэл найдал болон сэбэр сэхэ hанаае, буян хэшэг, үнэн сэхэ байлга болон баатаршалга, эрэлхэг зориг болон хатуу шанга эрмэлзэл үргэhэн hүлдэ тэмдэгүүдые харуулhан гурбан үнгэтэ туг Россиин олон үндэhэ яhата арадые бултыень нэгэдүүлнэ гээшэ.

Бэеэ дааанги байhые ба суверенитет баримталhан тугнай олон үеын Россиин зоной үнэн hэшхэлэй болон алдар солын hүлдэ тэмдэг болоно, тиин урда үеынхидэй хэhэн горитой туйлалтануудтай, мүн Эсэгэ ороноймнай баатаршалгата түүхэтэй болон жаргалтай ерээдүйтэй холбоно гээшэ. Бидэ булта Россиин арад гээшэбди, тиимэhээ хүн бүхэнэй амжалта хадаа ороноймнай баялиг болоно гэhэн ойлгосо тугнай элирхэйлнэ бшуу. Манай газар дээрэ Гүрэнэймнай туг доро хододоо эб найрамдал ба зүбшөөрэл мандаха болтогой, үнэн сэдьхэлhээ Таанарта зол жаргал ба hайн hайхан ажаhуухые хүсэнэб!

Буряад Республикын Толгойлогшо -
Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшэ В.В. НАГОВИЦЫН.

РОССИИН ФЕДЕРАЦИИН ГҮРЭНЭЙ ТУГАЙ ҮДЭРӨӨР БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М. ГЕРШЕВИЧЭЙ АМАРШАЛГА

Хүндэтэ нютагаархид!

Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгhөө Таанарые Россиин Федерациин Гүрэнэй тугай үдэрөөр амаршалнаб!

Гүрэнэй туг хадаа ороноймнай эгээл гол hүлдэ тэмдэгүүдэй нэгэн болоно гээшэ. Россиин гүрэнэй hүр hүлдэ соо манай гүрэнэй шанга хүсэн ба ехэ уг удха, тэрэнэй алдар суута түүхэ, Россиин арадай баатаршалганууд харуулагдана бшуу.

Анха түрүүн сагаан, хүхэ болон улаан үнгэнүүдтэй туг I Петрой эсэгэ Алексей Михайловичай хаан шэрээдэ hууха үедэ "Орел" гэhэн түрүүшын ород дайшалхы корабль дээрэ үлгэгдөө бэлэй. Олон үеын үнгэрhэн хойно гурбан үнгэтэй туг шэнэ демократическа Россиин гүрэнэй гол hүлдэ тэмдэг болоhон байна.

Россиин Гүрэнэй тугай үдэр хадаа угай баялиг болохо патриотизмда болон гүрэн түрын байдалда үндэhэлhэн обществые нэгэдүүлгэдэ аша туhатай hайндэр болоно бшуу. Агууехэ гүрэн түрэтэй байhаараа, мүн алдар суута ажаhуугшадаараа омогорхохо мэдэрэл энэ hайндэр бидэндэ түрүүлнэ ха юм.

Энэ удха шанартай үдэр Буряад оронойнгоо бүхы ажаhуугшадта ехэ зол жаргал, hайн hайхан ажаhуухые болон үглөөдэртөө этигэл найдабаритай байхые хүсэнэб!

Буряад Республикын
Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М. ГЕРШЕВИЧ.

Gutulok Калашниковай гудамжа, 11-дэхи гэр. 44 квартал

hайн шанартай, ехэнхинь арhан, ехэнхинь Россиин гүрэнэй үйлэдбэриин, тон үнэгүй сэнтэй (оптово) гуталнуудые арбан хоногой туршада абажа үрдихыетнай уринабди

Буряадай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

Вячеслав НАГОВИЦЫН:

“МАНАЙ ЗОРИЛГО – ӨӨҺЭДЫНГӨӨ ҮЙЛЭДБЭРИИН ЭДЕЭ ХООЛООР АЖАҺУУГШАДАА ХООЛЛУУЛХА”

Буряадай Толгойлогшо Мухар-Шэбэрэй аймагаар ябажа, малай тэжээл бэлдэлгын ажалтай танилсаа, мүн тиихэдэ мүнөө үедэ тогтоhон политическэ болон экономическа эрхэ байдалда республикын хүдөө ажахые хүгжөөлгын асуудалда зорюулагдаhан хүдэлмэриин зүблөө үнгэргөө.

Вячеслав Наговицын хүдөө ажахын хэдэн предприятинуудта хүрэжэ, hая ажаябуулгаяа эхилhэн фермернүүдтэйшье, үнинэй хүдэлдэг дүй дүршэлтэй малшадтайшье уулзажа, шиидхэгдээгүй асуудалнуудаарнь hонирхоо.

Даб дээрээ Мухар-Шэбэрэй аймагта 14 мянга гаран гектар талмайда малай тэжээл таригданхай, 4 мянган шахуу гектар сабшаланhаа үбhэн абтанхай.

Аймагай эгээл ехэ хүдөө ажахын предприятинуудай нэгэн болохо “Түгнэ” ООО казах үүлтэрэй үхэр үдхэбэрилдэг, 3 мянган гектар талмайда ороohото таряа таридаг юм. Тиин республикын Толгойлогшо тус ажахын директор Дмитрий Климовтэй саашанхи хүгжэлтэ тухайнь хөөрэлдөө.

“Манай зорилго – өөhэдынгөө үйлэдбэриин эдеэ хоолоор ажаhуугшадаа хооллуулха. Тиигэхын тула hүнэй фермэнүүдые хүгжөөжэ, малаа олошоруулан шахажа, өөрын hү, мяхатай болохо ёhотойбди”, - гэжэ Вячеслав Владимирович бүхы фермернүүдтэ ойлгуулан хэлээ.

“Залуу фермер-2013” конкурсын илагша Евгений Ивановтой Вячеслав Наговицын фермерскэ ажахынуудай дайралдадаг бэрхэшээлнүүд тухай хэлсээ. Гол шухалань гэхэдэ, хүдөө ажахын үйлэдбэрилэгшэд республикын болон федеральна хэмжээнэй дэмжэлгэнүүд, грантнууд тухай hайн мэдэхэгүй байдаг.

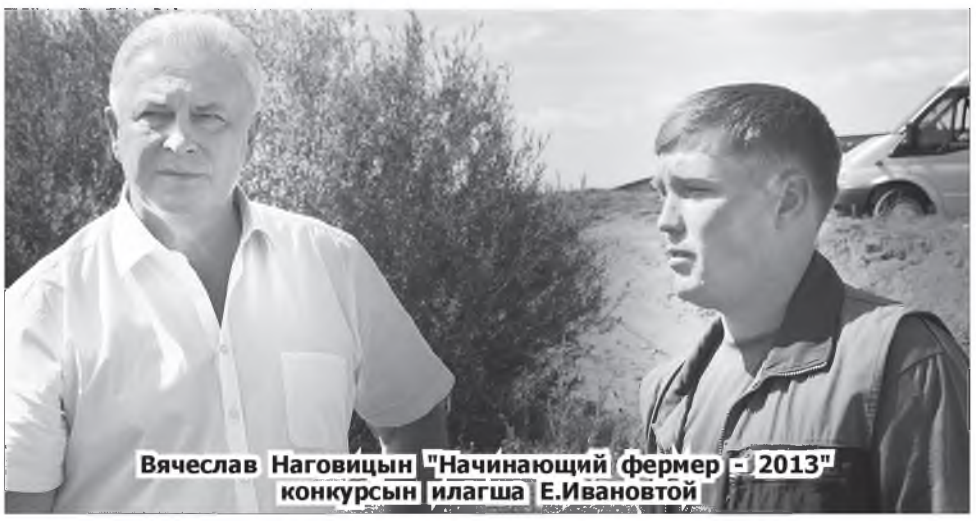

Вячеслав Наговицын "Начинающий фермер - 2013" конкурсын илагша Е.Ивановтой

Таряа хуряалгын үедэ

Авторай фото-зураг

“Нёдондо нэгэ миллион зуун мянган түхэригэй грант шүүгээд, үмсынгөө хамhабариин ажахыhаа ургажа, 570 гектар газартай болооб. Мал тэжээнэб, таряа ургуулнаб. Ган гасууртай зун болоошье hаань, яhала ургаса суглуулхабди даа”, - гэжэ Евгений Иванов хөөрөө.

Харюудань Буряадай Толгойлогшо залуу фермертэ Хүдөө ажахын министерствэдэ хандажа, “Россельхозбанкhаа” урьhаламжа абаад, ажахыгаа үргэдхэхыень дурадхаа.

“Искра” колхоз үнинhөө хойшо республика соогоо түрүүшүүлэй тоодо ородог юм. Мүнөө энэ ажахыда 3500 гаран үхэр тоологдоно. Байгша ондо 7000 гектар газарта ороohото ургамалнууд таригдаа.

Тус ажахын директор Василий Коршуновой онсолhоор, бүхыдөө хүдөө ажахын гол бэрхэшээл – хүн зоной дуталдал: газар элдэхэ, малтай носолдохо дуратай зон үсөөн.

Хүдэлмэриин зүблөөнэй үедэ республикын хүдөө ажахын болон эдеэ хоолой министрэй орлогшо Михаил Костриков республикын хүдөө ажахын байдалтай танилсуулаа.

“Бидэ мүнөө фермернүүдтэ гүрэнэй дэмжэлгэ үзүүлхэ хэлсээнүүдээр хүдэлнэбди, - гэжэ тэрэ тэмдэглээ. – Таряа тарилга, мал үсхэбэрилгэ хүгжөөлгэ дэмжэгдэнэ, “Хүдөө нютаг хүгжөөлгэ” гэhэн программа бэелүүлэгдэнэ. Хаясаанай газарнуудые hэргээн элдэлгын, hайн үрэhэ худалдан абалгын гаргашануудтэхэрюулэгдэдэг. Гүрэнэй дэмжэлгын гол шэглэл – хүдөө ажахын газарнуудые үтэгжүүлгэ. Теэд бидэ үгтэhэн мүнгэн зөөриие ашаглажа шаданагүйбди. Даб дээрээ мяхалиг үхэр мал үсхэбэрилгын республиканска программа Россиин Хүдөө ажахын министерствэдэ шэлэгдэнхэй, hаядаа хэлсээн баталагдаха”.

Иимэ хүдэлмэриин зүблөөнүүд аймаг бүхэндэ саг үргэлжэ эмхидхэгдэдэг юм гэжэ hанууулая. Тиин Мухар-Шэбэрэй аймаг ошолгын дүнгүүдээр Хүдөө ажахын министерствэдэ “Валей” гэhэн уhалууриин комплекснуудые худалдан абаха, 600 толгой үхэр малай hүнэй комплекс бариха талаар болон бусад асуудалнуудые хаража үзэхэ даалгабари үгтөө.

Иван ПОДБЕРЕЗКИН.

Тобшо hонинууд

ГТО-гой ТУРШАЛГЫН ТАЛМАЙНУУД БУРЯАДТА БИИ БОЛОХОНЬ

Физическэ культурын болон спортын республиканска агентство РБ-гэй hүралсалай болон эрдэмэй министерствэтэй, Улаан-Үдэ хотын захиргаантай ба врачебно-физкультурна диспансертэй хамта Буряад орондо «Готов к труду и обороне» (ГТО) гэhэн нэрэтэй бүхэроссиин физкультурно-спортивна комплекс Буряад орондо байгуулха тухай дурадхалнуудые бэлдэжэ байна.

Интернет-сайтhаа фото

Улаан-Үдын гүрбан hүргуулинуудта, Буряад ороной хүдөөгэй аймагуудай 3 hүргуулида, тиихэдэ дунда мэргэжэлтэ эмхинүүдтэ ГТО-гой комплекс байгуулгын туршалгын талмайнууд бии болгогдохо байна. Эдэ эмхинүүд тухай сентябрь hара соо мэдэгдэхэ. Нормативуудые 5-дахи, 9-дэхи, 11-дэхи классуудай hурагшад физкультурынгаа хэшээлнүүдтэ (дотоодохи шата) тушааха, удаань түгэсхэлэй шатата нормативуудаа тушааха ёhотой болоно.

ЭРХИМ ПОЛИЦЕЙСКЭНҮҮД ШАГНАГДАБА

Дотоодын хэрэгүүдэй албанай подполковник Сэсэг Лубсанова энэ албанай хүдэлмэрилэгшэдэй гэр бүлынхидые албангуудай, мүн подразделенинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэй танилсуулhан байна.

Социально-эрхэ хамгаалгын, медицинскэ хангалгын, дотоодын хэрэгүүдэй эмхинүүд, албанда хабаадалгын болон ажалай гурим, хуулита ёhо хазагайруулгые усадхаха тухай асуудалнууд зүбшэгдөө.

Олон тоото түрэлхидэйнь хажууда полициин эрхим хүдэлмэрилэгшэд шагнагдаба, шэнэ тушаалнуудта томилогдоhон тухай захиралтануудые шагнаба, бэе бэеэ хани халуунаар амаршалба.

ДУГАРЖАП ДАШИЕВАЙ НЭРЭ УЛААН-ҮДЫН ШЭНЭ ҮЙЛСЭДЭ ҮГТЭБЭ

СССР-эй арадай артист Дугаржап Да-шиевай нэрые Улаан-Үдэ хотын Октябрьска районой 128-дахи микрорайоной нэгэ шэнэ үйлсэдэ олгуулха тухай тогтоол Буряадай Толгойлогшо Вячеслав Наговицын баталhан байна.

Редакцийн архивhаа фото

Буряад Республикын соёлой мэдээжэ ажал ябуулагша Дугаржап Дашиев Эсэгэ оронойнгоо хүгжэмтэ искусствые хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ хубитаяа оруулhан габьяатай. Райсоведэй, СССР-эй Верховно Соведэй Үндэhэтэдэй Соведэй (1984-1989 онууда) депутат болон КПСС-эй XXVI съездын делегат байhан бэлигтэй дуушан Бүхэроссиин театральна бүлгэмэй Буряадай таhаг амжалтатай хүтэлhэн юм.

Д.Ц.Дашиевай дурасхаал мүнхэлхэ тухай дурадхал Улаан-Үдэ хотын захиргаан, Оперо болон баледэй театрай дирекци болон уран hайхан хүтэлбэри оруулhан байна.

“ХҮГЖЭМТЭ ЗУН” ҮРГЭЛЖЭЛhӨӨР

Гүрэнэй Г.Цыдынжаповай нэрэмжэтэ оперо болон баледэй театрай дэргэдэхи Театральна талмай дээрэ суббото бүхэндэ концерт-наадан эмхидхэгдэжэ, хотынхидай болон холын айлшадай, аяншалагшадай анхарал хандуулдаг болонхой.

Уридшалан РЦНТ-гэй зохёохы коллективүүд, Тарбагатайн, Прибайкалиин, Ивалгын аймагуудай, Улаан-Үдэ хотымнай дууша, хатарша ансамбльнууд уран бэлигээ дэлгэбэ.

Тээмэндэ болоhон “Хүгжэмтэ зунай” концертдэ Москвада хүдэлдэг композитор, дирижер Сарантуяа Жалцанова, Монголой соёл, искусствын университедтэ hурадаг дуушан Арюхан Будаева, морин хуур дээрэ наададаг, тэндэ hурадаг Эрдэм Дымбрылов, “Голос Бурятии” гэhэн конкурсдо хабаадаhан дуушад Гэсэр Холхоев, Александр Саможапов, Армине Акопян, мүн тиихэдэ Галсандоржиин Гандиг гэгшэд бэлиг шадабарияа эндэ харуулжа, халуун альга ташалгаар угтагдаа гэжэ тэмдэглэхээр.

Августын 23-да Улаан-Үдын муниципальна оркестр наадаха, харин августын 30-да драматическа театрнуудай артистнууд дуулаха гэжэ дуулганабди. Харин сентябриин 6-да Оперно театрай артистнууд дуунуудаа дуулаха байна.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Алдарта Байгалай үдэрые угтуулан

“ДАЛАЙН ХАЖУУДА, ХҮХЭ НОМИН ДАЛАЙН ХАЖУУДА...”

гэжэ байжа суута япон дуу (“У моря, у синего моря...”) шанга шангаар дуулалдаһаар байтараа, алдар суута, адис аршаанта, арюун сэбэрхэн, тунгалаг һайхан үһатай, ехэ элшэ хүсэтэй Байгал далайнгаа эрьедэ оршодог “Байкальский прибой” гэһэн аяншалагшадай һуурин хүрэһэн байнабди.

Далайн эрьеэр амарагшадай дүүрэн палаткануд татаатай олон байна гэжэ харабабди. Сэхэ эрьедэнь шахуу оршодог “Байкальская ривьера” гэжэ гоё нэрэтэй Тимлюйн цементнэ заводой амаралтын баазада орожо, тэндэхи зохидхонууд, 3-4 хүнэй байха байрануудаар тарабабди, унтаха оронуудаа бэлдэн заһабабди. Ута гэгшын столтой, олон һандалинуудтай томо кухнииень эзэлжэ, буряад зоной хүндын дээжэ мяхан болодог хун сагаан хонинойнгоо мяха, доторыень шанахаяа томо электро-пеэшэн дээрэнь табяад, үльгэр домогойхидол адляар “скатерть-самобранка шэнгеэр шаныш, эдеэ хоолымнай, сайемнай” гэлдээд, булта хүхилдэн хэлээд, далайнгаа эрьедэ шунгахаяа яарабабди.

Манай талаан боложо, аргагүй дулаахан үдэр (33 градус халуун) байжа, үдэшэ тээшэ дулааһан үһандань шаг шууяа татан орожо, шунгажа жаргабабди. Үһанда ороогүй зон медитаци хэжэ, далай дээгүүр алтарһан туяануудаа бидэндэ сэб сэхэ гэшхүүр болгон залаһан нарые харан, үргэл мүргэл хэбэбди. Бухы эрьеэр үһанда орогшод олон байба, зариманиинь сүлөөгүйнүүд болонхойнууд, пирсын талмайнууд дээрэ омоли, бусад загаһа хахуулдина, харин нүгөөдүүлынь катамаранаар тамарна. Харин бидэ буряад ёһо заншалаараа сагаан эдеэнэйнгээ дээжэһээ, эдеэ хоолһоо Байгалайнгаа эзэд бурхадта үргэбэбди. Хүхилдэжэ, шунгажа үрдиһэн зомнай үдэшынгөө хоолдо яаража, кухни тээшээ ошобобди. Маннаа урид хонинойнгоо мяханда һанаата болоһон, “Үнэнэймнай” үнэн сэхэ нүхэр, анхан хэблэлэй таһагта амжалтатай хүдэлһэн Людмила Лопсоновна Цыденовамнай мяхаа зохидоор шанажа байба. Бидэ булта ороолдожо, намарай хэшэгүүдээр хэһэн саладуудаа, амтан эдеэ хоолоо табижа, мяхан табагуудаа дэлгэжэ, баян столоо түхеэрбэбди. Яһала һайн, тарганшаг Агын хони шэлэжэ, амтатай эреэлжэ шудхаһан, хошхоногуудые бэлдэһэн, бидэнээ амтатай хониной мяхаар аргагүй гоёор хүндэлһэн “Буряад үнэн” газетынгээ харюусалгата секретарь Соёлма Балбаровна Байминовада, энэ аяншалгадамнай хүтэлбэрилхы үүргэ шадамар бэрхээр бэелүүлһэн “Одон” журналайнгаа харюусалгата секретарь Дулма Батуевна Гуродармаевада, корректор Сэсэг Владимировна Дабаевада үнэн зүрхэнэйнгөө баяр хүргэбэбди, амаршалгын үгэнүүдыень шагнабабди.

Үнэн зүрхэнэйнгөө дулаан үгэнүүдые хэлэһэн, уран шүлэгүүдээ, уянгата дуунуудаа дуулаһан суг хүдэлдэг нүхэднай үреэлэй дээжэ хүргэбэ, ажалдамнай амжалта, ажабайдалдамнай зол жаргал хүсэбэ. “Байгал” журналаймнай редактор, мэдээжэ поэт Галина Хандуевна Дашеева-Базаржапова, “Үнэнэймнай” ветеран, анхан ахамад бухгалтер ябаһан Сэсэг Цыренжаповна Баторова, корреспондентнүүд Биликма Доржиевна Орбодоева, Дыжит Цыбикдоржиевна Мархадаева, Баир Григорьевич Жигмитов, фото-корреспондент Радна-Нима Балданович Базаров, дизайнер Аркадий Осорович Батомункуев, выпускающи оператор Ирина Александровна Галтаева, бусад баярай үгэнүүдые хэлэбэ, дуунууд, шүлэгүүд бэлэгүүдээ бариба.

Үргэлтэй, мүргэлтэй Маандаригта

Жаргалтай, хүхюутэй даа Яна Саша хоёр!

Амтатай даа арбуз!

Амар сайн, алдарта Байгал!

Пиирсэ дээрэһээ холые харанаб

"Банан" дээрэ бата һуунабди

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

Үглөөдэрынь корреспондент Герман Надмитович Намжиловнай ерэжэ, баһал Байгалдаа дахинаа орожо, булта сэнгэбэбди, жаргабабди... Бидэнэй амаралта дэмжэһэн түрэл “Буряад үнэн” Хэблэлэйнгээ байшангай дарганарта, ажалайнгаа коллективэй Советдэ үнэн зүрхэнэйнгөө баяр хүргэнэбди.

1997 онһоо август һарада тэмдэглэдэг “Байгалай үдэртэ” (мүнөө жэлдэ сентябрь һарада) дэлхэйн эрдэни зэндэмэни болодог алдарта Байгалаа гансал хамгаалхые уряалха бэшэ, харин хүн бүхэн Байгалай хажууда амарһан газартаа эзэн ёһоор хандажа, ариг сэбэр байлгаха, бог шоройгоо хаяха газартань (тусхай хайрсаг) хаяха, суглуулха ёһотой бшуу. Тиин хариин оронуудай сэбэрлэхээ ерэхэ зониие хүлеэжэ байнгүй! Тиихэдэ газаа гараха (“мориёо эрьехэ”) газарнууд тон үсөөн байна. Илангаяа Байгал ошоходоо, үргэлтэй, мүргэлтэй Маандаригта тогтоходомнай, ариг сэбэрые сахигты гэһэн уряанууд бэшээтэй байна. Зүгөөр “мориёо харахаа” гараһан зоной гарадаг туалет соо орохын аргагүй, ехэ муухай байна, ядахын сагта тэндэ мүнгөөр оруулаа һаань, нэгэ бага сэбэр байха байгаагүй юм гү?! Тиин эндэ ариг сэбэр байлгалгада хэрэгтэй мүнгэнииншье олдохо һэн.

Бухы Росси гүрэнэймнай 10 эрдэни зэндэмэниин тоодо ородог гэжэ Интернедээр элирһэн алдар суута, дэлхэй дээрэ ондоо тээ дайралдадаггүй хоморой хэдэн мянган амитадтай Байгалаа эб хамта аршалаял, абараял! Тиигээгүй байбалнай, ерээдүйн үетэн сэбэр үһагүй үлэхэдөө болохо бшуу! Бидэ Виктория басагантаяа аяар холын Турциин Анталия хото дуунай конкурсдо ошоходоо, үһа саһанай үнэтэйе өөр дээрээ үзөө һэмди. Юуб гэхэдэ, аргагүй манай һайхашааһан Дундада далаймнай аргагүй гоё, хүхэ номин үнгэтэй һэн, гэбэшье үһаниинь ехэ дабһатай байгаа бэлэй. Тиигээдшье хариин олон оронуудаар “Тоонто” гэһэн фольклорно ансамбльтаяа суг ябахадаа, хүн бүхэнэйнь, илангаяа хүүгэдэйнь хара багаһаа ариг сэбэрэр ажамидархаар хүмүүжүүлэгдэнхэй байхыень гайхахаар, омогорхохоор байдаг лэ даа.

Тээмэндэ Россиин Соёлой жэлдэ зорюулагдаһан “Диалог культур” гэһэн зүблөөн болоно, Байгал далайе хамгаалгын олон тоото форумууд Гүрэнэй Дүумын депутат Михаил Слипенчугай хүтэлбэри доро үнгэргэгдэнэ. Нёдондо нютагаа айлшалһан бүхэдэлхэйн мэдээжэ топмодель Ирина Пантаева Улаан-Үдэдэ болоһон удха шанартай уулзалганууд дээрээ Америкэдэ, дэлхэйн бусад газарта хомордожо байһан ариг сэбэр үһан тухай хэлэжэ, видеоматериалнуудые харуулжа байгаа һэн. Бухы дэлхэйн сэбэр үһанай 5-дахи хубиие эзэлжэ байдаг, арад зоноймнай шэмэг болодог баян Байгал далайгаа эрид шиидэмгэйгээр хамгаалаял, сахин аршалаял:

...Байгал далай, Байгал далай –
Буряад зоноймо омог далай.
Байгал далай, баян далай-
Буряад зоноймо хэшэг далай...

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИИН ТҮСЭБ

2014 оной августын 18 - 22

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

18.08 11.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ В.Г.ТАРХОВАЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИИН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

18.08 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДТА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджедэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ долоодохи сесси дээрэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай

20.08 15.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэриин, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)

"Захиргаанай хуули эбдэлгэнүүд тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

20.08 14.00 каб.322

"Буряад Республикын захиргаанай-дэбисхэрэй байгуулга тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

21.08 10.00 каб.322

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)

"Буряад Республикада хүдөө ажахые гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

19.08 10.00 каб.119

"2012-2014 онуудай хугасаада бага түхэлэй ажахынуудые гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай" Буряад Республикын Правительствын мэдээсэл тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай

20.08 10.00 каб.119

Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуулинуудтай зохилдуулха тухай

21.08 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олониитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

"Буряад Республикын гүрэнэй шагналнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

21.08 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. "Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ социальна хангалгын талаар бүрин этигэмжэнүүдые бэелүүлхэ тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

2. "Буряад Республикын зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

19.08 9.30, 10.00 каб.218

"Ажалай пенсиин нөөсэлэлгын хубида нэмэлтэ страховой түлбэринүүд болон пенсионно нөөсэнүүдые бүрилдүүлгэдэ гүрэнэй дэмжэлгэ үзүүлхэ тухай" болон "Уялгата пенсионно страхованиин байгуулгада хүн бүхэнэй нюур тодолһон тоо бүридхэл тухай" федеральна хуулинуудта хубилалтануудые оруулха тухай" 537967-6 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

20.08 10.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалиин нөөсэнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхиие хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

"Россиин Федерацида холые хараалһан түсэблэлгэ тухай" федеральна хуули тухай

19.08 14.00 каб.203

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ олон квартиратай гэрнүүдэй барилгада хамжан хабаадаһан эрхэтэдэй эрхэнүүдые болон хуулита эрилтэнүүдыень хамгаалха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

21.08 14.00 каб.203

III. ПАРЛАМЕНТНУУД ХООРОНДЫН АЖАЯБУУЛГА

Сахалинай можын Дүүмын түлөөлэгшэдэй Буряад Республика руу ерэлгэ

19.08 - 21.08

Буряад Республикын ветерануудай эмхинүүдтэ "Дальневосточная Победа" гэһэн лентэ дамжуулан үгэлгын баяр ёнолол

20.08 11.00 – 12.00 Бага танхим

IV. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЕЭН АБАЛГА

М.М.Гершевич – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ

20.08 9.00-12.00 каб.118/327

Ц.Б.Батуев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олониитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хорооной түрүүлэгшэ

21.08 14.00 – 17.00 каб.212

«Буряадай түрүү хүнүүд» конкурсын «Буян хэшэг» гэһэн номинацида

БУЯНТАЙ, ХЭШЭГТЭЙ ЯБЫТ ДАА!

"БЭРХЭШ ДАА, ХҮБҮҮМНИ"

Стасай эхэ, эсэгэнь хүбүүндээ ходо шахуу һургаал заабари үгэжэ байдаггүйшье һаа, хэрэгтэй сагтань хаа-яа магтаадшье орхидог заншалтай бэлэй. Эсэгэнь – Цырен Бабаевич ходо сүлөөгүй ябадаг хүн байгаа, юундэб гэхэдэ, парткомой ажал барагдахагүй, агшан зуурашье ажалгүй, анжаржа ябаха арга байдаггүй һэн. Заримдаа сүлөөтэй байхадаа: "Заа, хүбүүмни, хэр зэргэ һуража байнабши? Хөөрыш даа", - гэдэг бэлэй. Тиихэдэнь Стас абаһаар лэ: "Би ямараар һурадагаа өөрөөшье мэдэнэгүйб. Эжыһээмни асуугаарайл даа", - гэжэрхидэг һэн.

Эжынь – Мария Александровна тоо бодолгын багша байһан тула хүбүүндээ: "Энээниие хайшан гээд бодохо ёһотойб?"- гэжэ асуухадань, тоб гэмэ тодо харюу үгэжэрхидэг бэлэй. Тиихэдэнь эжынь: "Бэрхэш даа, хүбүүмни. Һуу, үшөө нэгэ таба табихамни журнал соогоо", - гэжэ магтадаг һэн.

- Һургуулида орожо байха үедөө нэгэтэшье физикээр, математикаар дүрбэн гэһэн сэгнэлтэ абажа үзөөгүйб, - гэжэ намтай хөөрэлдэжэ һуухадаа, лаблан тобшолоо юм. Ехэ болоходоо гэхэ гү, али арбадахи класста һуража байхадаа, физикэ математика хоёроо улам һайнаар шудалжа эхилээ.

Арбадахи класс дүүргэмсээрээ, Новосибирскын электротехническэ институдта документнүүдээ тушаагаад, 1982 ондо тус институт дүүргэһэн тухай дипломтой болоо һэн. Тэрэнэй һүүлээр нэгэ жэл соо Новосибирскын автомат приборнуудай эрдэм-шэнжэлэлгын институдта ажаллаа. Удаань Улаан-Үдын Зүүн Сибириин технологическа институдта 1986 он болотор ажаллаһан байна. Тэндэ ажаллажа байхадаа, эрдэм мэдэсэеэ улам саашань үргэлжэлүүлхэ гэжэ бодомжолдог һэн тула Москвагай Бауманай нэрэмжэтэ технологическа университедэй дэргэдэхи аспирантурада 1986-1989 онуудта һуража, 1990 ондо техническэ эрдэмэй кандидадай нэрэ зэргые хамгаалһан юм. Тэрэнэй һүүлээр арбаад жэл соо Улаан-Үдын Зүүн Сибириин технологическа институдта багшалһан намтартай. 2000-2001 онуудта түрэл Захааминай аймагай толгойлогшын экономикын талаар орлогшоор ажаллаба. Станислав Цыренович 2001 онһоо хойшо олзын хэрэг эрхилжэ, олон ухаалан зохёолгын ажал амжалтатайгаар ябуулһан юм.

- Юумэ ухаалан зохёохо һаналаа нэгэшье орхёогүйб. Саг үргэлжэ, нэгэ юумэ толгой соогоо бисалгажал ябадаг байгааб, - гэжэ тэрэ хөөрөө бэлэй.

"ПЕЭШЭНЭЭ ЗУНДАА БЭЛДЭ"

Ямаршье айлда ороходомнай, пеэшэн заатагүй байдаг гэел даа. Манай эрдэмтэн Станислав Бальжанов ямар аргаар хүн зондоо ехэ туһатай, ехэ ашаг асардаг пеэшэн ухаалан зохёохоб гээд удаан бодомжолжо ябаһан тула 2001 ондо ухаалан зохёолгын түрүүшын патент абаһан юм. Юуб гэхэдэ, хүн бүхэндэ гэхэ гү, али айл бүхэндэ тон шухала пеэшэн зохёожо гаргахаб гээд бодомжолжо ябаһаниинь илангаяа урагшатайгаар бүтэбэ. Тэрэ пеэшэнээ "Халуун" гэжэ нэрлээд, интернедээр сайт дээрэ тараан табиба.

"Халуун" гэһэн пеэшэндэ хуурай түлеэн багаар гаргашалагдадаг. Тэрэ пеэшэн соо хэһэн түлеэн саг зуура дүрөөд һаладаггүй. Юрын мүнөөнэй пеэшэн соо хэгдэдэг түлеэнһээ 2-3 дахин удаан саг соо унтардаггүй, аалиханаар дүрэн шатадаг юм. Тиихэлээрээ 100 хүрэтэр дүрбэлжэн метр талмайтай гэртэ нэгэ һарада 1,5 кубометр түлеэн хэрэгтэй болодог байна.

БУСАД ҺОНИРХОЛТОЙ ЗҮЙЛНҮҮД

Юрэнхыдөө "Халуун" гэдэг пеэшэн ямаршье гэр соо бодхоожорхиходо болоно. Тиимэһээ гэр дулаасуулдаг онсо ехэ түхеэрэлгэ тодхохо хэрэггүй болоно. "Халуун" пеэшэнэй утань – 1,15 метр, хүндэлэниинь – 0,90 см. Эдеэ шанадаг плиткэнь юрын пеэшэнэйхидэл адли. Тиимэ пеэшэн барихада, 600-700 хабтагар хирпиисэ хэрэгтэй. Барилгашад туха сүлөөгүй ажаллажа, 2-3 үдэр соо пеэшэн баридаг байна. Сэнгынь 15 мянган түхэриг гэжэ тодорхойлогдонхой.

Үшөө нэгэ һонин юумэн гэхэдэ, "Халуун" пеэшэндэ батарейнүүдые тодхожо, дулаан уһа ябуулжа болохо байна. Энэнь илангаяа ехэ талмайтай гэрнүүдтэ таарамжатай. Иимэ аргаар дулаагаа үгэдэг түхеэрэлгэ мүн лэ ухаалан зохёогшын үшөө нэгэ дурадхал байһаниинь элирнэ. Эрдэмтэн Бальжановай һанаагаар "Халуун" пеэшэн соо аяар 1000 градус хүрэтэр уһа халааха технологи нэбтэрүүлэгдэнхэй. Юрын пеэшэн соо 600-800 градус халуун байдаг гээд тэмдэглэхэ хэрэгтэй. "Халуун" гэдэг пеэшэниие манай республикын, Эрхүүгэй можын олон зуун айлнууд захижа, урагшатайгаар хэрэглэнэ. "Тамнай иихэдээ ехэ буян хэшэг хэжэ байналта! Олон айлнууд танай "Халуун" пеэшэнтэй болоод, һанаа амархан ябана ха юм, - гэжэ хэлэхэдэмни, "Танай аманһаа гараһан үгэнүүд алтан болуужан даа", - гэжэ энеэбхилээ һэн.

"Халуун" гэһэн пеэшэн юрын пеэшэнһээ 2-3 дахин бага түлеэ галдана, 15-20 минутын туршада дулаагаа үгэжэ эхилнэ, 8-10 час соо түлеэниинь аалихан унгилжа байдаг болоно гэхэ мэтэ аяар 10 ондоо ухаалан зохёолгын патент "Халуун" пеэшэндэ тоологдоно. "Халуун" пеэшэн баридаг 5-6 бригада ажалладаг юм байна.

...Зунай халуун үдэр шанха дээрэһээ шангаар шаража байһан наран элшэеэ һуладуулжа, хадын саана хоргодохо тээшээ болобол даа. Гэрэй эзэн Станислав Цыренович нэгэ тээшээ яараһан хэбэртэй гэр соогуураа урагша хойшоо алхалжа мэдэбэ. Тиихэдэнь наһанайнь нүхэр Светлана Геннадьевна илдамханаар хаража, шогложо байһан янзатайгаар: "Энэ хүнэйшни толгойдо нэгэ шэнэ юумэн ороо ёһотой. Заримдаа унтажа амархаяашье, эдеэлжэ хооллохоёошье мартажархихаяа һанадаг хүн даа", - гэжэ хэлэбэ. Тэрэ үеэрнь бишье: "Аза талаантай ябыт даа. Уулзатараа баяртай!" - гэжэ хэлэхэ тээшээ болоо һэм.

Степан ОЧИРОВ,
РФ-гэй Журналистнуудай холбооной гэшүүн.

ХОРИ БУРЯАДУУД ТУХАЙ

АСАГАДТА БЭШЭГДЭҺЭН ТОБШО ТҮҮХЭ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь урдахи дугаарта).

Тэндэһээ хориин арбан нэгэн эсэгын зон тэрьедэжэ гаража ерэһээр, улам олон боложо хамтаран, Монголой нэхүүл сэрэгүүдтэй Нэршүү, Шиилхэ голнуудаар һуурһан уляад хамнигадтай нэгэнтэ бэшэ дайлалдаһаар, умара зүг барижа ябаха зуураа, залуу һайн эрэнүүд эдирхэжэ:

Наян набаа наяалаа,
Наян набаа минии хөө.
Байдан байдан байдалаа,
Байдал яагаа минии хөө.
Заян заяа заяалай,
Заян набаа минии хөө,

- гэжэ ээрэмхылэн дуулалдажа, ан гүрөөһэ аблажа, аба хайдаг хэжэ, амин хоол тэжээжэ, архи мяха эдижэ, адагууса малаа үдхэжэ, Наян Набаагаа жаргалтай нүүн нүүһээр, 1600 оной үедэ уг гарбалай хуушан нютаг Байгал гэжэ Аригуун нуурай арал Ойхон олтирог, Зүлхэ, Ленэ голнууд ба Байгал далайн үмэнэхи Сэлэнгэ мүрэнэй баруун гаһаа шудхаһан Үдэ, Түгнэ, Хёлго, Онон, Энгидэй голнууд ба тэрэнэй хабаатай гол горхонууд, нуурнуудаар хабаатай нютагуудта һуужа байхын үедэ дахин уул монголнуудай доторой ехэ сэрэг үймөөн боложо, эхэ толгойгүй бутаржа, олонхинь Зүршэд манжын түрые дагажа орохотой хамта, хориин арбан нэгэн эсэгын зон ородой мэдэлдэ орохые шиидээд, Енисейскэ воеводын хэргэмтэн Полярков, Колесников гэгшэдтэй дамжуулан, 1642 ондо хаан Алексей Михайлович Романовта албата болгон абахые зууршалһан. 1647 ондо тэрэнь зубшөөгдэжэ, анханда Нэршүүгэй хосон зимовьедэ шадалтай эрэ дүүшэ бүриин 20-20 мүнгэ ясаг алба түлэжэ эхилбэ. Энээнһээ хойшо «3 гүрлөө гэзэгэтэй, 30 мүнгэ албатай гол албата болобобди» гэжэ ябаба.

Тэндэһээ хойшо тэрэ ясаг албые ангай аргаар ахамадай сэгнэлгэдэ дутуугүй нэмэлгэтэйгээр түлэжэ байтар, хожом дээрэ засагай шиидхэбэреэр эртын мэдэлдэ оруулагдаһан Итансын острогто хамжуулагдажа, ясаг албанай түлөө эмэ үринэрөө аманад барисада барюулжа, зарим сагуудта эмэ үринэрые Сэлэнгэ голдо хаяжа, алаха ба ангай аргануудыемнай өөрын дураар шэлэжэ, буляан абадаг бэлэй.

Баһа острогой ород хасагууд газар уһые булимтаран эдлэхэ, хори буряаднарые элдэбэ-эр гүжэрлэжэ ба хүсэрхэгөөр үйлэдэхэ, яншаха, алаха гэхэ мэтэ хашалан түгэс бэрхэ болоходо, ниислэл хото Москва депутатнарые эльгээжэ, Ехэ дээдэ эзэндэ гомдол барижа, аршалалта үршөөл гуйхые хориин арбан нэгэн эсэгын суглаанаар зүбшэлэн шиидхэбэрилбэ. Эды зэргэ ехэ хэрэгээр, тэды зэргын хүйтэн холын аянда ябахадаа, элдэб зүйлэй баршад гаража магадгүй тула Энгидэйдэ һуугаа энэдхэг ажарайе абалсажа ябабал, эрхим һайн гү гэжэ Энгидэй (тэрэ сагта Агын зон Энгидэйдэ һуурһан байгаа) голдо зарим хүнэй хэлэһэнһээ уламжалан, хэлэлсээн боложо, энэ һанамжые зүбтэй дээрэ абаад, энэдхэг ажарайе нүгөө зарим зон дошхон абаритай тула үгы гэлсэбэ. Эли далда юумые хэлүүлсэжэ ябабал, сэригүүн ухаатай, сэдьхэл һайнтай, эелдэр зантай, эрхим шэнжэтэй, эдир наһатай, эмхэг үгы бэетэй Эрэшхэн удаганаар сасали юумээ сасуулжа ябабал, таарамжатай гэлсэһэниие арбан нэгэн эсэгын суглаан зүбшөөбэ. Эрэшхэн удаган гэгшэ 23 наһатай, тэрэниие зоной тэдхэбэри дээрэ абалсажа ябахые шиидхэбэ.

Тэрэ үеын хориин арбан нэгэн эсэгэ бүриин түрүү зайсан, шүүлингэнэр, галзуудай аха зайһан Бадан Тураахин, харганын шүүлингэ Даша Бүгдэрэй, худайн шүүлингэ Доржи Уялгын (угай бэшэг дотор Вачир Уялгын гэжэ байдаг) эдэнэр дэргэдээ эрын эрдэм шадал түгэлдэр, эдир залуу хүдөөшэнэртэй табин хоёр хүн хэдэн жэлэй хүнэнэ хүшэ, ашаа хэһэг, ошохо ерэхэ замай ууха эдихэ, унаха ашахын хэрэгсэлдэ олон зуун моридые туужа, эмээл мориндоо эшэгэн даха юумэ бүгтэрэн, эбэр номо, ярагай һомо үүрэжэ, баатар хуяг, багажа зэбсэгээ абаад, амба сарай мяхые гурбан жэлдэ хатаажа, үнхэсэгтэнь багтаажа, арза хурза, ааруул тоһоо тээжэ, 1702 ондо (1703 ондо гэжэ алдаатай) гуран һарын гунан шэнэдэ гол нютагһаа эртээнһээ хамтаран мордожо, Наян Набын гуримаар аба хайдаг хэжэ, аалихан зангаар ябаһаар, Ангарай хотодо хүрэжэ, ама абалсаһан ёһоор, анханда Нэршүүгэй приказчик байһанаа, ахамадай шиидхэбэреэр гаргагдаһан Алексей Ширгин гэжэ газаршые абаад, аян замдаа баршадгүй ябажа, алдар ехэтэ Москва хотодо хүрэжэ, Абай ехэ баатар Сагаан хаан Пётр Алексеевичэй гэгээндэ бараалхажа, ангай онгын дээжэ гэжэ галта хара үнэгэ (арба нэгые) ба хара булга арба нэгые, хандагайн годоор хэһэн харын шэрдэг болон гэнжэтэй мүнгэн һаадаг, хатуу эбэр номо, хара түмэр хуяг, дуулганууды ургэжэ, хормой юумээ дэбсэжэ, хоёр үбдэгөөрөө жэрын хүсэртэ һүгэдэн, гурбанта мүргэжэ, гомдолоо нэгэтэ нэгэгүй тоолон, сүлөөтэй мэдүүлжэ, хари яһата, халуун һүзэгтэ албатын бата тэмдэг үзүүлэн бараалхахатай хамта бэшэгээ барилсаба. Энэ 1703 оной февраль һарын 25-най үдэр бэлэй.

Дээдэ эзэн Пётр хаан баясхалантай һайн хүлеэжэ, байра байшан, бал, амтата шэхэр, бага, ехэ лонхотой архи дарһа, хоол, хубсаһанай зүйлые хүртөөжэ хуримнуулба.

ҮРГЭҺЭН ГОМДОЛОЙ ТОБШО УДХА

1) Засаг албанай тухай, орос ахамадай үлэмжэ хашалан, эмэ үри барисаа маанадта барюулхагүй, Сэлэнгэ голдо хаяжа алаха, элдэб хүсэрхэгөөр гүжэрдэхэ, хүртэхэ, эдишэ абаха гэхэ мэтые зогсоохын тухай.

2) Итансын острог ба Эрхүүгэй мэдэлдэ хамжуулагдаһаниие зогсоожо, урдын ёһоор Яруунын острогой хабаатай боложо, Нэршүүгэй зургаанай мэдэлдэ бусаахын тухай.

3) Ород хасагууд Хориин арбан нэгэн эсэгын буряаднарай түрэлхи дэбисхэр газарые һунган шэлэжэ, хүсөөр булимтаран эдлэхэ заншалые зогсоохын тухай.

Энээнтэй хамта ород уладай түшэһөөр, олон монголшууд табанангуудай сэрэгүүдые Енисейскэ воеводо боярин Фёдор Головинай 1688 ондо Хёлго гол дээрэ сэрэглэхэдэ, хориин арбан нэгэн эсэгын 2000 сэрэгтэй тархи толгой гамгүй сэрэглэлсэн, Монголой табанангуудай тайжа зайсан, 30 шүүлингэ түрүүтэй 1200 үрхэ албататай, һүрэг олон тоото малтайгаа Оросой мэдэлдэ оруулалсажа, Оросой гүрэндэ туһа үзүүлһэнээ мэдүүлэлсэбэй.

Энэ монголшуудай ушар Вантиш Каменскиин дэбтэрэй 58-59-дэхи хуудаһанда элирхэй бии. Гомдолыенъ I-дүгээр Пётр хаан үршөөжэ, 1703 оной мартын 22 үдэрэй Грамота гэжэ саазаар Сибириин приказаар захирһан, хори буряадуудай эмэ үринэрые засагай түлбэриин аманадта барихые ба газар уһые оросуудай булимтаран эдлэхые шангата хорижо, хори буряаднарай Байгалһаа Монголой хилэ хүрэтэр урданһаа эзэлжэ һуурһан газарнуудые тодорхой нэрлэбэ. Тэрэниие хориин арбан нэгэн эсэгын түрүүшүүл болон зонтойнь мүнхэ эзэлүүриндэ үгэжэ, эрхэжүүлхэтэй хамта урдын ёһоор Ниршүүгэй буряадай мэдэлдэ болоод, Яруунын острогто бусаажа, хамжуулан захирхатай, буряаднарые ородой ба ородой албанай хүнүүд хүнэгэл хашалан үзүүлбэлнь, хатуу хэмжээ абахые уридшалба. Энээгээр хориин арбан нэгэн эсэгын зон гомдолоо ханажа, үнэн юрөөлтэ албата дүүрэн болобо.

Иин хори арбан нэгэн эсэгын депутаднарай хэрэгээ бүтээжэ, уула ойгоор ан агнажа, аба хайдаг хэһээр, нютагаа бусаха замдаа олон агуула нютагуудаар тэнэһээр, унаха унаа, эдихэ хүнэһөө баража, зобохо жаргаха хоюуланиие амсажа ябахын зуура, эдир залуугай ябадал ехэдэжэ, эндүүрэлтэ архиин һогтуугаар эрхим зайһан Тураахиин Эрэшхэн удаганай аминда хүрэһэнөө заһабарилан, эдихэ юумэгүй боложо, үхэхын түйлда хүрэһэн шалтагаанаар, Эрэшхэн удаган зэгүүдхэбэ гэжэ элдэб худал үгэнүүдые хэлэжэ, нютагтаа ерэһэн байна.

Энэ үедэ хори буряад өөрын обогуудай ахамад зайһан, шүүлингэ, засуул ба нютагай дарганар гэһэн тушаалнуудаар захирагдажа байһан байгаад, эдэ тушаалнуудта Монголһоо абажа ябаһан угай ёһоор залгаламжалан, үндэһэн таһарбал, тэдэнэй түрэлһөө һунгалтаар оруулжа байһан байна. Захирха хуулинь эртын Монголой Хуули сагай байдал зохилдуулан, өөр зуура тогтоохон хуулитай хүндэ хүнгэн хэрэгүүдые сүм өөрын ахамад ба зоной һунгалгын түшэмэдэй суглаагаар хүн толгойн сааза хүртэлэн шиидхэжэ байгаа.

Хори арбан нэгэн обогой зониие тобшолон захирһан юрэнхы тушаал байгаагүй байгаад, Хориин бүгэдэ обогуудай суглаан болгондо али аха обогой түрүүнэр яамалха, һуудал болон гар табилгашье тэрэ мэтэ зэргэшэлэн байдаг заншал һүүлэй дүүмэ хүрэтэр байһан. Галзууд отогой аха зайһан Бадан Тураахиин 1710 ондо нүгшэхэдэ, тэрэниие залгамжалха хүбүүн үгы байһан. Орондонь мүн энэ отогой заһуул Шодо Болтирогой

Эрхүүгэй приказна избагай 1711 оной июниин дүрбэн үдэрэй саазаар баталагдаба.

Тэрээнһээ хойно Болтирогой 1724 ондо Ниршүүгэй дистратын саазаар хори арбан нэгэн эсэгын ахалагша зайһан болобо. Тэрэнэй хойно 1727 ондо Болтирогой Дээдэ правительствааһаа гүрэнэй тамга даралгатай петицээр хори арбан нэгэн эсэгын бүгэдэ обогуудые ахалан захирха тайшаа тушаалда уг залгамжалхын эрхэтэйгээр эрхэшүүлэгдэбэ.

Шодо Болтирогойн тайшаа болоһон шалтагаан 1727 ондо Орос Хитад (хоёрой хоорондо) хилэ табилганда Хяагтаһаа ургаха зүг Аргууни мүрэн хүрэтэрхи хилын хүдэлмэридэ хори арбан нэгэн эсэгын зоной олон зуун тоото хүдэлмэришэдтэй уналга унаа, хамаг хэрэгсэлнүүдые түүдхэһэнээр дүүргэлсэжэ, өөрын нюураар сахин ябалсажа, Уласай түрэдэ ехэ зүдхэлгэ үзүүлһэн. Тэрэ ушарта ба Ара Манжын харуулда 60 хасаг 10 гэртэй, 2 заһуултай байлгажа, хилые химгадхын тухайда хилэ табилгын ахамад посол министр Иллирский граф Савва Владиславович Рагузинскиин ба тэрэнэй секретариин зууршалгаар тайшаа болоһон бэлэй.

Зайһан Шодо Болтирогой хилэ табилгада ябаха зуураа ахамадтаа мэдүүлжэ, өөрын түрэл болохо галзууд обогой Шэлдэй Занги гэгшэ хүмүүн Буйрай газарта һуужа байһан, тэрээндээ нюусаар хүниие зорюудуулжа, «хоёр гүрэнэй хилэ табихые эхилжэ байна, али талада орохо юм? Хилэ татахые газар заа!» - гэжэ мэдээсэбэ. Шэлдэй Занги харюудань: «Ши минии һүрэгһөө жороо хара моридо алтан бүүргэтэй эмээл тохожо аба» - гэжэ захиһан. Ёгто үгэ тайлажа шадагдангүй, мүнөөнэй хилэ табигдаһан байгаа. Тэрэ үгын үнэн удха болбол, Хара Морин гэдэгынь Хара мүрэн байгаад, эмээл гээшэнь Алтан Эмээл гэжэ уула, тэдэниие оруулжа хилэ абаха гэһэн байгаа. Энэ ушарые хилэ табилганай ахамад хожом мэдээд, нюусаар хүнүүдэй зуража үзэхэдэ, 120 модоной холо газар байба.

Хилын баталагдажа, хүсэндөө орохон хойно 1730 оной үедэ Шэлдэй Занги гэр бүлэнэрөө, аймаг албатаяа, адууһа малаа туужа, ахамадай зүбшөөлгүй Алтан хайшые дабажа ябатарнь, арын хамниган хасагууд барижа, гэдэргэнь тушааһанда, Мүнхэ толгойн харуулда хорилтодо байха зуураа дуулаһан дуунь иимэ:

Гунан гунан харахан
Гурбахан хүлдөө
дүнгөөтэй,
Голдолзогшо Шэлдэй
Занги абгайнь
Гурбан дабхар сэрэгтэй.

Дүнэн дүнэн харахан
Дүрбэнхэн хүлдөө
дүнгөөтэй,
Дүрмэлзэгшэ Шэлдэй
Занги
Дүрбэн дабхар сэрэгтэй.

Айдарайнгаа ехэдэ
Алтан хилые алхалайб,
Адуунайнгаа олондо
Адха шэбээ босхолойб.

Уймарханайнгаа ехэдэ
Обоо хилэ алхалайб,
Уласайнгаа олондо
Ута шэбээ босхолойб.

Тэнэгэйнгээ ехэдэ
Тэмдэг хилэ алхалайб,
Тэмээгэйнгээ олондо
Тэбхэр Шэбээ босхолойб.

Үлсэрэйнгээ ехэдэ
Үргэн хилэ алхалайб,
Үхэрэйнгээ олондо
Үндэр шэбээ босхолойб.

Холшоройнгоо ехэдэ
Хоёрхон хилэ алхалайб,
Хонинойнгоо олондо
Хото шэбээ босхолойб.

Сагаан дэлһэтэ харыгаа
Хүсэгдэхэгүй шэнги
саналайб.
Баатар сагаан хаани
Барихагүй шэнги
саналайб.

Найман ханата гэрыгээ
Нажылгажа гаралайб.
Найман зуугаад албатаяа
Дахуулжа гаралайб.

Холо газарһаа зориһон
Холшор Шэлдэй бэеэрээб.
Хори аха дүүнэртээ
Хамтаран сууха
хүсэлэнтэйб.

Хоротон хамниган
хасагууди
Хорлохо гэжэ мэдэбэгүйб.
Хори аха дүүнэрээ
Орхихо гэжэ мэдэбэгүйб.

Мүн 1727 ондо хори 11 обогто нэжээд нэжээдһээ жагсагдаһан сэрэгэй тугууд үгтэжэ, тэрээгээр обогууд һая баталагдаба.

Посол граф Рагузинский 1727 ондо Хёлгын Ноёхон гэжэ нютагта Байгалай үмэнэхи буряад бүгэдын суглаа суглуулжа, хуушан монголой зан журамаар хамаг хэрэгүүдые шиидхэжэ байһан арбан нэгэн зүйл хэбэй положениие зохёолгожо абаад, тэрээгээр һуури табижа, дүрбэн хүндэ хэрэгһээ бусадые өөһэдөө дуурһан шиидхэжэ байһан хилын инструкци 1727 ондо мартын 24-нэй үдэр зохёожо үгэһэнөөр, Оросой засагай газарһаа зоной захирха хуули олоһон эхин бэлэй.

Бүри хожом болотор тушаалтанай баталгын сааза доторто граф Рагузинскиин инструкциин ёһоор гэм, алдал, зарга нэхэбэриин хэрэгүүдые шиидхэжэ ябаха гэһэн дүрсалга байдаг байһан бэлэй.

Эрид заха хилэ табиһан сагһаа хойшо хилэдэ холбоотой захын хилын комиссарнууд нилээд олон жэлдэ манай хэрэгтэ хамааржа, тэрээгээр гадаада хэрэгүүдэй министерствэдэ хабаатай мэтэ байба.

Хуушан монголоор бэшэгдэһэн энэ түүхые Галина ОЧИРОВА мүнөөнэй буряад хэлэндэ оруулба.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Понедельник, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)
11.55 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.10 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
13.20 "СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ" (16+)
15.10 "ДОБРЫЙ ДЕНЬ"
16.15 Т/С "ЯСМИН" (16+)
18.00 "НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ" (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!" (16+)
20.50 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ" (16+)
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 Т/С "НЮХАЧ" (16+)
00.30 "Д/С "ПЕРВАЯ МИРОВАЯ"
01.30 Т/С "ФАРГО". "ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ" (18+)
02.25 Х/Ф "3 ЖЕНЩИНЫ" (16+)
04.50 "В НАШЕ ВРЕМЯ" (12+)

РОССИЯ-1

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.00 Д/Ф "ДОГОВОР С КРОВЬЮ" (12+)
10.55 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ" (12+)
14.00 "ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ" (12+)
15.30 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
16.00 "БОЛЬШИЕ НАДЕЖДЫ" (12+)
17.00 Т/С "ПОКА СТАНИЦА СПИТ" (12+)
18.45 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
19.15 "ПРЯМОЙ ЭФИР" (12+)
20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 Т/С "ПИСЬМА НА СТЕКЛЕ" (12+)
01.40 Д/Ф "БОЛЬШОЙ АФРИКАНСКИЙ РАЗЛОМ" (12+)

ТНТ

07.00 "МУНГЭН СЭРГЭ" (6+). ПОГОДА
07.20 ДЕЛО ВКУСА- 1 (12+)
07.45, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
08.00 Д/Ф "ЛАБИРИНТЫ ГРИГОРИЯ ЛЕПСА" (12+)
08.55 "ДОМ-2. LITE" (16+)
10.30 "БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ" (16+)
11.30 Х/Ф "Я НИКОГДА НЕ БУДУ ТВОЕЙ" (16+)
13.30 Т/С "УНИВЕР" (16+)
14.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". "МИРОВЫЕ НОВОСТИ" (16+)
14.15 "БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ" (16+)
14.30 "САШАТАНЯ"
19.15 "СПОРТ-ЭКСПРЕСС" (16+)
19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
20.00 "ФИЗРУК" (16+)
20.30 "ДРУЖБА НАРОДОВ" (16+)
21.00 Х/Ф "ПРИТВОРИСЬ МОЕЙ ЖЕНОЙ" (16+)
23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
23.30 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+)
01.00 Х/Ф "КРОВАВАЯ РАБОТА" (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 "УТРО С "ТИВИКОМОМ" (6+)
06.30 "СКРОМНОЕ ОБАЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИСКУССТВ" (16+). ЗУРХАЙ
07.00, 10.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
08.00 "ЖИВОТНЫЕ ИЗОБРЕТАТЕЛИ" (16+). ЗУРХАЙ
09.00 "УТРО С "ТИВИКОМОМ" (6+). ЗУРХАЙ
09.30 "ВКУСНО" (12+)
10.30 М/С "ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ" (6+)
10.45 М/С "ВИРУС АТАКУЕТ" (6+)
11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.30 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+)
11.05, 15.05 Т/С "БЫВШАЯ" (16+)
12.05, 16.05 Т/С "ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ" (16+)
13.05 Х/Ф "КАНИКУЛЫ КРОША", 1 С (12+)
14.30, 21.00 Т/С "ИГРУШКИ" (16+)
17.05 "ВКУСНО" (12+). ЗУРХАЙ
17.30 М/Ф (6+)
17.45 "ВАШЕ ПРАВО" (16+)
18.05 "ЗАЧАРОВАННЫЕ" (16+). ЗУРХАЙ
19.00, 23.30 "ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ" (16+). ЗУРХАЙ
20.05 Т/С "ИСТОРИЯ ЛЕТЧИКА" (16+)
22.00 Т/С "ВЫЗОВ-2" (16+)
00.00 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ" (16+). ЗУРХАЙ
02.00 "НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

СТС-БАЙКАЛ

16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф "А ЧТО ТЫ УМЕЕШЬ?", "НУ, ПОГОДИ!" (0+)
06.35 М/С "ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО"
06.55 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТОМА И ДЖЕРРИ"
08.00 "ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!" (16+)
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)
09.30, 23.40, 01.05 "6 КАДРОВ" (16+)
09.50, 18.30, 19.00, 20.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
11.20 Х/Ф "ВОЙНА МИРОВ"
14.00 Т/С "ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ"
15.00 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ" (16+)
17.00, 21.00 Т/С "КУХНЯ"
17.30 Т/С "ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН"
21.30 Х/Ф "БРОСОК КОБРЫ"
00.30 "БОЛЬШОЙ ВОПРОС" (16+)
01.45 Т/С "ДВА КОРОЛЯ"
02.40 "ХОЧУ ВЕРИТЬ" (16+)
03.40 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.10 "ДО СУДА" (16+)
10.05, 11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА" (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.35 "СЕГОДНЯ"
12.30, 15.30, 18.30 "ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
12.55 "СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
14.20 "СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ" (16+)
15.55 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)
17.30 Т/С "МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА" (16+)
19.00 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" (16+)
20.55 Т/С "БРАТ ЗА БРАТА" (16+)
23.40, 01.00 Т/С "МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ" (16+)
01.55 Т/С "ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ" (16+)
02.55 "ГЛАВНАЯ ДОРОГА" (16+)
03.35 "ДИКИЙ МИР" (0+)
04.15 Т/С "ГРЯЗНАЯ РАБОТА" (16+)
06.00 Т/С "СУПРУГИ" (16+)

ПЕРЕЦ

06.00 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2" (16+)
06.40 Х/Ф "РАЗДОЛБАЙ" (16+)
08.30 "УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ" (16+)
09.30 Т/С "ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-2" (16+)
11.30 Т/С "СОЛДАТЫ-17" (16+)
14.30 "ДОРОГА" (16+)
15.30 "ЕСТЬ ТЕМА" (16+)
16.30 ЧТО СКРЫВАЮТ СТРАХОВЩИКИ? (16+)
17.30, 18.00 "ВНЕ ЗАКОНА" (16+)
18.30, 20.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ" (16+)
19.00, 00.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО" (16+)
22.00 "КВН. ИГРАЮТ ВСЕ" (16+)
23.00 Т/С "СОЛДАТЫ-9" (16+)
00.30 Т/С "ДНЕВНИКИ "КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ" (18+)
01.00 "УДАЧНАЯ НОЧЬ" (16+)
01.30 Х/Ф "ЧЕТЫРЕ ТАКСИСТА И СОБАКА-2" (16+)
04.25 М/Ф (0+)

РТР-СПОРТ

11.10, 14.05 Т/С "ТАКСИ" (16+)
12.00 "ПАНОРАМА ДНЯ. LIVE"
15.00, 04.05 "ЭВОЛЮЦИЯ"
17.00, 03.45 "БОЛЬШОЙ СПОРТ"
17.20 Х/Ф "SLOVE. ПРЯМО В СЕРДЦЕ" (16+)
19.20 "ОСНОВНОЙ ЭЛЕМЕНТ"
19.55 ДЗЮДО. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ЧЕЛЯБИНСКА
21.05 "БОЛЬШОЙ СПОРТ" ЛЕТНИЕ ЮНОШЕСКИЕ ОЛИМПИЙСКИЕ ИГРЫ
21.35, 06.15 "24 КАДРА" (16+)
22.05, 23.00 Д/С "ВОСХОД ПОБЕДЫ"
23.55 Х/Ф "УТОМЛЕННЫЕ СОЛНЦЕМ-2: ПРЕДСТОЯНИЕ" (16+)
06.45 "НАУКА НА КОЛЕСАХ"
07.15 "УГРОЗЫ СОВРЕМЕННОГО МИРА"
08.15 Т/С "ЗАСТЫВШИЕ ДЕПЕШИ" (16+)

Вторник, 26

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)
11.55 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.10 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
13.20 Т/С "НЮХАЧ" (16+)
15.20 "ДОБРЫЙ ДЕНЬ"
16.15 Т/С "ПОЗДНЕЕ РАСКАЯНИЕ" (16+)
18.00 "НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ" (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!" (16+)
20.50 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ" (16+)
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 Т/С "НЮХАЧ" (16+)
00.30 "Д/С "ПЕРВАЯ МИРОВАЯ"
01.35 Т/С "ФАРГО". "ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ" (18+)
02.35 Х/Ф "МАЛЬЧИШНИК" (16+)
04.45 "В НАШЕ ВРЕМЯ" (12+)

РОССИЯ-1

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.00 Д/Ф "ДОГОВОР С КРОВЬЮ" (12+)
10.55 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ" (12+)
14.00 "ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ" (12+)
15.30 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
16.00 "БОЛЬШИЕ НАДЕЖДЫ" (12+)
17.00 Т/С "ПОКА СТАНИЦА СПИТ" (12+)
18.45 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
19.15 "ПРЯМОЙ ЭФИР" (12+)
20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 Т/С "ПИСЬМА НА СТЕКЛЕ" (12+)
01.40 Д/Ф "ШУМ ЗЕМЛИ"

ТНТ

09.05, 08.55 "ДОМ-2. LITE" (16+)
07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.30, 14.15 "СПОРТ-ЭКСПРЕСС" (16+)
07.45, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
08.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ РЕКСА"
08.30, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
10.30 "БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ" (16+)
11.30 Х/Ф "ПРИТВОРИСЬ МОЕЙ ЖЕНОЙ" (16+)
13.30 Т/С "УНИВЕР" (16+)
14.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". "МИРОВЫЕ НОВОСТИ" (16+)
14.30 "УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА" (16+)
19.15 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+). ПОГОДА
20.00 "ФИЗРУК" (16+)
20.30 "ДРУЖБА НАРОДОВ" (16+)
21.00 Х/Ф "НЕВЕСТА С ТОГО СВЕТА" (16+)
23.30 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+)
01.00 Х/Ф "ТОТ САМЫЙ ЧЕЛОВЕК" (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 "УТРО С "ТИВИКОМОМ" (6+)
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+)
07.00, 10.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
08.00, 01.00 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+). ЗУРХАЙ
08.35 "ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ" (16+). ЗУРХАЙ
09.00 "УТРО С "ТИВИКОМОМ" (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С "ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ" (6+)
10.45 М/С "ВИРУС АТАКУЕТ" (6+)
11.05, 15.05 Т/С "БЫВШАЯ" (16+)
12.05, 16.05 Т/С "ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ" (16+)
13.05 Х/Ф "КАНИКУЛЫ КРОША", 2 С (12+)
14.15 М/Ф (6+)
14.30, 21.00 Т/С "ИГРУШКИ" (16+)
17.05 "КАК РАБОТАЮТ МАШИНЫ" (16+). ЗУРХАЙ
17.35 "UTUMATA" (16+). ЗУРХАЙ
18.05 "ЗАЧАРОВАННЫЕ" (16+). ЗУРХАЙ
19.00 "ЕВРОМАКС". "ОКНО В ЕВРОПУ" (16+). ЗУРХАЙ
20.05 Т/С "ИСТОРИЯ ЛЕТЧИКА" (16+)
22.00 Т/С "ВЫЗОВ-2" (16+)
23.30 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ" (16+). ЗУРХАЙ
01.30 "НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

СТС-БАЙКАЛ

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф "МЫ С ДЖЕКОМ", "НУ, ПОГОДИ!" (0+)
06.35 М/С "ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО"
06.55 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТОМА И ДЖЕРРИ"
08.00, 18.30, 19.00, 20.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)
09.30, 23.30 "6 КАДРОВ" (16+)
09.50, 17.30 Т/С "ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН"
10.50, 14.00 Т/С "ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ"
11.20 Х/Ф "БРОСОК КОБРЫ"
15.00 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ" (16+)
17.00, 21.00 Т/С "КУХНЯ"
21.30 Х/Ф "БРОСОК КОБРЫ-2"
00.30 "БОЛЬШОЙ ВОПРОС" (16+)
01.05 Т/С "ДВА КОРОЛЯ"
02.50 "ХОЧУ ВЕРИТЬ" (16+)
03.20 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.10 "ДО СУДА" (16+)
10.05, 11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА" (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.20 "СЕГОДНЯ"
12.30, 15.30, 18.30 "ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
12.55 "СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
14.20 "СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ" (16+)
15.55 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)
17.30 Т/С "МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА" (16+)
19.00 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" (16+)
20.35 Т/С "БРАТ ЗА БРАТА" (16+)
21.35 Т/С "МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ" (16+)
23.25 Т/С "ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ" (16+)
00.45 ФУТБОЛ. "ЗЕНИТ" (РОССИЯ) - "СТАНДАРД" (БЕЛЬГИЯ). ЛИГА ЧЕМПИОНОВ УЕФА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ
02.55 "КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС" (0+)
04.00 "ДИКИЙ МИР" (0+)
04.15 Т/С "ГРЯЗНАЯ РАБОТА" (16+)
06.05 Т/С "СУПРУГИ" (16+)

ПЕРЕЦ

06.00 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2" (16+)
06.30, 01.30 Х/Ф "КЛИНИКА" (16+)
08.30 "УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ" (16+)
09.30 Т/С "ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-2" (16+)
11.30 Т/С "СОЛДАТЫ-17" (16+)
14.30 "ДОРОГА" (16+)
15.30 "ЕСТЬ ТЕМА" (16+)
16.30 "ЧТО СКРЫВАЮТ РИЭЛТОРЫ?" (16+)
17.30, 18.00 "ВНЕ ЗАКОНА" (16+)
18.30, 20.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ" (16+)
19.00, 00.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО" (16+)
22.00 "КВН. ИГРАЮТ ВСЕ" (16+)
23.00 Т/С "СОЛДАТЫ-9" (16+)
00.30 Т/С "ДНЕВНИКИ "КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ" (18+)
01.00 "УДАЧНАЯ НОЧЬ" (16+)
03.35 "КОРОЛИ НОКАУТОВ" (16+)
04.05 М/Ф (0+)

РТР-СПОРТ

11.10, 14.05 Т/С "ТАКСИ" (16+)
12.00 "ПАНОРАМА ДНЯ. LIVE"
15.00, 04.05 "ЭВОЛЮЦИЯ"
17.00, 03.45 "БОЛЬШОЙ СПОРТ"
17.20 Т/С "ЗВЕЗДОЧЕТ" (16+)
19.55 ДЗЮДО. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ЧЕЛЯБИНСКА
21.05 "БОЛЬШОЙ СПОРТ" ЛЕТНИЕ ЮНОШЕСКИЕ ОЛИМПИЙСКИЕ ИГРЫ
21.35 "ТРОН"
22.05, 23.00 Д/С "ВОСХОД ПОБЕДЫ"
23.55 "ПОЛИГОН"
00.30 Х/Ф "УТОМЛЕННЫЕ СОЛНЦЕМ-2: ЦИТАДЕЛЬ" (16+)
06.15 "МОЯ РЫБАЛКА"
06.25 "ДИАЛОГИ О РЫБАЛКЕ"
07.00 "ЯЗЬ ПРОТИВ ЕДЫ"
07.25 "24 КАДРА" (16+)
07.55 "НАУКА НА КОЛЕСАХ"
08.25 Т/С "ЗАСТЫВШИЕ ДЕПЕШИ" (16+)

Среда, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)
11.55 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.10 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
13.20 Т/С "НЮХАЧ" (16+)
15.25 "ДОБРЫЙ ДЕНЬ"
16.15 Т/С "ПОЗДНЕЕ РАСКАЯНИЕ" (16+)
18.00 "НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ" (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!" (16+)
20.50 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ" (16+)
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 Т/С "НЮХАЧ" (16+)
00.30 "Д/С "ПЕРВАЯ МИРОВАЯ"
01.35 Т/С "ФАРГО". "ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ" (18+)
02.35 Х/Ф "КАБЛУКИ" (12+)
04.25 "В НАШЕ ВРЕМЯ" (12+)
05.20 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"

РОССИЯ-1

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.00 Д/Ф "ИЗМЕРИТЕЛЬ УМА. IQ" (12+)
10.55 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ" (12+)
14.00 "ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ" (12+)
15.30 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
16.00 "БОЛЬШИЕ НАДЕЖДЫ" (12+)
17.00 Т/С "ПОКА СТАНИЦА СПИТ" (12+)
18.45 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
19.15 "ПРЯМОЙ ЭФИР" (12+)
20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 Т/С "ПИСЬМА НА СТЕКЛЕ" (12+)
01.40 Д/Ф "КРЫМСКАЯ ФАБРИКА ГРЕЗ"

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.30, 19.15 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+). ПОГОДА
07.45, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
08.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ РЕКСА"
08.30, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
08.55 "ДОМ-2. LITE" (16+)
10.30 "БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ" (16+)
11.30 Х/Ф "НЕВЕСТА С ТОГО СВЕТА" (16+)
13.30 Т/С "УНИВЕР" (16+)
14.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". "МИРОВЫЕ НОВОСТИ" (16+)
14.15 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+)
14.30 Т/С "ИНТЕРНЫ" (16+)
20.00 "ФИЗРУК" (16+)
20.30 "ДРУЖБА НАРОДОВ" (16+)
21.00 Х/Ф "ОН Я И ЕГО ДРУЗЬЯ" (16+)
23.30 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+)
01.00 Х/Ф "ПАПАШИ БЕЗ ВРЕДНЫХ ПРИВЫЧЕК" (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 "УТРО С "ТИВИКОМОМ" (6+)
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+)
07.00, 10.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
08.00, 01.00 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+). ЗУРХАЙ
08.35 "ЕВРОМАКС". "ОКНО В ЕВРОПУ" (16+)
09.00 "УТРО С "ТИВИКОМОМ" (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С "ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ" (6+)
10.45 М/С "ВИРУС АТАКУЕТ" (6+)
11.05, 15.05 Т/С "БЫВШАЯ" (16+)
12.05, 16.05 Т/С "ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ" (16+)
13.05 Х/Ф "КАНИКУЛЫ КРОША", 3 С

Шэнжэлэл, шүүмжэлэл

БАЙДАЛ ГЭЭШЭ ОРЁОХОН ДАА...

Хорёод жэлэй саана "Папансаг" гэжэ туужа ехэтэ һонирхожо уншаһан байнаб. Хүүгэдтэ зорюулагдаһан энэ ном һайнаар, зохидоор бэшэгдэнхэй юм. Тиимэһээ Цыдып Цырендоржиевай шэнэ ном «Хододоо үдэр байдаггүй...» гэһэн роман гартаа оруулхадаа, шуналтайгаар уншажа эхилээ һэм.

Буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэһэн номууд соохи жэжэ баримтануудые хоёр янзын бүлэг болгон хубаамаар юм гэжэ Буряадай мэдээжэ эрдэмтэн С.Ж.Балданов ("Художественная деталь в бурятской прозе") хэлэһэн байдаг. Тэдэ ямар бүлэгүүд гэешэб гэбэл, заншалта (традиционная категория: быт, пейзаж, портреты) ба сэдьхэлэй байдал шэнжэлһэн (психологическая) бүлэгүүд мүн болоно. Нэгэдэхи бүлэгтэ ородог жэжэ баримтануудые номой хуудаһан бүхэндэ шахуу оломоор юм. Харин хоёрдохи бүлэгтэ оруулагдаһан баримтанууд барагсаан "һанаамнай жадхатай даа..." гээд нэрлэгдэһэн хэһэгүүд соо бии. Энэ номоо бэшэхэдээ, уран зохёолшон түүхэтэ материал олоор хэрэглээ. Агваан Доржиев тухай номууд, статьянууд элдэб жэлнүүдтэ яһала хэблэгдэһэн гээшэ. Аяар арбан юһэн наһа хүрэһэн хойноо лама болохо гэжэ шиидэһэн тухайнь түрүүшынхиеэ дуулабаб. Горитой шалтагшье байһан байна. Агваан Доржиев Россиин империйн нюуса тагнуулшан болгогдоод, Түбэд руу эльгээгдэһэн болоно. Гэхэтэй хамта бүри багахан ябахадаа, ламанартай буряад талынгаа дунда уулзажа, буддын шажан, мүргэл бии юм гэжэ хүбүүн мэдэхэ болоно. Номой автор иимэ үйлэ зохёолдоо дэмы оруулаагүй гэжэ ойлгохоор. Анжуур хүбүүн бүхы буряад үхибүүдтэ адляар тоонто нютагайнгаа энгэр талада эдир наһаяа үнгэргэнэ. Долоотойдоо гэр байраһаа холодожо, таба – зургаан модоной газарта гансаараа ябашана. Талын зураглал иимээр үгтэнхэй: "...Тиигэһээр ябатараа, харан гэһээнь шарахан бургааһануудай зурылдан байхань харагдаба. Эгээл тон тиимээр шэбэртэ голыень зубшаад, һөөгүүд ургадаг шуу гэжэ ухаандань гансата орожо, алхалхань түргэдэн, шугыхан тээшэ тэгүүлбэ. Тэрэ бургааһан соогуур багахан аад, угаа абьяастай, түбһэндэ хатадаггүй шэгтэй горхон урдажа байба". Хүбүүнэй шэг шарай бүри тодо һайнаар бэшэгдэнхэй: "...һарнайд гэһэн үндэршэг хамартай, пүлсэгэрхэн, халуунһаа улайшаһан хасартай, бэлтэгэршье, онигоршье бэшэ нюдэтэй, халта зэртыд, гонзойд гэһэн шэхэтэй...".

Анжуур хүбүүн ехэ хурса бэлигтэй хадаа багаһаа үзэг бэшэгтэ һуража эхилһэн байна. Хуушан монгол үзэг бэшэг Унзад Гэпэл гээшэдэ заалгана. Харин ород хэлэндэ, бэшэгтэ Георгий Викентьевич Сопильный гэжэ нэрэ обогтой хүн һургаа. Иигэжэ Анжуур хорин наһандаа дүтэлхэдөө, яһала эрдэм номтой хүбүүн болонхой ябаа һэн. Тиимэһээ имагтал энэ хүбүүе засаг түрын Түбэд руу эльгээһэн ушар ойлгосотой болоно. Энээниие тобшолһон мүрнүүд ном соо бии. 19-дэхи зуун жэлэй хоёрдохи хахадта Энэдхэг орон Англиин мэдэлдэ оронхой байгаа. Колонизаторнууд шунахай харасаа бүри зүүлжэнь шэглүүлээд, Түбэд ороние булимтарха һанаатай һэн. Гадна Хитад орон Түбэдэй газарые мэдэлдээ оруулха гэһэн үнинэй түсэбтэй һааб даа. Россиин импери энээгүүр ашаг эрхэнүүдээ дэлгэрүүлхэ гэһэн хүсэлтэй мүн лэ байгаа һэн ха. Теократическа бүридэлтэй Түбэдэй толгойлогшонь Далай-лама һэн бэзэ. Иимэ политическэ оршон байдалда Россиин ноёд тон зүб шиидхэбэри абаһан байгаа ха юм. Буряад яһанай хурса хүбүүе Түбэд руу ябуулаад, эрхим лама болоходонь, Далай-ламын ойро тойрондо оруулха гэһэн гайхамшаг бодол байгаа. Цанид-хамба Агваан Доржиев хадаа гүрэн түрын элитэ ажал ябуулагша байһан юм гэһэн тодорхой һанамжын ушар таталгые энэ ном соohоо дуулан ойлгожо абаһан байнаб.

Анжуур хүбүүн лама болохынгоо урда тээ инаг дуран, хурисал гээшые мэдэхэ болоно. Зүгөөр буддын шажанай санаартан заатагүй болохо гэһэн эрмэлзэл хүсэлынь саашадаа диилэжэ, эхэнэр хүнһөө холуур ябаа. Хоёр ондоо эхэнэрнүүдһээ түрэһэн хүбүүдынь Совет орондо өөдөө болоод, хамтын ажахы эмхидхэхэ хэрэгтэ тон эдэбхитэйгээр хабаадаһан байна. Номой автор буряад басаганай түхэл шарайе иимэ үгэнүүдээр харууланхай: "Тэндэ ерээд, Золзаяа тухай һэмээхэн һурагшалхадань, анхарал хандуулаал һаашни, гансата харасыешни татамаар, өөрһөөнь нэгэ бага набтаршаг, сула, эдеэшэг бэетэй, зэртыд гэһэн пэс хара, "наашаа!" гэжэ уряалһан мэтэ нюдэтэй, монсойд гэһэн нүхэтэйхэн хасартай, һарнайд гэһэн һарналзуур хамартай, доодо хажуудаа сула хонхосогтон байдаг янзатай зохидхон үргэтэй, дунда зэргын хүхэтэй, угаа нарин матаргайнь зохидхон уусыень хүбөөлэн, хараса өөртөө хандуулбал, орой таһалангүй баймаар...".

Тэрэ сагай буряад угсаатанай ажаһуудал, байра байдал тухай ном соо тобшо тэдыгээр хэлэгдэнхэй. Гэр соохи эд бараан, аяга табагууд, буряадуудай үмдэжэ ябаһан хубсаһа хунар тухай мүрнүүд олон бэшэ. Тэрэшэлэн газаахи хашаа хорой, хуһамаг томог халта мүлшөөр дурдагданхай. Иимэ мэдүүлэл уншаад, алдуу гаранхай гэжэ һанагдана: "...Теэд удангүй һүни дунда газаашаа гараха дуранайнгаа хүрэхэдэнь, дэбдихэр дээрэһээ бодожо, харанхы руу зүрхэтэйгөөр алхалан, гэрһээ газаашаа гаража, үндэр гэшхүүр дээрэһээ буужа, бэеэ заһаха газартаа хүрэхэ гээшэнь айхабтар хүшэр юумэн байшоо". Зуугаад жэлэй саана буряадууд үндэр гэшхүүртэй байшан гэр соо ажаһуугаагүйл ха...

Номой гол герой Түбэд, Энэдхэг, Хитад, Монгол, Франци гэхэ мэтын оронуудаар хэдэн удаа ябана. Тиихэдээ Хоёрдохи Николай хаан, Ленин, Этигэлэй хамба, Намнанай лама болон бусад дээдэ зиндаатай ноёд һайдтай уулзана. Тиигээд холын аян замда ябахадаа, элдэб бэрхэшээлнүүдые дабаха баатай болоно. Жэшээнь, нэгэтэ сүл губиин дунда гансаараа үлөөд, ангаха туйлдаа хүрэһэн аад, сүүбэн шоно хюдаад, амин голоо абарна: "Анжуур һанаа алдаба. Тиигээд шоно дээрэ тонгойжо, бүһэһөө хутагаяа абаад, хаанаһаань эхилжэ отолхобиб, хаагуур ороо һаамни, шуһан, үнэтэй сэнтэй ундан болохо зүйл гарахаб гэжэ тэбдэн бодобо. Тиигээд үсөөн дахин хони, ямаа, үхэр, адуу гаргажа байхыень хараһанаа ухаандаа һэргээжэ захалба. Тиихэдэнь олойршоhон толгойнь ехэ хүжүүнээр хүдэлжэ, арай шамай хүнүүдэй шуһата ажал ухаандаа һэргээһэн мэтэ болобо...".

Үндэр наһатай болоhон Анжуур хамба түрэһэн нютагаа бусана: "Золзаяа, Номин, баабайнь үни наһа баранхай, нютаг соо тэрэнэй наһанай нэгэ, хоёр зүнтэгэй һуури табиһан үбгэд, хүгшэдһөө бэшэ танихашье хүн үгы, гунигтайл юртэмсэ угтаа һэн. Зон Анжуур хамбатай харилсахаяа хэды айдагшье һаань, хүбүүдэйнгээ оролдолгоор Шэбэрэй эхин багта ори ганса гэрхэниие барюулжа, Анжуур хамбые байлгадаг болоходонь, байдал нэгэ бага һайжараа...". Тиигээд үнишье болонгүй үбгэн эндэһээ сэхэ түрмэ руу абаашагдаа һэн. Тэндэ хаагдахадаа, байдал гээшэ орёохон юм, "хододоо гэгээн сагаан үдэр байдаггүй, харин һүнишье, боро харааншье бии юм байна" гэжэ ойлгоно. Үдэр бүриин хатуу мүшхэлгэ доро олон хоногуудые зобожо, тулижа үнгэргэхэ заяатай байгаа. Тиихэдээ үбгэрһэн бэеынгээ бүхы шадал тэнхээ зангидажа, зоримгойгоор тэсэжэ гарана. Һааламба ламын дээдэ эди шэди хэрэглэжэ, хоёр алууршадаа унтуулжархина. Мүн баһа гайхамшаг мэхэ гохын хүсөөр дайсадайнгаа толгой эрьюулээд, гараа табиһандал тоологдоно: "Ши намайе гараа табяа гэжэ һананаш. Үнэн дээрээ намайе зобоогшод намай гараа табяа гэжэ үнэнхэ зүрхэнһөө тон ехээр хүсөө хадань – тиигэжэ харагдаа...".

Мүрдэгшэдэй түхэл шарайнууд хурсаар зураглагданхай. Мүрдэгшэ Силаев иимэ: "...нилээн набтар, хайшааб даа һалтагар, нарин хүлтэй байшаба. Балай үндэр бэшэ, Анжуур хамбын хажуудашье нилээн набтараар харагдаһан һалтагар, тэрээндэ дээрэлхүүгээр хандан, тээ саана байгаад, тоhодогдоогүй тэргын һайлсын абяан шэнги хоолойгоор халта гоншон татаад, утаар татан хэлэбэ". Харин мүрдэгшэ Комов бүри уймар хүн шэнгеэр харуулагдана: "...нүгөөдэнь эльгээ тэбэреэд, юушье ойлгоогүй, энээн тухайнь огто бодоогүй мэтэ байһанаа, боробтор нюдэнүүд соонь энэ дэлхэйе соносоhон шэнжэ бии боложо, гэнтэ үргэнөөр маһараад, зантагар толгойгоо дохисогоон, угаа баяртайгаар харюусаба:

- Эгы!
- Һаа-Һаа! Үгы гү, али эгы гү?
- Эгы!
- Ага гэ гэгшэ гүби!
- Эгы!

Урмаяа хухарһан янзатай, гараараа һэжэрээд, эсэнги хэбэртэй боложо, һалтагар ямаршье найдалгүйгөөр гүбэрбэ:

- Хэлэ, боли - адли хүн байнаш даа!
- Эгы!
- Эгы! Эгы! Ошо, юумэеэ бэлдэ! – гэжэ түһамаршадаа хэлээд, Анжуур хамба тээшэ эрьебэ. – Зай! Намда сула юундэ эрдэмтэй зон тудадаг гээшэб? Би өөрөө арайл бэшэжэ, уншажа шадаха хүнби. Тиигэбэшье мүнөө таанадые, эрдэм һургуулитайбди гэжэ һаахаржа абаһан зониие, иигээд! – гэжэ бишыхан гарнууд соогоо хубсаһа бажуужа байһандал забдаад, нюдэхэнүүд соонь хомхой, зэрлиг, үзэн яданги галнууд носожо, тэрэ амияа хаагдашан алдана янзатай, - булга мушхажа, одоол һанаһандаа хүрэжэ ябанаб. Баабайнгаа һүүдэршье мэдэхэгүй, архинша эжынгээ хажууда ажабайдалай оёор гээшые үзэхысэ үзэжэ ябахадамни, таанад амтатайгаар эдеэлээд, ном һудар үзэжэ, наадажа, хүхижэ ябаат! Үү! – гээд, Анжуур хамбые мэнэ үрэбхижэрхихөөр бэлэн байна янзатай".

Иимэ муухай мунхаг алууршадай гарта орohон Анжуур хамба амиды мэндэ үлэхэгүй гэжэ ойлгохоор байгаа.

1937 оной хуули буса үйлэ хэрэгүүд тухай булта һайн мэдэнэбди. 1960-аад онуудай эхеэр Хоридо эхин классуудта һуража байхадаа, "Молодая гвардия" гэжэ кино хараһанаа мүнөө элихэн һананаб. НКВД-эйн мүрдэгшэд хадаа фашистнарһаа юугээршье дутахагүй адли зэрлиг арьяатад байгаа гээшэ.

Зохёолой найруулгын хэлэн тушаа хэдэн ажаглалта хэхэ хэрэгтэй байна. Һалаар бэшэгдэһэн мүрнүүд бии. Жэшээ харуулхада иимэ: "Тиихэдэнь барагар хара үүлэнүүдээр бүрхөөгдэһэн тэнгэри зэнхэгэд гэн, дээшээ болоhон мэтэ аад, нэгэ хэды болоходо, тэрээндэ дүтэ болон бууһан шэнги боложо, тэрэнэй оёоргүй гүндэ юушьеб бэдэрһэн мэтэ Жамьян харажал, харажал хэбтэбэ". Эндэ болохо гэжэ үгэ олон дахин хэрэглэхынгээ орондо ондоо үгэнүүдээр һэлгээ һаа, уншахада гоё боложо үгэхэ һэн ха. Гадна ород хэлэнһээ оршуулһан шэнги мэдүүлэлнүүд дайралдана. Жэшээнь: "...Түбэд гүрэн түрын һонирхолнуудые хамгаалагша болонхой бэшэ гүб?" - ород хэлэндэ түрүүшын үгэнүүдые оршуулхада, "защитник государственных интересов Тибета» болоно гээшэ. Энэ ушарта "интересы" гэһэн үгые "ашаг эрхэнүүд" гээд оршуулбал, зүб байха һэн ха. Зохёолой хэлэнэй уншасатай ульгам болохын тула литературна арга зэбсэгүүдые (тропы) элбэгээр хэрэглэхэ шухала ха юм. Жэшээлбэл, амплификация гэдэг үргэн арга тухай мартахагүй байгаа гэжэ һанагдана.

Манай үеын мэдээжэ уран зохёолшо Ц.Б.Цырендоржиевай «Хододоо үдэр байдаггүй... " гэжэ роман удхынгаа талаар һайн зохёол болоо гэхэ байнаб". Буряад арадайнгаа үнгэрһэн түүхэ, гайхамшаг хүнүүд тухай улад зон булта, илангаяа залуу үетэн мэдэхэ ёһотой бшуу. Энэ ушарта Цыдып Балданович Цырендоржиевай түүхэтэ роман ехэ туһа хүргэхэ аргатай байна.

Доржо ДАМБАЕВ.

Хүн ба үе саг

«НАРАН» СЭСЭРЛИГТЭЭ ЖЭГТЭЙ ЭБТЭЙГЭЭР АЖАЛЛАДАГ БАЙГААБДИ

Эгэтын-Адагай сэсэрлигэй 40 жэлэй ойн баяраар дашарамдуулан, энэ сэсэрлигтэ ударидагшаар, хүмүүжүүлэгшээр хүдэлhэн ажалай ветеран, 8 хүүгэдэй эхэ Доржиева Бальжима Шираповнатай уулзажа, энэ сэсэрлигтэ хүдэлhэн үе тухайнь хөөрэлдэбэбди.

- Бальжима Шираповна! Та Эгэтын-Адагhаа Улаан-Үдэ руу үхибүүдтээ нүүжэ ерэhээр, нилээн үнихэнэй боложо байнат. Тиибэшье арба гаран жэлдэ Эгэтын-Адагай сэсэрлигтэ хүдэлhэн гээшэт, намтарайнгаа түүхэ тэрэ үеhөө маанадтай хубаалсаха юумэн байhан лэ байха.

– Байнгүй яахаб... Минии нүхэр Дымчиков Чимит-Цырен Дырмедоржиевич Нарhатада ажаллажа байтараа, «Победа» колхоз руу түрүүлэгшээр хүдэлхээ эльгээгдэхэдэнь, би Нарhатын дунда hургуулида албан хэрэг эрхилэгшээр, кассираар хүдэлжэ байhамби. Энэ ушараар дашарамдуулан, намайешье Эгэтын-Адагай хүүгэдэй сэсэрлигэй ударидагшаар Нарhатаhаа шэлжүүлэн эльгээhэн юм. Тиигэжэ 1974 ондо манай бүлэ Эгэтын-Адаг нютагаа зөөжэ, тэндээ Цыренов Бористанаар хүршэ хүбөө болон, Стадионно үйлсэдэ байрлаа hэмди.

Манай ерэхэдэ, «Наран» сэсэрлигтэ үсөөн үхибүүн ябадаг байгаа. Тиибэшье тэрэ зублэлтэ засагай үедэ айлнууд олон үхибүүдтэй боложо байhан саг байжа, үни болонгүй, колхозой хүсөөр сэсэрлигтэмнай залгалаа баригдажа, зуун үхибүүн саадта ябаха аргатай болоо юм. Түхэреэн сүүдхэ (круглосуточна) хүдэлхэ шэнэ группа нээгдэжэ, холын Хангир, Маарагтын малшадай үхибүүд сэсэрлигтэ ябаха аргатай болоо. Субботын үдэр гэртэнь абаашаад, амаралтын үдэр үхибүүдээ hөөргэнь асардаг байгаабди.

Сэсэрлигнай уужам залгалаатай боложо, нютагаймнай бүхы бишыхан хүүгэд саадта ябаха боложо, эжы абанарынь таталюургүй хүдэлхэ аргатай болоhон юм. Группа бүхэндэ 25 үхибүүн ябаха, 4 группа хамтадаа 100 хүүгэд болодог hэн. Бага наhанай хүүгэдтэ тааруу меню табигдажа, саг соонь hайн шанартай, амтатай хоолоор үхибүүдээ эдэлүүлхэеэ оролдодог hэмди.

– Таанар залуу айлайхин Эгэтын-Адаг руу ерэhэн байнат, хоюулан Чимит Доржиевичтай гушан таба, зүргаатайнууд ябаат. Үхибүүдтнай хэдытэйнүүд байгааб?

– Зөөжэ ерэхэдээ, дүрбэн үхибүүтэй байгаабди, Эгэтын-Адаг дээрэ үшөө гурбан басагатай, нэгэ хүбүүтэй болоhон байнабди. Би 1974 онhоо 1987 он болотор хүүгэдээ хаража, түрэhэнэй амаралтынгаа хоорондо саадтаа хүдэлөөб. «Наран» саадhаа наhанайнгаа амаралтада гарahанби, ёhотойл энэл сэсэрлигэйнгээ ветеран hуужа байнаб.

– Тэрэ холын малшадай үхибүүдые яажа сэсэрлигтээ ябуулдаг байгаабта?

– Саадная түхэреэн сүүдхэ хүдэлдэг боложо, Хангир, Маарагтын үхибүүд ехэ дуратайгаар Нимбуу ахайн (Ванзатов Ринчин-Нимбу Лыгденович) автобустонь hуужа, зургаан хоногоор сэсэрлигтээ ерэдэг байгаа. Тэрэ үедэ үмсын машинанууд хомор байгаа, булта колхозой машинаар ябадаг саг hэн. Жолоошоднай хүндэтэй зон байгаал даа. "Нимбуу ахайн автобус ерээ" гэлдээд, үхибүүднай ехэ дуратайгаар машинадань hууха даа. Жаахануудыень үбэр дээрээ hуулгаад, таhа эрхэлүүлээд асархаш. Тэрэ үеын үхибүүд шэрхи боронууд, хүдэрнүүд hэн. Мүнөөнэйхидэл иигэжэ үбдэжэшье байhыень hананагүйб. Одоол амгалан, hайн саг байгаа.

– Хүүгэдтэй хүдэлхэ гээшэ яаха аргагүй буянтай ажал гэдэг. Зүгөөр элдэб ушарнууд тохёолдоhон байха. Уншагшадыемнай hонирхуулмаар зүйлнүүдые хөөрэжэ үгыт.

– Нэгэ дахин Бунчеевэй түрэлэй Алена басагыень абаашабабди. Хангирта гэртэнь оруулаад, гаража ябатарни, тэрэмни намаяа дахаад бархиршадаг гээшэ. Залуухан эхэнь: "Нээрэhээ энэмни намайгаа мартахань гээшэ гү?" – гэн, үлөө hэн.

hүниндөө саhан бад байса ороод, үглөөгүүр өөрынгөө үхибүүдые саадтань абаашажа ябахадамни, ехэ саhан соо Аюржанаев Эрдэмтэнэй ехэ хүбүүниинь шаргаяа даажа ядан ябаба. Жаа хадаа хаанаhаа харгыгаар ябахаяа мэдэхэб даа, шаргыень харгы руу гаргажа үгэбэб. Би хоёр үхибүүдээ шэрэнхэй, тэрэм нэгэ үхибүү hуулганхай саад руу хоюулаа яаралтай шэглэбэбди. Үхибүүдээ тушаагаад, үни болонгүй сэсэрлигhээ гаран гэhээм, тэрэм шаргаяа бариhан зандаа урдаhаам: "Би эсэшооб, та намай абаашыт даа" гэбэ гээшэ. Яахабши, тэрэнээ шэрээд, хоюулаа hургуулиин хоройн хажуугаар ошожо ябатарнай, тушаан боложо Жамьян Гончикович дайралдаба:

– Хүн саадта үхибүүдээ абаашадаг бэшэ юм гү, харин тамнай хэнээ шэрээд, гэдэргээ ябажа байна гээшэбта? – гэбэ. Хойшоо харахадам, тэрэ хүбүүмни хайратайханаар уруугаа хараад hуубал даа. Ехээр хайрлаа hэм тэрэнээ...

Нэгэтэ үдэшэлэн сүүдхээр байдаг үхибүүдээ унтуулжа байтарни, Будаева Зоригма гэжэ басагахамни хэлэбэл даа:

– Минии мама – Шираповна.

Тиихэдэнь Днепровская Наташа таhа дүүрэбэ:

– Юу ганса шинии мама байха юм бэ. Бултанаймнай мама ха юм.

"Победа" колхозоймнай ород үхибүүд саадта ороод, хуу буряад хэлэтэй болошодог саг hэн даа. Нээрээшье "круглэдэ" хүдэлжэ байхадам, олон үхибүүд намайе "мама" гэдэг hэн.

Аюрова Долгорхон гэжэ басагамнай машинада hуухадаа, досоонь муудадаг байгаа. Нэгэтэ үхибүүдээ бэеын элүүрые шалгуулаад бусажа ябатарнай, үбэр дээрээ hуулгаhан жаахан Долгорни бөөлжэжэрхибэ. Сэсэрлигээ бусаад, тэрээндээ үхэрэй мяхаар боро шүлэ гаргажа уулгабаб. Түхэреэн сүүдхэ байхадаа, али юумэн боложол байгааб даа. Үмдэндөө гаргалган болохо, үмдэнүүдынь таhа угаагаад, хатаахаш. Хүнэй үхибүүд хуу адли хайратай, бултыень эрхэлүүлээд, өөрынгөө үхибүүдhээ өөрэгүй hанажа ябагша hэмди даа.

– Тэрэ үеэр саадтаа заhабари хайшан гээд хэдэг байгаабта?

– Жэл бүхэндэ зунай сагта сэсэрлигэй хүдэлмэрилэгшэд өөhэдынгөө хүсөөр саадаа шэрдэдэг, сагаададаг байгаа. Щёткодоо ута модо хэжэ сагаадахадаа, залуушуул шурьюулжа хаяха даа. Юу үни болохоб даа, зариманайнгаа будаад, сагаадаад, нэгэ үрөөhөө гаража байхада, нүгөөдүүлынь хойноhоонь угааха, шэрдэхэ. Саадайнгаа байшангай ханыень сагаадаад, сонхо, палаахыень шэрдэдэг байгаабди.

Воскресник гээд, саадайнгаа газаагуурхи хорой тойруулан, саана-наанагүй хуу хамажа сэбэрлэдэг, арилгадаг байгаабди. Соёлой байшангайхид мүн лэ газаа досоохиёо сэбэрлэхэ. Тэргэтэй трактор олохо хэрэгтэй байхадань, Гоё Долгор гээд нютагтаа нэршэhэн хүмүүжүүлэгшэ басагаяа эльгээхэдэмнай, үни болонгүй, трактор олоод лэ ерэхэ. Суглуулhан шоройгоо трактортаа тээжэ хаюулдаг байгаабди.

Ремонтын эхилхэдэ, саад соомнай энеэлдээн, хүхилдөөн дэлгэржэ, шууялдаад лэ, хамаг ажалаа бүтээжэрхихэбди даа. Бултадаа жэгтэй эбтэйгээр хүдэлдэг hэмди, саадаймнай газаа, досоош ходо сэбэрхэн байха. Нэгэтэ позницо худалдажа абаад, дары бууза мушхан, энеэлдэжэ, хүхилдэжэ байhанаа hанагшаб. Өөhэдынгөө ажал эбтэй эетэй бүтээхэhээ гадна саадаймнай ажалшад колхоздоо ото туhалжа, хирэ-хирэ воскресник, сакмаан, веник түүлгэндэ эдэбхитэйгээр гаража байгаа.

— Саадта үхибүү оруулха гэжэ ээлжээ хүлеэлгэн болодог байгаа гү?

– Оошор гэжэ байгаагүй. 100 hууритай саад нээгдэжэ, дуратайл хүн үхибүүгээ саадта ябуулдаг hэн. Зун болоходо, зариман үшөө эндэтэндэhээ үхибүүдые асаржа ябуулдаг hэн. Долгор Дамбаевна Сережа хүрьгэтэнэйнгөө хубүү нэгэ зун ябуулаа hэн. hайнаар харууhална гээд, үхибүүдээ хүн ябуулха дуратай байгаа.

– hайндэрнүүдээ яажа үнгэргэдэг байгаабта?

– hайндар бүхэндэ Цыренов Михаил Будожаповичай хүсөөр үхибүүднай наада табидаг байгаа – хатарха, дуулаха, заатагүй ямаршьеб шэнэ дуу сээжэлдэхэ. Түрэлхид бултадаа ерэжэ, утреннигуудыемнай харадаг hэн. Хүмүүжүүлэгшэд сүлөөгүй гүйлдэхэ даа, үхибүүдээ бэлдэхэ, шүлэг сээжэлдүүлхэ, хубсаhыень тааруулжа оёхо, үмэдхүүлхэ. hургуулида ороходоо, саадай үхибүүд тон hайн бэлэдхэлтэй байhанаа харуулдаг байгаа.

– Саадтань гээгдэхүүлхэ, али үгы hаа, үдэшэ үхибүүдээ сэсэрлигhээнь абахаяа мартадаг зон байгаа гү?

– Хаа-яа элдэбын саг болоол ааб даа: зарим түрэлхид абаха аргагүй, зарим мартажархиха hэн гү, үглөөгүүр гээгдэхүүлжэ асарха hэн гү. Тиихэдэнь би хэлэдэг hэм: "Түрэлхид, хожом бү гээгдэхүүлэгты, харин хүмүүжүүлэгшэд, хүүгэдые hөөргэнь бү эльгээгты, арай гэжэ эдэнээ түхеержэ асарна ха юм". Заримдаа хэн нэгэнэй үхибүүгээ ерэжэ абаашахагүйдэнь, тэрэнь "круглэдэ" хонохошье саг гарадаг байгаа.

Би үдэшын хүмүүжүүлэгшээр хүдэлхэ үедөө ажал руугаа үдэрэй үхибүүдэй таралганаар ерэхэдэмни, Марбаевичай хоёр басагад гэртээ ябаагүй байха ехэнхидээ. Хубүүдэйнь ерэхэдэ, би басагадынь хубсалуулаад, газаа гаргаад, тэргэдэнь hуулгаад ябуулжархихаб. hүүлдэ Санжидма Жамсуевна хэлээ hэн: "Эртэ ошоод, дүүнэрээ абахаа яанабта? – гэжэ хүбүүдтээ хэлэхэдэм, – "Үгы, Шираповнагай байхада ошохобди, хуу хубсалуулаад үгэхэ. Гоё лэ!" – гэжэ хүбүүдни хэлээ гээ hэн.

– Саадта ямар зон хүдэлдэг байгааб, дунда hургуулияа дүүргэhээр, саад руу ажалда ородог байгаа гү?

– Намтай олон жэлэй туршада Юсупова Дарима Номтоевна, Буянтуева Галина Демидовна хүдэлөө. Долгор Гаднаевна тогоошоорш хүдэлөө, нянечкаарш хүдэлөө, нянечкаар Галишье байгаа, мүн Намсараева Мария хүдэлөө, Зоя абгаймнайш саадай прачкаар олон жэл хүдэлөө. Олон зонтой ажаллааб. Долгор Дамбаевна үдэрэй хүмүүжүүлэгшэ hэн. Аргагүй нарин, бэрхэ хүн hэн даа. Сэбэр нягтаар, hайнаар юумэеэ үгаагты гэжэ залуухан нянинуудта заажа байгша hэн.

Саадта хүдэлхэ дуратайл зон ерэдэг hэн. Ерэhэн хүниие нэн түрүүн тогоошон - повар болгохобди. Олон зон саадай хүүгэдтэ хоол хэжэ, буян олоhон байха. Дамдинжаповна ерэжэ, тогоошоноор hайн хүдэлөөд, хүмүүжүүлэгшэ болоо, hүүлдэ hомоной зүблэлдэ орожо хүдэлөө. Людмила Лыгденова баhал хүдэлөө. Ороhон лэ хүн тогооной үрөөhөө ажалайнгаа намтар эхилдэг hэн.

Светлана Нимаевна, Антонина Бадмаевна гээд залуу мэргэжэлтэд тусхайта hургуулияа дүүргээд, маанадта ерээ hэн. hайнаар хүдэлөөд, hайханаар түбхинөөд, манай нютагай бэреэхэйнүүд болон үлөө hэн. Одоол саадта hайн зонуудаар хүдэлөөб даа. hайндэр бүхэндэ – ноябриин 7-до, Шэнэ жэлдэ, Мартын 8-да, Майн 1-дэ hайндэрлэхэбди, үхибүүдээ амаралтада тараагаад байхадаа, солхоосолхообоо суглуулжа, "найрлаа" болохобди. Мүнөө hанахадам, ехэл эбтэй, гоёор байдаг байгаалди.

Минии амаралтада гарахада, сэсэрлигэй ударидагшаар Цыренова Ханда Доржиевна халажа ороод, наhанайнгаа амаралтада гаратараа хүдэлөө. Сэсэрлигэй бии болохоhоо эхилжэ хүдэлhэн зониие нэрлэбэл: Раднаева Долгорма Холхоевна (40 жэл), Очирова Сэсэгма Ешеевна (30 жэл), Буянтуева Галина Демидовна (25 жэл). Бэшэшье олон зон мүнөөш амжалтатай хүдэлжэ байна.

– Суглаан хурал юумэндэ ошодог байгаа гүт?

– Семинар суглаанууд ходо бэшэшье hаа, боложо байгааб даа. Нэгэ Үльдэргын саад ошоходомнай, маанадта музей харуулаа hэн. Аргагүй hонин гоё экспонадуудтай музей бии болгоhон Жамбал Доржиевич Сампилон өөрөө экскурси хэжэ, зониие нилээд hонирхуулаа hэн. Тэлэмбын, Поперечный, Улаан-Яруунын саадуудаар ябаhанаа hананаб. Үшөө город руу нэгэ дахин ерэжэ, баhал хотын элдэб сэсэрлигүүд, музейнүүд гэхэ мэтэнүүдые хаража бусаа hэмди.

Өөhэдынгөө саад дээрэ баhал семинар хэжэ, ондоо тээhээ ерэhэн зонуудта ажалаа харуулхабди даа. Будожаповичнай үхибүүдээр гоё наада табиха, манай үхибүүд нээрээшье жаргалтай байгаа гэжэ hананаб. Саадhаа ерэhэн үхибүүд hургаалтай, ехэ бэлэдхэлтэй, ондоохон үхибүүд ерэнэ гэжэ эхин ангиин багша Дыжид Дымбрыловна тэмдэглээ hэн. Тиигэнгүй яахаб, элдэб янзын хэшээлнүүд саг үргэлжэ үнгэргэдэжэл байгаа ха юм.

Минии абаад ябаhан группанууд тухай ондоо хүмүүжүүлэгшэд хэлэгшэ hэн: танай үхибүүд хоблохые мэдэдэггүй гэжэ. Бэе бэеэ хобложо болохогүй гэжэ заахаш. Үшөө хүмүүжүүлэгшэднай үхибүүдээ группа соогоо шорой хамуулдаг hэн, зарим үхибүүд амаргүй бэрхээр хамаха. Жигмитова Катя аргагүй наряар шала хамадаг hэн. Мүнөө нарин бэрхэ гэрэй эззэн эхэнэр болонхой гэжэ дуулдагша. Нээрээшье, хүн болохо багаhаа гэжэ зуб.

– Үхибүү хүмүүжүүлжэ байhан залуу зондо юун гэхэ байнабта?

– Үхибүү хүмүүжүүлхэ гээшэ бэлэн хэрэг бэшэ. Олон үхибүү түрэхэдэ, дээрэ гэжэ hанагшаб, нэгые түрөөд, гансые бөөмэйлжэ hууhанhаа сохом дээрэл гэжэ hанагшаб. Томошуулынь багашуулаа хараад, нэгэ дороо томо болохо. Манай үхибүүд булта саадта ябаhан. Эрдэм, Эрдэниин үетэн хуу саадта ябаhан, hургуулидаш ороод, манайдаа дахасалдаад ерэжэл байдаг hэн.

Мүнөө арьягар-барьягар бүдүүн зон хаа-яа эндэ тэндэhээ мэндые хүргэжэ байдаг. Нэгэтэ Эрдэниин hургуулияа дүүргэжэ байха үеэр, "hүүлшын хонхын" болохоо байхада, гэнтэ харан гэхэдэм, түб гудамжаар Цымпилэй трактор тэргээр дүүрэн ягаан тэрэнги шэрэнхэй гүйлгэжэ ябаба гээшэ. Сохом манайда ошожо ябаhан трактор байhан байха гэжэ юундэшьеб hанаандам оробо. Нээрээшье, hүүлдэнь хорой руугаа ороходом, тэргэ дүүрэн тэрэнгиеэшье манайда буулганхай, бариhан гулабхаагаашье баhал манайда хаажа хонуулхаяа асаранхай. Тэрэ Эрдэниимнай үетэн байгаа hэн.

Үглөөдэрынь нэгэ нохоймнай бидэнээ дахажа hурашанхай аад, үхибүүдэй "hүүлшын хонходо" гулабхаануудаа табихадань, нэгэ гулабхааень зуугаад гүйшэбэ. "Энэ хэнэй нохой гээшэб?" – гэлдэхэдэнь, дүүрэн зон соо орой хэншье абяа гараагүй hэн. Тэрэ Эрдэниин класс одоол манайда үдэр hүниеэ үнгэргэдэг hэн. Мүнөө хуу мэндые намда эндэ тэндэhээ хүргэжэ байдаг.

– Суг ажаллаhан зондоо юу хэлэмээр байнаб?

– Арба гаран жэлэй туршада суг хүдэлhэн бүхы зоноо Эгэтын-Адагайнгаа сэсэрлигэй 40 жэлэй ойн баяраар амаршалаад, ажал хэрэг урагшатай, амгалан тайбан, олзотой, омогтой, бурхантай, буянтай, баян дэлгэр сэдьхэлтэй, булта элүүр энхэ ябахатнай болтогой гэжэ үреэнэб.

Жанна ДЫМЧИКОВА.

НАМГАР: “ЗАРИМДАА ХАМАГАА ХАЯАД, НЮТАГАА БУСАШАХА ДУРАН ХҮРЭДЭГ”

Мэдээжэ дуушан Намгар ЛХАСАРАНОВА хирэ-хирэ болоод лэ, Буряадаа, Улаан-Үдэеэ эрьежэ байдаг. Ээлжээтэ ерэлгэндээ “Байкал-Daily” мэдээсэлэй агентствын сэтгүүлшэн Марина Игумноватай хөөрэлдэһэн байна. Тэрэ хөөрэлдөөень хуряамжалан оршуулаад, уншагшадтаа дурадханабди.

Интернет-сайтһаа фото

- Намгар, та Россиин хотонуудааршье, хари гүрэнүүдээршье дуунуудаа дууладагта. Хаана буряад дуу хүгжэм эгээл дулааханаар угтажа абадаг гээшэб?

- Харамтайнь гэхэдэ, ехэнхидээ хари гүрэнүүдтэ концертнүүдые табидагбди. Гэбэшье жэлһээ жэлдэ манай гүрэндэ үндэһэн арадай хүгжэмдэ һонирхол ехэ болоһоор. Фестивальнууд олоор үнгэргэгдэжэ эхилэнхэй. Шагнагшаднай бодото дуулалгые фонограммаһаа илгаруулдаг, үндэрөөр сэгнэдэг боложо байнхай. Баруун гүрэнүүдэй ажаһуугшад фонограммаһаа үнинэй холодонхой ааб даа. Тиимэһээл бидэниие ехэ дулаанаар угтан абадаг. Ямар хэлэн дээрэ дууланабши – хамаагүй: хүнүүд сэдьхэлээрээ “шагнадаг”. Жэшээнь, олонхимнай англи дуунуудай үгыень ойлгоошьегүй һаа, тэдэниие сэдьхэлээ ханан, гоёшоон шагнана ха юм. Тэрээн шэнгеэр лэ хари гүрэнүүдэй шагнагшад ёохорнууд доромнай хүхин хатардаг, харин “Үншэн сагаан ботогон” гэһэн урданай дуу гүйсэдхэхэдэ, үнэнхэ зүрхэнһөө гунигладаг, хайрладаг.

- Ямар зон концертнүүдтэтнай ябадаг бэ?

- Баруун гүрэнүүдэй шагнагшад тухай хэлэбэл, элдэб бүлэгэй хүнүүд байха. Жэшээнь, Канадада индеецүүдэйшье урда дуунуудаа гүйсэдхөөбди, хэдэн мянган залуушуулдашье концерт табяабди. Тиин хаанашье урданай буряад аялгые ехэ гоёшоодог. Москвада баһал өөрын шагнагшадтайбди, зүгөөр нютагаархиднай балай ябадаггүй.

- Буряад орондо таниие хэр угтадаг гээшэб?

- Түрэл нютагтаа дуулаха гээшэ ехэ харюусалгатай, орёошог. Би нютагаархидһаа баярай бэшэгүүдые олоор абадагби. Энэнь зохёохы ажалаймнай тон шухала сэгнэлтэ гээшэ. Бидэ дэмжэлгэдэнь ехэ баясадагбди. Гэбэшье хүгжэмдэмнай дурагүй хүнүүд баһал олон гэжэ һанадагби. Тэдэндэшье баяраа мэдүүлнэб: дурыень буляаха гэжэ оролдон, бэлиг шадабарияа бүри мүлинэ ха юмбибди.

- Та үндэһэн буряад дуунуудые англи хэлэн дээрэ оршуулхые буруушаадагта гэжэ уншаа һэм. Юундэ?

- Магад, мүнөө үеын дуунуудые оршуулхада яахашьегүй. Зүгөөр урданай буряад дуунуудые ямаршье хэлэндэ оршуулжа болохогүй гэжэ тоолодогби. Юуб гэбэл, урданай дуунуудай гүн удхань хубилшаха, жэнхэни буряад хэлэнэймнай бүхы гоё һайханиинь буурашаха.

- Та өөрөө ямар хүгжэм шагнаха дурата́йбта?

- Гансал заншалта буряад хүгжэм дуу гүйсэдхэдэгшье һаа, элдэб янзын хүгжэм шагнадагби. Ирагуу гоёор гүйсэдхэлгэ, сэдьхэл дайрама хүгжэм сэгнэдэгби. Жэшээнь, дэлхэйн алтан жасада ороһон эрхим жэшээтэ хүгжэмһөө гадна Питер Габриэльдэ, “Earth, Wind & Fire” бүлгэмдэ дуратайб. Тиихэдэ норвег дуушан Мари Бойне тухай онсолон хэлэмээр. Бидэ танилбди. Үнгэрэгшэ жэлэй эхиндэ хүгжэмшэдынь хамтын проект бэелүүлхые дурадхаа юм. Тиин нёдондо зун Норвегидэ альбомнай гараа. Залуу композитор Уле Миклбюст буряад дуунай гоёые баруунай маягтай холбожо шадаа.

- Ямар дуунууд шэнээр зэдэлээ гээшэб?

- Арадай аман зохёол шэнжэлэгшэ Д.С.Дугаровай суглуулһан үрданай буряад дуунуудай (мүнөө сагта мартагданхай) хоёр ном намда бии юм. Тэдээн соонь элинсэг хулинсагуудаймнай ажабайдал, ёһо заншалнууд ехэ хурсаар зураглагданхай. Норвег композитортай суг хүдэлһэнэймнай ашаар эдэ дуунуудай багаханшье хуби һэргээгдэхэ. Гадна тус альбом соомнай Галина Раднаевагай шүлэг дуун болон зэдэлхэ.

- Юундэ танай бүлгэм ганса урданай дуу хүгжэм гүйсэдхэдэг бэ? Мүнөөнэй һайн дуунуудые зохёохо хүнүүд гэжэ үгы гээшэ гү?

- Анхан эстрадна дуунуудые гүйсэдхэдэг байхадаа, Лариса Санжиеватай суг хүлдэлдэг һэм. Теэд мүнөө минии сэдьхэл дурые урданай дуунууд эзэлэнхэй. Буряад арад ямар олон дуунуудтай гэжэ һананат! Олонхииень хүнүүд шагнажашье үзөөгүй. Даб дээрээ намда тэдэниие ньһэргээхэ, мэдээжэ болгохо зорилго байна.

- Намгар - танай бодото нэрэ гү?

- Тиимэ. Багадаа иимэ нэрэтэй нэгэшье хүнтэй дайралдаагүйб. Һүүлдэ мэдэхэдэм, Намгар гээшэ түбэд, мүн эрэшүүлэй нэрэ байшоо. Монголдо иимэ нэрэтэй эрэшүүл олон юм. Зүгөөр һаяхана интернет соо харахадам, намда адли нэрэтэй хорёод басагад бии болонхой байгаа. Нэгэ ламын хэлэнээр, энэ үгэ “сагаан үүлэн” гэһэн удхатай.

- Та наһанайнгаа нүхэртэй хэды соо суг ажаһууна, хүдэлнэ гээшэбта?

- Бидэ Женитэй үшөө филармонидо хүдэлхэ сагһаа сугтаабди. Тэрэ гэһээр 25 жэл үнгэрөө.

- Нүхэртнай буряад хэлэ ойлгодог гү?

- Ойлгодог, яһала дуугардаг. Гэртээ буряадаар хөөрэлдэдэгбди. Би зорюута һургаа бэшэб. Хубүүмни баһа буряад хэлэтэй. Багаһаань хойшо түрэл хэлэн дээрэнь хөөрэлдүүлдэг һэм. Мүнөө Тимур 21-тэй. Социолог-политологой мэргэжэл шэлээшье һаа, хажуугаарнь хүгжэмэй училищида һуралсадаг. Гитара дээрэ наададаг, буряад хүгжэмөөр, соёлоор һонирходог. Сагайнгаа ерэхэдэ, магад, буряадаараа дууладаг болохо.

- Та Улаан-Үдэ ерэхэдээ, ниислэл хотын, бүхыдөө республикынгаа хубилһые ойлгодог гүт?

- Хэлсээнгүй юм ааб даа. Бидэ хаанашье ябахадаа, зүрхэ сэдьхэлээрээ хододоо Буряадтаяа байдагбди, эндэ боложо байгаа үйлэ хэрэгүүдээр ходо һонирходогбди. Ерэхэ бүхэндөө Улаан-Үдынгөө хүгжэжэл, гоё боложол байһые обёордогбди. Зүгөөр гудамжануудаарнь дэн олон реклама үлгөөтэй.

Минии түрэл нютаг - Ага, тоонто нютагни – Хүнхэр. Тиимэһээ шадаал һаа, заабол тиишээ ошохоёо оролдодогби. Хизааргүй тала дайдаяа эрьехэдээ, нютагайнгаа эзэдһээ хүсэ абадагби, намайе ходо аршалжа, дэмжэжэ байдаг. Бүхы һанал бодолни түрэһэн гэр тээшээл даа.

- Та Москвада арба гаран жэл ажаһуунат. Талын басаган яагаад бүтүү бүглүү шулуун гэртэ ажамидарна гээшэб?

- Үнэхөөрөөшье, Москвада квартира соо ажаһууха дурагүйбди. Тиин одоол һаядаа хотын захада гэр табижа, газар дээрэ түбхинэхэ түсэбтэйбди. Заримдаа хамагаа хаяад, түрэл нютагаа бусажа, Хүнхэрэйнгөө талада һэеы гэр табиха дуран хүрэдэг. Тиимэһээ хирэ-хирэ болоод лэ, нютагаа эрьехэ гээшэ бидэндэ тон шухала. Женя бидэ хоёр нютагтаа хүдэлхэ гэһэн нэгэшье урилга харюугүйгөөр орхидоггүйбди, заал һаа ерэдэгбди.

Марина ИГУМНОВА,
“Байкал-Daily”.

Халхын голой байлдааанда туйлагдаһан илалтын 75 жэлэй ойдо

РОССИИН СЭРЭГШЭДЭЙ ГАБЬЯА МҮНХЭ

СССР-эй 1-дэхи армиин бүлэгые ударидагша, армиин генерал Георгий Жуков Монголой сэрэгые ударидагша Хорлоогийн Чойбалсан хоёр байлдаанай ээлжээтэ түсэб тухай хөөрэлдэжэ байна

Монголой арадай хубисхалай 1921 ондо илахадань, Совет гүрэн тэдэниие түрүүлэн дэмжэжэ, хани харилсаата хэлсээ баталаа һэн. Тиин 1939 оной май һарада Японой хархис сэрэгшэдэй Монголой Халхын гол шадар дайгаар ороходонь, СССР харилсаа холбоото хэлсээнэйнгээ үндэһөөр хуршэ орондоо туһалха ёһотой болоо һааб даа.

Тиихэдэ Хяагтын, Монголой, Дагуурай хилын харуулай отрядуудай сэрэгшэдһээ бүридүүлэгдэһэн Улаан туга Забайкалиин хилын сахюулай округой нэгэдэмэл батальоной 500 сэрэгшэд ами бээ хайрлангүй, Монголой арад түмэнэй эрхэ сүлөөе, газар дайдынь бүрин бүтэн байлгые аршалан хамгаалһан байгаа.

Белоруссиин сэрэгэй округой морин сэрэгэй дивизиин, корпусой командир байһан Г.К.Жуков 1939 оной июнь һарада 1-дэхи армиин бүлэгые ударидажа, Монголой Халхын голой оршондо Японой 6-дахи армитай шанга тулалдаанда хам оролсоо һэн. Август һарада эндэ болоһон ордоһотой хэсүү байлдаанда 6-дахи армиин частьнууд үсэд нэтэрүүгээр эсэргүүсэлтэ хэбэшье, хүреэлэлгэдэ орожо, үгы хэгдэһэн байгаа. Эндэ Японой армиин 61 мянган сэрэгшэд хүлһөө буулгагдаһан, шархатаһан, плендэ абтаһан байгаа. 1-дэхи армиин бүлэгһөө 18,5 мянган сэрэгшэд алуулһан, шархатаһан байба. Халхын голой байлдаануудта һамна бута сохюулхадаа, Японой сэрэгэй удамаршад Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ СССР-тэ добтолхые зүрхэлөөгүй байһанай гол шалтагаан болоһон гээшэ. Монголой үргэн талада илалта туйлаһанайнгаа түлөө Г.К.Жуков Советскэ Союзай Геройн түрүүшын Алтан Одо абаһан, армиин генералай сэрэгэй нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм.

75 жэлэй урда тээ Халхын голой оршондо болоһон байлдаанууд тухай дурасхаалые монгол арад нангинаар сахидаг байна. 500 сэрэгшэд соohоо 70 гараниинь Монгол ороной гүрэнэй хайра шагналнуудта хүртэнхэй.

Буряад ороной сэрэгшэдэй дундаһаа Гуржап Очировые онсолон тэмдэглэлтэй. Тэрэ 1905 ондо Баргажанай аймагай Яаригта нютагта малшан, түмэршэ дархан, олон үхибүүтэй үнэр баян Очирой бүлэдэ түрэһэн намтартай. Нютагайнгаа эхин һургуули дүүргээ һэн.

Тэрэ 1927 ондо Улаан Армиин албанда татагдажа, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай дүүрэхын урдахана албаяа түгэсхөө һэн. Гуржап Ванюшкеевич Очиров хорёод жэлдэ сэрэгэй алба хэхэдээ, орёо хүшэр һургуули гараһан байгаа. Г.В.Очиров Улаан Армиин кадрова офицер ябаһан гээшэ. 1929 ондо Буряад-Монголой морин сэрэгэй дивизионой бүридэлдэ алба хэхэ үедөө тэрэ тагнуулшадай отделениин командир ябахадаа, Хитадай-Зүүн түмэр замда болоһон байлдаанда хабаадахадаа, дайшалхы даабаряа һайнаар дүүргэһэнэйнгээ түлөө Улаан Тугай орденоор шагнагдаа һэн. Энээнэй һүүлээр тэрэ армида албаяа үргэлжэлүүлхэдээ, Краснодарай морин сэрэгэй училищи дүүргээ бэлэй. Училищида һураха үедөө дайшалхы ба политическэ эрхим бэлэдхэлэйнгээ түлөө Хойто-Кавказай сэрэгэй округой ударидагшын зүгһөө, Дагестанай АССР-эй правительствын үмэнэһөө нэрыень һиилэмэл шагналнуудта хүртэһэн юм. Училищияа дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр түрэл Забайкалидаа бусажа ерэхэдээ, Буряад-Монголой морин сэрэгэй полкдо албаяа үргэлжэлүүлээ һэн. Забайкалиин сэрэгэй округой командованиһаа болон БМАССР-эй правительствaһаа жэл бүхэндэ шахуу шагнал хайра абадаг байгаа.

Забайкалиин сэрэгэй округой тагнуулшан Гуржап Очиров 1939 ондо Халхын голдо болоһон байлдаанда хабаадаа һэн. Японтоной ара талада дайшалхы даабаряа эрхим һайнаар бэелүүлһэнэйнгээ түлөө Г.В.Очиров Монголой орденоор, СССР-эй Оборонын Арадай Комиссариадай үмэнэһөө нэрыень һиилэмэл часаар шагнагдаа бэлэй.

1940 ондо капитан Г.Очиров М.Горькиин нэрэмжэтэ морин сэрэгэй дивизиин штабта алба хэжэ байба. Дайнай түрүүшын үдэрһөө тэрэ фронт ошобо. Гуржап Ванюшкеевичэй алба хэжэ байһан 152-дохи ябаган сэрэгэй дивизи дайсанай бушуу түргөөр добтолжо ябаһан Смоленск худар яаралтайгаар хаягдаа һэн. Смоленск хадаа Москва тээшэ добтолгын шухала шата болоһон байгаа. 1941 оной июлиин һүүл багта энэ дивизи дайсанай сэрэгшэдээр хүреэлэгдэшэн алдаба. Һүниин тэнсүү бэшэ тэмсэлдэ капитан Г.Очировай рото амиды мэндэ гаралсаа һэн. Эндэ капитан Очиров хүндөөр шархатаба. Сэрэгшэ Г.Мироновой туһаламжаар тэрэ Кожино тосхондо хүрэһэн юм.

Шархатаһан Гуржап Очиров эдэгэхэдээ, Гришково тосхондо ротынгоо үсөөхэн үлэһэн ударидагшад болон солдадуудтай уулзаһан байгаа. Энэ үе соо фронт нилээд зүүлжээ холодоһон байба. Өөһэдынгөө соединенидэ хүрэхын аргагүй һэн. Тиимэһээ тохёолдоһон ушар байдалые хараада абажа, Г.Очиров бусад нүхэдтээ хамта партизанай үһөө нэхэгшэдэй зэргэдэ орохо шиидхэбэри абаһан байгаа.

Смоленскэ областиин Духовщинска районой Гришково тосхондо партизанай отряд бүридүүлэгдээ һэн. Ахалагша политрук Туровский – 1-дэхи отрядай командир, партийна худэлмэрилэгшэ Цуранов-комиссар, Очиров штабай дарга болоһон байгаа. Партизанай отряд соогоо Очиров Осипович гэжэ далда, нюуса нэрэтэй байһан юм. Саашанхи сэрэгэй ябуулганууудай газар нютагуудые нарибшалан мэдэжэ абахын тула штабай дарга "адуушан" боложо, үдэртөө гү, али һүниндөө ой соогуур али бүхы юумэ тэмдэглэжэ абадаг һэн. Сэрэгэй ябуулганууудые тэрэнэй һайнаар мэдэхэдэнь, партизануудые бэрхээр һургахадань, хүнүүд Осиповичые ехэтэ хүндэлдэг байгаа.

1942 оной февралиин һүүл багта Гуржап Очиров Преображенское һууриндахи 3-дахи партизанай отрядай командираар томилогдобо. Смоленщинэдэ партизанай отрядуудай дайшалхы ябуулганууд үргэдэбэ. Тиигэжэ Очировай отряд хэдэн ехэ даабаринуудые бэелүүлжэ, олон һуурин тосхонуудые сүлөөлһэн, нилээд шанга бэхилэлгэнүүдые бута сохиһон байха юм. Преображенское һууринда немецкэ айхабтар шанга бэхилэлтые усадхалга Осиповичой отрядай ээлжээтэ ехэ амжалта болоо һэн. Немецүүдэй булимтаран эзэлээд байһан Смоленскэ областьдо байрладаг "О" гэдэг партизанай отряд" хэдэн һуурин тосхониие сүлөөлһэн, түмэр харгыгаар ябаһан эшелонуудые хүмэрюулһэн, дайсанай 80-яад сэрэгшэдые хүлһөөнь буулгаһан, үнэтэ шухаг ашаатай, эдеэ хоол, һомо хэрэгсэл абажа ябаһан 8 автомашина үгы хэһэн байгаа гэжэ Совет Мэдээсэлэй бюрогой мэдээнүүд соо хэлэгдэбэ. Осиповичой отряд байлдаанһаа байлдаанда бэхэжэбэ. Амжалтата сэрэгэй ябуулганууудайнгаа түлөө командир Г.В.Очиров Ленинэй орденоор шагнагдаа бэлэй.

Партизанай соединениин бригадна командир Гуржап Очиров хоёр жэлэй туршада дайсанай ара талада дайлалдаа. Тиихэдээ тэрэ бэлигтэй бэрхэ командир, эрэлхэг зоригтой, шэн габьяатай сэрэгшэ байһанаа харуулаа һэн. Ябаган сэрэгэй батальониие ударидаһан Г.В.Очиров Берлин хүрэһэн юм.

Гуржап Ванюшкеевич Очиров үбшэнэй шалтагаанаар 1946 ондо армиин албанһаа табигдаа һэн. Теэд кадрова офицер амгалан ажалай мэргэжэлгүй байһан дээрэһээ түрэл колхозойнгоо барилгын бригадада модошо дарханаар худэлбэ. Тэрэ бүхы бээ Эхэ орондоо зорюулаа; тиин дайнда абаһан шархаһаа уламжалан, баатар сэрэгшэ Гуржап Очиров 1956 ондо наһа бараже, тоонто нютаг Хурамхаандаа худөөлүүлэгдэһэн байгаа.

Иигэжэ хани харилсаата Монгол ороной Халхын гол дээрэ болоһон байлдаанай 75 жэлэй ойе түрүү үзэлтэй хүн түрэлтэн үргэнөөр тэмдэглэжэ байна.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист, Россиин соёлой габьяата худэлмэрилэгшэ.

Уран шүлэгэй долгин дээрэ

ҮЛХЭЛДЭМЭЛ ШЭБШЭЛГЭНҮҮД

Хүбүүн эрдэниие хүсэд
шарайлһан бэемни
Хүсэлжэл зориһон хүтэл
үгсүүр дабаан юм.
Шүлэгни – хүлэгни!
Шэдитэ хурса зэбсэгни
Шүтэжэл жаргаха наһанайм
гэрэлтэ заяан юм.

***

Хүдөө талам, хүльбэрэн
һунана урдам.
Хүгжэмтэ дуун –
сэдьхэлэймни ундан.

***

Наран зула сэсэгхэн халта
найган шэшэрнэ.
Нариихан дуһалта бороо
һабинан шэжэрнэ.
Эшэхээр бэшэ шүлэг мүндэлэн
түрэдэг һай.
Энхэрэл дүүрэн сэдьхэл
минии ханадаг һай.

***

Зудан хангай юртэмсын
үргэһөө сэлмэтэр
Зубхиинь үзүүр хормоһо
ходолон һугалһайб.
Домбоо мухарюулһан
долоон үбгэдэй һэргэтэр,
Домог суута шүлэгөө
уя хүдэлтэр уншаһайб!

***

Үмхирһэн модон намаагүй,
годолзоно заяагүй.
Үтэлһэн хүн үбһэнһөөшье
бүдэржэ магадгүй.
Соло хүндэлэл гээшые сохом
үзэһэн баабай.
Алдар габьяа гээшые алдаар
хэмжэһэн таабай.

***

Аягын талада намар!
Эрбээхэй-набшаһад элинэ.
Аяр шара наранай
элшэ һуларна. Үдэр хороно.
Горхоной уһан зайртажа,
харзын эрье сэнтэнэ.
Гоемсуу хуһад бээрэжэ,
гуяа эльбэн хотолзоно.

***

Тэнюун ута намар хамбы
шэрэхэ түлэг үедэ
Тэмээн халаахай хагдаржа
сайхал даа, мэдэ.
Дуута тэнгэриин нэерсэ
аадарлатар хатарһайб,
Дуулим талын жэгдэрсэ
ногоортор харбаһайб.

***

Шулуутай, шууяатай түби
заяагаараа эрьедэг,
Шуһа дуһама басагадай
шарайшье нимгэрдэг.
Аргагүй суурхаһан поэт
арадтаа мүнхэрдэг.
Аржыса бэшэһэн дэбтэрынь
архивта үлэдэг.

***

Баяртай даа, дайта үедэ
дүжэрһэн наһамни,
Бадяахайе дахажа,
таряа хуряадаг хаһамни.
Сарюун омог сагтам бодолоор
хүлгэг зүрхэм,
Сарагдахагүйл хэзээш
замби гэшхэһэн зүргэм!

Ч-Ц.САНЖИЕВ.

(12+)
14.30, 21.00 Т/С "ИГРУШКИ" (16+)
17.05 "ЭВОЛЮЦИЯ ЖИЗНИ НА ЗЕМЛЕ" (16+). ЗУРХАЙ
18.05 "ЗАЧАРОВАННЫЕ" (16+). ЗУРХАЙ
19.00 "ЕСТЬ РАЗГОВОР" (16+). ЗУРХАЙ
20.05 Т/С "ИСТОРИЯ ЛЕТЧИКА" (16+)
22.00 Т/С "ВЫЗОВ-2" (16+)
23.30 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ" (16+). ЗУРХАЙ
01.30 "НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

СТС-БАЙКАЛ

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф "МОРОЗ ИВАНОВИЧ", "НУ, ПОГОДИ!" (0+)
06.35 М/С "ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО"
06.55 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТОМА И ДЖЕРРИ"
08.00 "ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!" (16+)
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)
09.30, 18.00, 18.30, 19.00, 20.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
10.00 Т/С "ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН"
11.00, 14.00 Т/С "ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ"
11.30 Х/Ф "БРОСОК КОБРЫ-2"
15.00 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ" (16+)
17.30 Т/С "КУХНЯ"
21.30 Х/Ф "ПРИЗРАЧНЫЙ ГОНЩИК. ДУХ МЩЕНИЯ"
23.15 "6 КАДРОВ" (16+)
00.30 "БОЛЬШОЙ ВОПРОС" (16+)
01.00 Х/Ф "ПОБЕГ ИЗ ВЕГАСА"
03.00 Т/С "ДВА КОРОЛЯ"
03.30 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.10 "ДО СУДА" (16+)
10.05, 11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА" (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.35 "СЕГОДНЯ"
12.30, 15.30, 18.30 "ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
12.55 "СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
14.20 "СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ" (16+)
15.55 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)
17.30 Т/С "МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА" (16+)
19.00 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" (16+)
20.55 Т/С "БРАТ ЗА БРАТА" (16+)
23.40, 01.00 Т/С "МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ" (16+)
02.00 Т/С "ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ" (16+)
03.00 "ДИКИЙ МИР" (0+)
03.40 Т/С "ГРЯЗНАЯ РАБОТА" (16+)
05.35 Т/С "СУПРУГИ" (16+)
06.30 "ЛИГА ЧЕМПИОНОВ УЕФА. ОБЗОР" (16+)

ПЕРЕЦ

06.00, 03.25 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2" (16+)
06.30, 01.30 Х/Ф "ПРИКАЗАНО ВЗЯТЬ ЖИВЫМ" (16+)
08.30 "УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ" (16+)
09.30 Т/С "ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-2" (16+)
11.30 Т/С "СОЛДАТЫ-17" (16+)
14.30 "ДОРОГА" (16+)
15.30 "ЕСТЬ ТЕМА" (16+)
16.30 ЧТО СКРЫВАЮТ НАРКОЛОГИ? (16+)
17.30, 18.00 "ВНЕ ЗАКОНА" (16+)
18.30, 20.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ" (16+)
19.00, 00.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО" (16+)
22.00 "КВН. ИГРАЮТ ВСЕ" (16+)
23.00 Т/С "СОЛДАТЫ-9" (16+)
00.30 Т/С "ДНЕВНИКИ "КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ" (18+)
01.00 "УДАЧНАЯ НОЧЬ" (16+)
03.30 "КОРОЛИ НОКАУТОВ" (16+)
04.00 М/Ф (0+)

РТР-СПОРТ

11.10, 14.05 Т/С "ТАКСИ" (16+)
12.00 "ПАНОРАМА ДНЯ. LIVE"
15.00, 04.05 "ЭВОЛЮЦИЯ"
17.00, 03.45 "БОЛЬШОЙ СПОРТ"
17.20 Т/С "ЗВЕЗДОЧЕТ" (16+)
19.55 ДЗЮДО. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ЧЕЛЯБИНСКА
21.05 "БОЛЬШОЙ СПОРТ" ЛЕТНИЕ ЮНОШЕСКИЕ ОЛИМПИЙСКИЕ ИГРЫ
21.35, 06.05, 06.35 "ПОЛИГОН"
22.05, 23.00 Д/С "СТАЛИНГРАДСКАЯ БИТВА"
23.55 Х/Ф "КЛАД МОГИЛЫ ЧИНГИСХАНА" (16+)
07.35 "РЕЙТИНГ БАЖЕНОВА. ВОЙНА МИРОВ" (16+)
08.15 Т/С "ЗАСТЫВШИЕ ДЕПЕШИ" (16+)

Четверг, 28

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)
11.55 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.10 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
13.20 Т/С "НЮХАЧ" (16+)
15.25 "ДОБРЫЙ ДЕНЬ"
16.15 Т/С "ПОЗДНЕЕ РАСКАЯНИЕ" (16+)
18.00 "НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ" (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 "ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!" (16+)
20.50 "ПУСТЬ ГОВОРЯТ" (16+)
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 Т/С "НЮХАЧ" (16+)
00.30 "Д/С "ПЕРВАЯ МИРОВАЯ"
01.35 Т/С "ФАРГО". "ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ" (18+)
02.45 Х/Ф "КАПОНЕ" (16+)
04.50 "В НАШЕ ВРЕМЯ" (12+)

РОССИЯ-1

06.00 "УТРО РОССИИ"
10.00 Д/Ф "ОБИТЕЛЬ СВЯТОГО ИОСИФА"
10.55 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ" (12+)
14.00 "ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ" (12+)
15.30 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
16.00 "БОЛЬШИЕ НАДЕЖДЫ" (12+)
17.00 Т/С "ПОКА СТАНИЦА СПИТ" (12+)
18.45 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
19.15 "ПРЯМОЙ ЭФИР" (12+)
20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
21.50 "СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!"
22.00 Т/С "ПИСЬМА НА СТЕКЛЕ" (12+)
01.40 Д/Ф "ВЗОРВАТЬ МИРНО. АТОМНЫЙ РОМАНТИЗМ" (12+)

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.30, 19.15 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+). ПОГОДА
07.45, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
08.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ РЕКСА"
08.30, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
08.55 "ДОМ-2. LITE" (16+)
10.30 "БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ" (16+)
11.30 Х/Ф "ОН Я И ЕГО ДРУЗЬЯ" (16+)
13.30 "КОМЕДИ-КЛАБ". ЛУЧШЕЕ (16+)
14.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". "МИРОВЫЕ НОВОСТИ" (16+)
14.15 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+)
14.30 Т/С "РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ" (16+)
20.00 "ФИЗРУК" (16+)
20.30 "ДРУЖБА НАРОДОВ" (16+)
21.00 Х/Ф "ВОЙНА НЕВЕСТ" (16+)
00.00 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+)
01.00 Х/Ф "ИСТОРИЯ ЗОЛУШКИ-3" (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 "УТРО С "ТИВИКОМОМ" (6+)
06.30, 09.30, 19.30, 21.30, 23.00 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+)
07.00, 10.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
08.00, 01.00 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+). ЗУРХАЙ
08.30 "ЕСТЬ РАЗГОВОР" (16+)
09.00 "УТРО С "ТИВИКОМОМ" (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С "ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ" (6+)
10.45 М/С "ВИРУС АТАКУЕТ" (6+)
11.05, 15.05 Т/С "БЫВШАЯ" (16+)
12.05, 16.05 Т/С "ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ" (16+)
13.05 Х/Ф "КАНИКУЛЫ КРОША", 4 С (12+)
14.20 М/Ф (6+)
14.30, 21.00 Т/С "ИГРУШКИ" (16+)
17.05 Д/Ф "ПУЛЕМЕТ" (16+)
18.05 "ЗАЧАРОВАННЫЕ" (16+). ЗУРХАЙ
19.00 "РАДАР-СПОРТ" (6+). ЗУРХАЙ
20.00 "УГОЛ ЗРЕНИЯ" (16+)
20.05 Т/С "ИСТОРИЯ ЛЕТЧИКА" (16+)
22.00 Т/С "ВЫЗОВ-2" (16+)
23.30 "ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ" (16+). ЗУРХАЙ
01.30 "НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

СТС-БАЙКАЛ

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф "ЖУ-ЖУ-ЖУ", "НУ, ПОГОДИ!" (0+)
06.35 М/С "ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО"
06.55 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТОМА И ДЖЕРРИ"
08.00 "ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!" (16+)
09.00, 13.30, 19.30, 00.00 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)
09.30, 23.30 "6 КАДРОВ" (16+)
09.45, 18.30, 19.00, 20.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
11.15, 14.00 Т/С "ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ"
11.45 Х/Ф "ПРИЗРАЧНЫЙ ГОНЩИК. ДУХ МЩЕНИЯ"
15.00 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ" (16+)
18.00 Т/С "КУХНЯ"
21.30 Х/Ф "ТЕРМИНАТОР-3. ВОССТАНИЕ МАШИН"
00.30 "БОЛЬШОЙ ВОПРОС" (16+)
01.30 Х/Ф "СМЕРТЕЛЬНАЯ ГЛУБИНА"
03.30 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.10 "ДО СУДА" (16+)
10.05, 11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА" (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.35 "СЕГОДНЯ"
12.30, 15.30, 18.30 "ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
12.55 "СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
14.20 "СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ" (16+)
15.55 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)
17.30 Т/С "МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА" (16+)
19.00 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" (16+)
20.55 Т/С "БРАТ ЗА БРАТА" (16+)
23.40, 01.00 Т/С "МЕНТОВСКИЕ ВОЙНЫ" (16+)
02.00 Т/С "ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ" (16+)
02.55 "ДАЧНЫЙ ОТВЕТ" (0+)
04.00 "ДИКИЙ МИР" (0+)
04.15 Т/С "ГРЯЗНАЯ РАБОТА" (16+)
06.05 Т/С "СУПРУГИ" (16+)

ПЕРЕЦ

06.00, 03.25 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2" (16+)
06.30, 01.30 Х/Ф "ТАЙНЫ МАДАМ ВОНГ" (16+)
08.30 "УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ" (16+)
09.30 Т/С "ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-2" (16+)
10.30 Т/С "ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-3. ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ" (16+)
11.30 Т/С "СОЛДАТЫ-17" (16+)
14.30 "ДОРОГА" (16+)
15.30 "ЕСТЬ ТЕМА" (16+)
16.30 "ЧТО СКРЫВАЮТ ПОВАРА?" (16+)
17.30, 18.00 "ВНЕ ЗАКОНА" (16+)
18.30, 20.30 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ" (16+)
19.00, 00.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО" (16+)
22.00 "КВН. ИГРАЮТ ВСЕ" (16+)
23.00 Т/С "СОЛДАТЫ-9" (16+)
00.30 Т/С "ДНЕВНИКИ "КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ" (18+)
01.00 "УДАЧНАЯ НОЧЬ" (16+)
03.30 "КОРОЛИ НОКАУТОВ" (16+)
04.00 М/Ф (0+)

РТР-СПОРТ

11.10, 14.05 Т/С "ТАКСИ" (16+)
12.00 ВНИМАНИЕ! С 12.00 ДО 20.00 ВЕЩАНИЕ НА МОСКВУ И МОСКОВСКУЮ ОБЛАСТЬ ОСУЩЕСТВЛЯЕТСЯ ПО КАБЕЛЬНЫМ СЕТЯМ
12.00 "ПАНОРАМА ДНЯ. LIVE"
15.00, 04.45 "ЭВОЛЮЦИЯ"
17.00, 23.00, 01.55 "БОЛЬШОЙ СПОРТ"
17.20 Т/С "ЗВЕЗДОЧЕТ" (16+)
19.55 ДЗЮДО. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ЧЕЛЯБИНСКА
21.05 ЛЕТНИЕ ЮНОШЕСКИЕ ОЛИМПИЙСКИЕ ИГРЫ. ЦЕРЕМОНИЯ ЗАКРЫТИЯ. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ КИТАЯ
23.55 ФУТБОЛ. "ЛОКОМОТИВ" (РОССИЯ) - "АПОЛЛОН" (КИПР). ЛИГА ЕВРОПЫ. ОТБОРОЧНЫЙ РАУНД.
06.55 "РЕЙТИНГ БАЖЕНОВА. ВОЙНА МИРОВ" (16+)
07.25 "РЕЙТИНГ БАЖЕНОВА. ЧЕЛОВЕК ДЛЯ ОПЫТОВ" (16+)
07.55 "ПОЛИГОН"
08.25 Т/С "ЗАСТЫВШИЕ ДЕПЕШИ" (16+)

Пятница, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "ДОБРОЕ УТРО"
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
10.45 "ЖИТЬ ЗДОРОВО!" (12+)
11.55 "МОДНЫЙ ПРИГОВОР"
13.10 "ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ"
13.20 Т/С "НЮХАЧ" (16+)
15.25 "ДОБРЫЙ ДЕНЬ"
16.15 Т/С "ПОЗДНЕЕ РАСКАЯНИЕ" (16+)
18.00 "НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ" (16+)
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50 "ПОЛЕ ЧУДЕС"
20.50 "ТОЧЬ-В-ТОЧЬ"
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 "ТОЧЬ-В-ТОЧЬ"
00.25 Д/Ф "ROLLING STONES". КОНЦЕРТ В ГАЙД-ПАРКЕ". "ГОРОДСКИЕ ПИЖОНЫ" (12+)
01.50 Х/Ф "БОЛЬШОЙ ГОД" (12+)
03.45 Х/Ф "ПУСТОГОЛОВЫЕ" (16+)
05.30 "В НАШЕ ВРЕМЯ" (12+)

РОССИЯ-1

06.00 "УТРО РОССИИ"
09.55 МУСУЛЬМАНЕ
10.10 Д/Ф "ТРИДЦАТЬ ЛЕТ ОДИНОЧЕСТВА. ЯН АРЛАЗОРОВ" (12+)
11.05 "О САМОМ ГЛАВНОМ"
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.50, 15.50, 19.05 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
13.00 Т/С "ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ" (12+)
14.00 "ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ" (12+)
15.30 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
16.00 "БОЛЬШИЕ НАДЕЖДЫ" (12+)
17.00 Т/С "ПОКА СТАНИЦА СПИТ" (12+)
18.45 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
19.15 "ПРЯМОЙ ЭФИР" (12+)
20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
22.00 Х/Ф "ЦАРЕВНА ЛЯГУШКИНА" (12+)
01.40 "ЖИВОЙ ЗВУК"

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.30, 19.15 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+). ПОГОДА
07.45, 19.00 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
08.00 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ РЕКСА"
08.30, 19.30 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
08.55 "ДОМ-2. LITE" (16+)
10.30 "БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ" (16+)
11.30 "ТАНЦЫ" (16+)
13.30 Т/С "УНИВЕР" (16+)
14.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС". "МИРОВЫЕ НОВОСТИ" (16+)
14.15 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+)
14.30 "УНИВЕР"
20.00 "COMEDI WOMEN"
21.00 "КОМЕДИ-КЛАБ" В ЮРМАЛЕ (16+)
22.00 "COMEDI БАТТЛ" СУПЕРСЕЗОН (16+)
23.30 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+)
01.00 "НЕ СПАТЬ"
02.00 Х/Ф "БЭТМАН. НАЧАЛО" (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 "УТРО С "ТИВИКОМОМ" (6+)
06.30, 08.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 22.00, 01.00 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+)
07.00, 10.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
08.30 "УГОЛ ЗРЕНИЯ" (16+). ЗУРХАЙ
08.35 "РАДАР-СПОРТ" (6+)
09.00 "УТРО С "ТИВИКОМОМ" (6+). ЗУРХАЙ
10.30 М/С "ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ" (6+)
10.45 М/С "ВИРУС АТАКУЕТ" (6+)
11.05, 15.05 Т/С "БЫВШАЯ" (16+)
12.05, 16.05 Т/С "ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ" (16+)
13.05 М/Ф "БАЛБЕСЫ" (12+)
14.30 Т/С "ИГРУШКИ" (16+)
17.05 Д/Ф "ВОКРУГ СВЕТА НА ВОЗДУШНОМ ШАРЕ" (16+)
18.05 "ЗАЧАРОВАННЫЕ" (16+). ЗУРХАЙ
19.00 "ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ" (12+). ЗУРХАЙ
20.05 Х/Ф "ГЛАВНАЯ УЛИЦА" (16+)
22.30 Х/Ф "ЧЕРНАЯ КНИГА" (16+)
01.30 "НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

СТС-БАЙКАЛ

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф "СНЕГУРКА", "НУ, ПОГОДИ!" (0+)
06.35 М/С "ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО"
06.55 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.30 М/С "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТОМА И ДЖЕРРИ"
08.00 "ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!" (16+)
09.00, 13.30, 19.30 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)
09.30 Т/С "ВОРОНИНЫ"
11.00 Т/С "ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ"
11.30 Х/Ф "ТЕРМИНАТОР-3. ВОССТАНИЕ МАШИН"
14.00 "6 КАДРОВ" (16+)
14.15 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ" (16+)
23.45 "СТУДЕНТЫ" (16+)
00.45 Х/Ф "ФОРМУЛА ЛЮБВИ ДЛЯ УЗНИКОВ БРАКА"
02.55 Т/С "ДВА КОРОЛЯ"
03.20 "ХОЧУ ВЕРИТЬ" (16+)
03.50 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 "НТВ УТРОМ"
09.10 "ДО СУДА" (16+)
10.05, 11.20 Т/С "ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА" (16+)
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
12.30, 15.30, 18.30 "ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ"
12.55 "СУД ПРИСЯЖНЫХ" (16+)
14.20 "СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ" (16+)
15.55 "ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА" (16+)
17.30 Т/С "МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА" (16+)
19.00 "ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ" (16+)
20.55 Т/С "БРАТ ЗА БРАТА" (16+)
00.50 Т/С "ГЛУХАРЬ. ВОЗВРАЩЕНИЕ" (16+)
03.50 Т/С "ГРЯЗНАЯ РАБОТА" (16+)
05.40 Т/С "СУПРУГИ" (16+)

ПЕРЕЦ

06.00 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2" (16+)
06.15, 01.30 Х/Ф "АЛМАЗЫ ШАХА" (16+)
08.30 "УЛЕТНЫЕ ЖИВОТНЫЕ" (16+)
09.30 Т/С "ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-3. ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ" (16+)
11.30 Т/С "СОЛДАТЫ-17" (16+)
14.30 "ДОРОГА" (16+)
15.30 "ЕСТЬ ТЕМА" (16+)
16.30 "ЧТО СКРЫВАЮТ ПРЕПОДЫ?" (16+)
17.30, 18.00 "ВНЕ ЗАКОНА" (16+)
18.30, 21.00 "ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ" (16+)
19.00, 00.00 "УЛЕТНОЕ ВИДЕО" (16+)
20.00 "МАШИНА" (16+)
22.00 "КВН. ИГРАЮТ ВСЕ" (16+)
23.00 Т/С "СОЛДАТЫ-9" (16+)
00.30 Т/С "ДНЕВНИКИ "КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ" (18+)
01.00 "УДАЧНАЯ НОЧЬ" (16+)
03.45 М/Ф (0+)

РТР-СПОРТ

11.10, 14.05 Т/С "ТАКСИ" (16+)
12.00 "ПАНОРАМА ДНЯ. LIVE"
15.00 "ЭВОЛЮЦИЯ" (16+)
17.00, 21.45, 03.45 "БОЛЬШОЙ СПОРТ"
17.20 Т/С "ЗВЕЗДОЧЕТ" (16+)
19.55 ДЗЮДО. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ЧЕЛЯБИНСКА
22.05 V МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТУРНИР ПО БОЕВОМУ САМБО "S-70". ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ СОЧИ (16+)
00.15 Х/Ф "ПАРАГРАФ 78: ФИЛЬМ ПЕРВЫЙ" (16+)
02.00 Х/Ф "ПАРАГРАФ 78: ФИЛЬМ ВТОРОЙ" (16+)
04.05 "ЭВОЛЮЦИЯ"
06.10 Д/Ф "УБОЙНЫЕ СЕРФЕРЫ"
08.00 ХОККЕЙ. КУБОК МИРА СРЕДИ МОЛОДЕЖНЫХ КЛУБНЫХ КОМАНД. 1/2 ФИНАЛА. ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ УФЫ

Суббота, 30

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.30 Х/Ф "ОДИН ШАНС ИЗ ТЫСЯЧИ" (12+)
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф "ОДИН ШАНС ИЗ ТЫСЯЧИ" (12+)
08.10 Х/Ф "ЧИСТО АНГЛИЙСКОЕ УБИЙСТВО" (12+)
09.45 М/С "СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ"
10.00 "ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!"
10.45 "СЛОВО ПАСТЫРЯ"
11.15 "СМАК" (12+)
11.55 Д/Ф "ВЛАДИМИР ИВАШОВ. БАЛЛАДА О ЛЮБВИ" (12+)
13.15 "ИДЕАЛЬНЫЙ РЕМОНТ"
14.10 "ДВЕ ЗВЕЗДЫ"
15.50 Д/Ф "СВЕТЛАНА КРЮЧКОВА. "Я НАУЧИЛАСЬ ПРОСТО, МУДРО ЖИТЬ..." (12+)
16.45 Т/С "БОЛЬШАЯ ПЕРЕМЕНА"
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.15 Т/С "БОЛЬШАЯ ПЕРЕМЕНА"
22.00 "ВРЕМЯ"
22.30 "СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ" (16+)
00.10 "КВН". ПРЕМЬЕР-ЛИГА (16+)
01.45 Х/Ф "ДОМ С ПРИКОЛАМИ" (12+)
03.20 Х/Ф "СМЕРТЕЛЬНОЕ ПАДЕНИЕ" (16+)
05.35 "В НАШЕ ВРЕМЯ" (12+)
06.30 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"

РОССИЯ-1

05.50 Х/Ф "СТАРЫЙ ЗНАКОМЫЙ"
07.35 "СЕЛЬСКОЕ УТРО"
08.05 ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ
09.00, 12.00, 15.00, 21.00 ВЕСТИ
09.10 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
09.20 "ВОЕННАЯ ПРОГРАММА"
09.50 "ПЛАНЕТА СОБАК"
10.25 СУББОТНИК
11.05 Д/Ф "СВИЯЖСК". "НЕАПОЛЬ. ЛЕГЕНДЫ И ЛЮДИ"
12.10 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
12.55 "ТАНКОВЫЙ БИАТЛОН"
13.55 Х/Ф "ОДИН НА ВСЕХ" (12+)
15.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
15.30 Х/Ф "ОДИН НА ВСЕХ" (12+)
18.00 "СУББОТНИЙ ВЕЧЕР"
19.55 "КЛЕТКА"
21.45 Х/Ф "СНОВА ОДИН НА ВСЕХ" (12+)
01.25 Х/Ф "ЕСЛИ ТЫ МЕНЯ СЛЫШИШЬ" (12+)

ТНТ

07.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
07.30 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
07.45 Х/Ф "ШОФЕР НА ОДИН РЕЙС" (6+)
10.00 "ДВА С ПОЛОВИНОЙ ПОВАРА"
10.30 "ФЭШН ТЕРАПИЯ"
11.00 "ШКОЛА РЕМОНТА"
12.00, 18.35 "КОМЕДИ-КЛАБ". ЛУЧШЕЕ"
12.30 "ТАКОЕ КИНО!" (16+)
13.00 "COMEDI WOMEN"
16.35 Х/Ф "ТЕМНЫЙ РЫЦАРЬ" (16+)
19.30 "МУНГЭН СЭРГЭ"
19.50 М/Ф "КАРТИНА" (6+)
20.00 "ФИЗРУК" (16+)
21.30 "ТАНЦЫ" (16+)
23.30 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+)
00.30 "ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА" (16+)
01.00 "ТАКОЕ КИНО!" (16+)
01.30 Х/Ф "ХИЖИНА В ЛЕСУ" (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 10.00 "ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ" (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+)
07.00, 09.00 "В ТЕМЕ" (16+). ЗУРХАЙ
07.30 Д/Ф "СЪЕДОБНАЯ ИСТОРИЯ ИСКУССТВ" (16+)
08.00, 11.00 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+). ЗУРХАЙ
08.30 М/Ф (6+)
10.30 "ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ КОТА" (16+)
11.30 "ЕДА С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ" (16+)
12.00 Т/С "ИСТОРИЯ ЛЕТЧИКА" (16+)
17.00 М/С "ВОИНЫ МИФОВ": "ХРАНИТЕЛИ ЛЕГЕНД" (12+)
17.30 М/С "ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ" (6+)
17.45 М/С "ВИРУС АТАКУЕТ" (6+)
18.00 Д/Ф "КАК РАБОТАЮТ МАШИНЫ" (16+)
18.30 Д/Ф "ЖЕСТОКИЕ ТАЙНЫ ПРОШЛОГО" (16+)
19.00 "ДВОЕ НА КУХНЕ, НЕ СЧИТАЯ КОТА" (16+). ЗУРХАЙ
19.30 "ВКУСНО" (12+)
20.00 Х/Ф "ДОМ ДУХОВ" (16+)
23.00 "БЕСШАБАШНОЕ ОГРАБЛЕНИЕ". ЗУРХАЙ (18+)
00.50 "ОДЕРЖИМЫЕ" (16+)
01.40 "НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

СТС-БАЙКАЛ

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф "НОВОГОДНЕЕ ПУТЕШЕСТВИЕ", "ТИМОШКИНА ЕЛКА", "КТО ПОЛУЧИТ ПРИЗ?", "ЧУФФЫК", "НУ, ПОГОДИ!" (0+)
07.35 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.45 М/С "ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО"
08.05 М/С "МАКС СТИЛ"
08.30, 16.00 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)
09.00 Х/Ф "ДЕТИ ШПИОНОВ-2. ОСТРОВ НЕСБЫВШИХСЯ НАДЕЖД"
10.50 "СТУДЕНТЫ" (16+)
11.15 Т/С "ВОРОНИНЫ"
13.15, 16.40, 22.55 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ" (16+)
16.30 "6 КАДРОВ" (16+)
18.10 М/Ф "МАДАГАСКАР" (16+)
19.45 М/Ф "МАДАГАСКАР-2" (16+)
21.20 М/Ф "ИВАН ЦАРЕВИЧ И СЕРЫЙ ВОЛК" (16+)
23.55 Х/Ф "ЗАТЕРЯННЫЙ МИР"
01.45 Т/С "ДВА КОРОЛЯ"
02.40 Х/Ф "ТАКИЕ РАЗНЫЕ БЛИЗНЕЦЫ"
04.20 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

06.35 Т/С "ПОРОХ И ДРОБЬ" (16+)
08.25 СМОТР (0+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 "СЕГОДНЯ"
09.15 ЛОТЕРЕЯ "ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ" (0+)
09.45 "ИХ НРАВЫ" (0+)
10.25 "ГОТОВИМ С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ" (0+)
11.20 "ГЛАВНАЯ ДОРОГА" (16+)
11.55 "КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК" (0+)
13.00 "КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС" (0+)
14.25 "СВОЯ ИГРА" (0+)
15.10, 17.15 Т/С "МЕНТ В ЗАКОНЕ" (16+)
19.00 "КОНТРОЛЬНЫЙ ЗВОНОК" (16+)
20.00 "ЦЕНТРАЛЬНОЕ ТЕЛЕВИДЕНИЕ" С ВАДИМОМ ТАКМЕНЕВЫМ
21.00 Х/Ф "МОЯ ФАМИЛИЯ ШИЛОВ" (16+)
22.55 "ГЕНЕРАЛ" (16+)
00.00 "ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!" (16+)
00.55 "ЖИЗНЬ КАК ПЕСНЯ" (16+)
02.40 "КАК НА ДУХУ " (16+)
03.40 "АВИАТОРЫ" (12+)
04.10 Т/С "ГРЯЗНАЯ РАБОТА" (16+)
06.05 Т/С "СУПРУГИ" (16+)

ПЕРЕЦ

06.00, 09.00, 04.30 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2" (16+)
06.30, 02.30 Х/Ф "ОПАСНО ДЛЯ ЖИЗНИ!" (16+)
08.30 "КАК НАДО" (16+)
09.30 Х/Ф "МЕНЯЛЫ" (16+)
11.20 Т/С "ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-2" (16+)
15.45 Т/С "ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-3. ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ" (16+)
22.00 "МАШИНА" (16+)
23.00 "+100500" (18+)
23.30 "МОЯ РАССЕЯ" (18+)
00.00 "КОРОЛИ ЭКСТРИМА" (18+)
01.00 Т/С "НАСЛАЖДЕНИЕ-2" (18+)
02.00 "УДАЧНАЯ НОЧЬ" (16+)
05.00 "КАЛАМБУР" (16+)

РТР-СПОРТ

10.00 "ЗА КАДРОМ"
11.20, 14.00 "ЧЕЛОВЕК МИРА"
12.00 "ПАНОРАМА ДНЯ. LIVE"
13.00 "ДИАЛОГИ О РЫБАЛКЕ"
13.30 "В МИРЕ ЖИВОТНЫХ"
15.00 "НАУКА НА КОЛЕСАХ"
15.35 Х/Ф "ПАРАГРАФ 78: ФИЛЬМ ПЕРВЫЙ" (16+)
17.15, 23.10, 03.45 "БОЛЬШОЙ СПОРТ"
17.20 "ЗАДАЙ ВОПРОС МИНИСТРУ"
18.00 Д/Ф "НЕВА" И "НАДЕЖДА". ПЕРВОЕ РУССКОЕ ПЛАВАНИЕ КРУГОМ СВЕТА"
19.50 "24 КАДРА" (16+)
20.20 "ТРОН"
20.55 ХОККЕЙ. КУБОК МИРА СРЕДИ МОЛОДЕЖНЫХ КЛУБНЫХ КОМАНД. ФИНАЛ. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ УФЫ
23.40 Х/Ф "КРЕМЕНЬ" (16+)
04.05 ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ БОКС. М. ХУК - М. ЛАРГЕТТИ БОЙ ЗА ТИТУЛ ЧЕМПИОНА МИРА ПО ВЕРСИИ WBO. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ГЕРМАНИИ
07.00 ХОККЕЙ. "КОВАЛЬЧУК ТЕАМ" - "МАЛКИН ТЕАМ". БЛАГОТВОРИТЕЛЬНЫЙ МАТЧ "ОТ ЧИСТОГО СЕРДЦА"
09.00, 09.30 "РУССКИЙ СЛЕД"

Воскресенье, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф "ЧИСТО АНГЛИЙСКОЕ УБИЙСТВО" (12+)
09.10 "СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!"
09.40 М/С "СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД"
09.55 "ЗДОРОВЬЕ" (16+)
11.15 "НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ" (12+)
11.35 "ПОКА ВСЕ ДОМА"
12.25 "ФАЗЕНДА"
13.15 "ИДЕАЛЬНЫЙ РЕМОНТ"
14.10 Д/Ф "СРЕДА ОБИТАНИЯ" (12+)
15.10 ЧТО? ГДЕ? КОГДА?
16.30 Д/Ф "ЗАРАЗА". ФИЛЬМ КИРИЛЛА НАБУТОВА" (16+)
17.35 "МИНУТА СЛАВЫ" (12+)
19.20 "ПОВТОРИ!" ПАРОДИЙНОЕ ШОУ. ФИНАЛ (16+)
22.00 "ВРЕМЯ"
23.30 "ПОЛИТИКА" (16+)
00.30 Х/Ф "НОКДАУН" (16+)
03.10 Х/Ф "СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ" (16+)
05.00 "В НАШЕ ВРЕМЯ" (12+)

РОССИЯ-1

06.05 Х/Ф "КУБАНСКИЕ КАЗАКИ"
08.20 "ВСЯ РОССИЯ"
08.30 "САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР"
09.20 "СМЕХОПАНОРАМА"
09.50 "УТРЕННЯЯ ПОЧТА"
10.30 "СТО К ОДНОМУ"
11.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ". "СОБЫТИЯ НЕДЕЛИ"
12.00, 15.00, 21.00 ВЕСТИ
12.10 "ЛИЧНОЕ ПРОСТРАНСТВО"
13.10 МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНКУРС ДЕТСКОЙ ПЕСНИ "НОВАЯ ВОЛНА - 2014"
15.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
15.30 МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНКУРС ДЕТСКОЙ ПЕСНИ "НОВАЯ ВОЛНА - 2014"
17.00 Х/Ф "ДВА ИВАНА" (12+)
22.00 "ВОСКРЕСНЫЙ ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ" (12+)
23.50 Х/Ф "45 СЕКУНД" (12+)
01.50 Х/Ф "МУЖЧИНА ДЛЯ ЖИЗНИ, ИЛИ НА БРАК НЕ ПРЕТЕНДУЮ" (12+)

ТНТ

07.00 М/Ф "ПО ЩУЧЬЕМУ ВЕЛЕНИЮ" (6+)
07.30 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ". "НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ" (16+). ПОГОДА
07.45 Х/Ф "АДАМ ЖЕНИТСЯ НА ЕВЕ" (6+)
10.00 "ШКОЛА РЕМОНТА"
11.00 "ТОЧКА ЗРЕНИЯ" (16+)
11.30 "БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ"
11.50, 19.50 М/Ф "МАЛИНОВОЕ ВАРЕНЬЕ" (6+)
12.00 "COMEDI БАТТЛ" (16+)
13.00 "КОМЕДИ-КЛАБ". "ЛУЧШЕЕ"
13.30 Х/Ф "ТЕМНЫЙ РЫЦАРЬ" (16+)
16.25 Х/Ф "ТЕМНЫЙ РЫЦАРЬ. ВОЗРОЖДЕНИЕ ЛЕГЕНДЫ" (16+)
19.30 "МУНГЭН СЭРГЭ"
20.00 "КОМЕДИ-КЛАБ" (16+)
22.00 "STAND UP" (16+)
23.00 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+). ПОГОДА
00.00 "ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА" (16+)
01.00 Х/Ф "МУВИ 43" (16+)

ТИВИКОМ

06.05, 16.00 Д/Ф "ВОКРУГ СВЕТА НА ВОЗДУШНОМ ШАРЕ" (16+)
07.00 "РАДАР-СПОРТ" (6+). ЗУРХАЙ
07.30 Д/Ф "КАК РАБОТАЮТ МАШИНЫ" (16+)
08.00, 10.00 "ВКУСНО" (12+). ЗУРХАЙ
08.30 "ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ" (12+)
09.00 М/Ф (6+). ЗУРХАЙ
10.30 "СТИЛИСТИКА" (16+)
11.00 "UTUMATA" (16+). ЗУРХАЙ
11.30 "ЕДА С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ" (16+)
12.00 Т/С "ВЫЗОВ-2" (16+)
15.15 "РАДАР-СПОРТ" (6+)
15.40 "ВАШЕ ПРАВО" (16+)
17.00 М/С "ВОИНЫ МИФОВ": "ХРАНИТЕЛИ ЛЕГЕНД" (12+)
17.30 М/С "ДРУЗЬЯ АНГЕЛОВ" (6+)
17.45 М/С "ВИРУС АТАКУЕТ" (6+)
18.00 Д/Ф "СЪЕДОБНАЯ ИСТОРИЯ ИСКУССТВ" (16+)
18.30 Д/Ф "СКРОМНОЕ ОБАЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИСКУССТВ" (16+)
19.00 "СТИЛИСТИКА" (16+). ЗУРХАЙ
19.30 "ЕВРОМАКС". "ОКНО В ЕВРОПУ" (16+)
20.00 Х/Ф "ДЕНЬГИ НА ДВОИХ" (16+)
22.20 Х/Ф "ФАНФАН-ТЮЛЬПАН" (16+)
00.10 Х/Ф "ТОРЖЕСТВЕННЫЙ ФИНАЛ" (16+)
01.50 "НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

СТС-БАЙКАЛ

08.00, 08.30, 08.50, 11.05 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ. МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф "СНЕЖНЫЕ ДОРОЖКИ", "ТРИ ДРОВОСЕКА", "НОВОГОДНЯЯ СКАЗКА", "НУ, ПОГОДИ!" (0+)
07.35, 09.00 М/С "СМЕШАРИКИ"
07.45 М/С "ПИНГВИНЕНОК ПОРОРО"
08.05 М/С "МАКС СТИЛ"
08.30, 16.00 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)
09.35 М/С "ТОМ И ДЖЕРРИ"
10.10 Х/Ф "ЗАТЕРЯННЫЙ МИР"
12.00 "УСПЕТЬ ЗА 24 ЧАСА". РЕАЛИТИ-ШОУ (16+)
13.00 "6 КАДРОВ" (16+)
13.15, 22.55 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ" (16+)
16.30 М/Ф "МАДАГАСКАР" (16+)
18.05 М/Ф "МАДАГАСКАР-2" (16+)
19.40 М/Ф "ИВАН ЦАРЕВИЧ И СЕРЫЙ ВОЛК" (16+)
21.15 М/Ф "МАДАГАСКАР-3" (16+)
23.55 Х/Ф "ТАКИЕ РАЗНЫЕ БЛИЗНЕЦЫ"
01.35 Т/С "ДВА КОРОЛЯ"
02.55 М/Ф "КЛУБ ВИНКС. БИТВА ЗА МАГИКС"
03.50 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 Т/С "ПОРОХ И ДРОБЬ" (16+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 "СЕГОДНЯ"
09.15 "РУССКОЕ ЛОТО ПЛЮС" (0+)
09.45 "ИХ НРАВЫ" (0+)
10.25 "ЕДИМ ДОМА" (0+)
11.20 "ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА" (16+)
12.05 "ЧУДО ТЕХНИКИ" (12+)
13.00 "ДАЧНЫЙ ОТВЕТ" (0+)
14.20 "КОНЕЦ СВЕТА" (16+)
16.05 "ВРАГИ НАРОДА" (16+)
17.15 "ПОЕДЕМ, ПОЕДИМ!" (0+)
18.00 "СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ" (16+)
19.00 "ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ"
20.00 "СЕГОДНЯ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА" С КИРИЛЛОМ ПОЗДНЯКОВЫМ
21.10 "ПРОФЕССИЯ - РЕПОРТЕР" (16+)
21.45 "ПОЛИЦАИ" (16+)
23.00 Х/Ф "ОТДЕЛЬНОЕ ПОРУЧЕНИЕ" (16+)
00.55 "ЖИЗНЬ КАК ПЕСНЯ" (16+)
01.35 СОГАЗ. ЦСКА - "РОСТОВ". ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ФУТБОЛУ 2014 Г. - 2015 Г.
04.15 Т/С "ГРЯЗНАЯ РАБОТА" (16+)
06.00 Т/С "СУПРУГИ" (16+)

ПЕРЕЦ

06.00, 04.50 "ВЕСЕЛЫЕ ИСТОРИИ ИЗ ЖИЗНИ-2" (16+)
06.45 Т/С "ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-2" (16+)
11.00, 13.30 Т/С "ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-3. ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ" (16+)
13.00 "КАК НАДО" (16+)
17.40 Х/Ф "НОЧНЫЕ СЕСТРЫ" (16+)
19.50, 02.30 Х/Ф "БЛИЗНЕЦЫ" (16+)
22.00 "МАШИНА" (16+)
23.00 "+100500" (18+)
23.30 "МОЯ РАССЕЯ" (18+)
00.00 "КОРОЛИ ЭКСТРИМА" (18+)
01.00 Т/С "НАСЛАЖДЕНИЕ-2" (18+)
02.00 "УДАЧНАЯ НОЧЬ" (16+)
05.00 "КАЛАМБУР" (16+)

РТР-СПОРТ

10.00, 08.30, 09.00 "МАКСИМАЛЬНОЕ ПРИБЛИЖЕНИЕ"
10.50 "БЕЗ ТОРМОЗОВ"
11.25, 08.00 "ЧЕЛОВЕК МИРА"
12.00 "ПАНОРАМА ДНЯ. LIVE"
13.00 "МОЯ РЫБАЛКА"
13.45 "ЯЗЬ ПРОТИВ ЕДЫ"
14.15 "РЕЙТИНГ БАЖЕНОВА. ВОЙНА МИРОВ" (16+)
14.45 "РЕЙТИНГ БАЖЕНОВА. МОГЛО БЫТЬ ХУЖЕ" (16+)
15.15 Х/Ф "ПАРАГРАФ 78: ФИЛЬМ ВТОРОЙ" (16+)
17.00, 22.00 "БОЛЬШОЙ СПОРТ"
17.30 "ПОЛИГОН"
18.00 Д/Ф "НЕВА" И "НАДЕЖДА". ПЕРВОЕ РУССКОЕ ПЛАВАНИЕ КРУГОМ СВЕТА"
19.55 ДЗЮДО. ЧЕМПИОНАТ МИРА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ЧЕЛЯБИНСКА
22.20, 22.55 Д/Ф "ЗЕМЛЯ ГЕРОЕВ"
23.30 Т/С "КРЕМЕНЬ. ОСВОБОЖДЕНИЕ" (16+)
03.45 "БОЛЬШОЙ ФУТБОЛ"
04.40 Х/Ф "ДЕРЗКИЕ ДНИ" (16+)
06.30 "МАСТЕРА"
07.05 "СТРАНА.RU"
07.30 "ЗА КАДРОМ"
09.20 Х/Ф "ПАРАГРАФ 78: ФИЛЬМ ПЕРВЫЙ" (16+)

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Прерывание запоя. Кодирование. Гипноз. Тел.633-107.

СТРОИМ ДОМА, ГАРАЖИ, БАНИ.
Качество, гарантия, договор.
Тел.: 65-99-90.

Евроремонт. Штукатурка, шпаклевка, обои, укладка кафеля, гипсокартонные конструкции любой сложности, ламинат. Качество, гарантия.
Тел.: 40-49-37
8-902-535-49-37.

КОТТЕДЖИ. КВАРТИРЫ. ДОМА. ОФИСЫ.
Под ключ.
Качество, гарантия, договор.
Тел.: 40-49-37.

УЧАСТОК, ГАРАЖ.
Тел.: 89833384394
и сдается.

Үнгэрhэн зуун жэлэй аршаан зуур

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Дэлгэрэнгыгээр сайт дээрэмнай уншагты: burunen.ru

Пышняк Аркадий Павлович

1935 ондо Хурамхаанай аймагай Аргада нютагта түрэhэн хүн. Һургуулиингаа һүүлээр Ленинградай театр болон киногой институдта һураа. Ленинградай консерватори дүүргээд, «Ленфильм» киностудида хүдэлөө. 1967 ондо Ленинградай театр, хүгжэм болон кинематографиин институдай 3-дахи курсда ороод, 1969 ондо энэ дээдэ һургуулияа дүүргэжэ, театрай болон киногой актёрой мэргэжэлтэй болоо. М.Елбонов, В.Кондратьев, М.Жапхандаев, Д.Сангажапова гэгшэд тэрээнтэй суг һуража гараhан байна. Аркадий Пышняк «Не имей 100 рублей», «Моабитская тетрадь», «Рыбаки Арала», «Донская повесть», «Самый смелый», «Пропажа свидетеля», «Чио-Чио-Сан», «Там, за горизонтом», «Докер», «Борис Годунов», «Крик тишины», «Прохиндиада, или Бег на месте», «Смок и Малыш», «Аплодисменты, аплодисменты...», «Претерпевшие до конца», «Аляска Кид» болон бусад фильмүүдтэ наадаhан юм. Аркадий Павлович 1994 ондо Санкт-Петербург хотодо наhа дүүрээ.

Аркадий Пышняк түрэл Буряад ороноо ерэhэн үедөө. Үнгэрэгшэ зуун жэлэй 70-аад онууд. Мориной боожо бариhаниинь – малай эмшэн Санжи Будаевич Мархаев. Ольга Александровна Мархаева болон Александр Санжиевич Мархаев.

Аркадий Пышняк түрэлхидөөрөө

Украина, Житомирско можо, Андрушки һуурин. Эндэ Аркадиин эсэгэ Павел Емельянович Пышняк түрэhэн юм.

Мирра Михаил абгатаяа.

Надмит Шамкин һууна, зүүн тээнь – Сэбжид эгэшэнь, аха дүүгэйнь үхибүүд: (зүүн тээнь Мирра Пышняк наhанайнгаа нүхэр Санжи Мархаевтай болон Даша Занданова наhанайнгаа нүхэр Нима Балдановтай зогсонод).

"Мирра дүү басагандаа Антонhоо, hанажа ябахыншни тула. Октябрь, 1949 он"

Фото-зураг дээрэ Аркадий Пышнягай үеэлэ Антон Занданов наhанайнгаа нүхэр Нина Павловна Зандановатай.

ХАНИ НҮХЭДЭЙ ХАЛУУН ДҮХЭРИГ

(һуралсалайнгаа жэлнүүдые дурдан)

Амар сайн, хүндэтэ "Буряад үнэн" газетын ажалшад! Буряад арад зоной урдаа хараха, үндэһэн соёл урлалай манлайда ябаһан таанадтаа халуун амар мэндые хүргэгшэ Анна Базаровна Цыбикова (Ринчинова), багшын ажалай ветеран Яруунын Гонда нютагһаа.

Ушар юуб гэхэдэ, тэбхэр 40 жэлэй саана 20-ёод гаран залуушуул буряад хэлэ бэшэгэй таһаг дүүргэжэ гараа һэмди. Буряад Республикын габьяата багша, сагһаа урид нүгшэһэн хайрата нүхэрнай Б.Б.Гомбоев бэшээ бэлэй:

Дүрбэн арба – дүшэн жэл
Дүүлин үнгэршэбэ –
жэгтэй.
Һанан дурсан байхада,
Һаруул һайхан бодолнууд
Түрисэлдэн байна
олоороо
Толгойдош багтажа
ядан...

Зүб даа, эгээл жаргалтай, сүлөөтэй, һаруул гуниг түрүүлһэн оюутан хаһамнай! Аяар тэды жэлэй үнгэрөөшье һаа, һайхан һанаата багшанараа, үетэн нүхэдөө һанан дурсан уярхаш.

1969 оной намар бидэ – республикын олон аймагуудһаа, Шэтэ, Эрхүү можоһоо сугларһан 30 гаран үхибүүд оюутан боложо тодороо бэлэйбди. Тэрэ сагай эрилтээр намар хүдөөгэй ажалда Баргажан ошожо, эбтэй эмхитэй 315-дахи группа болообди. Түрүүшын 3 курснуудта Л.А.Панзыревагай шангахан "гарта орообди". Һүүлшын 2 курснуудта Ц.-Ж.Ц.Цыдыповэй харгалзалга доро ябаабди. «Унаһан малгайгаа абангүй" номоо үзэжэ, үдэр һүнигүй гэхээр оролдожо, курсһаа курсда дабшаабди. Бэрхэ, дээдэ шатын багшанарта заалгаһанай ашаар һайн бэлэдхэлтэй, эрхим мэргэжэлтэд боложо, хүн ябаһан уялгаяа дүүргэжэ, наһанайнгаа амаралтада гаратараа, үнэн сэхээр хүдэлөөбди.

Баяр баясхалангай үгөөр дурдаха багшанарнай: Д-Н. Доржиев, Ц.Ц.Цыдыпов, С.Ш.Чагдуров, Л.Л. Маркова, А.К.Паликова, С.Ж.Балданов, Ж.Ш.Будаева, Э.Р.Раднаев, И.З.Ярневский, В.И.Затеев, А.Д.Болсохоева, В.И.Золхоев, О.А. Нечаева болон бусад. Мүнхэ дурасхаалынь зүрхэн соомнай үлэнхэй.

Маанад соо эрдэмэй дамжаа барижа, омогорхолнай болоһон, хэлэ бэшэгэй, педагогикын эрдэмэй кандидадууд: С.Д.Бабуев Д.Б.Базарова хоёрнай. Багшын хүнгэн бэшэ ажалда бүхы наһаяа зорюулжа, үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн нүхэд олон. Мүн маанад соohоо ударидагшаар хүдэлжэ, һургуулияа түрүү зэргэдэ ябуулһан зонууд байха.

"Бултан тухайдаа гоёор даа Баярай үгэлнүүдые сээжэһээ хэлэхэ гэхэдээ, тархиш даа, хомор лэ уулзагдаһан байна", - гэжэ хайрата Б.Б.Гомбоевнай бэшээ һэн.

Бултанда мэдээжэ уран шүлэгшэн, сэдьхэл зүрхыемнай уянгаараа уяруулдаг Галимнай – Г.Х.Дашеева-Базаржаповаманай омогорхол. Маанад соohоо нэрэ солодо хүртэһэн соёлой, мүнгэн сангай ажалшадшье гараһан.

30 гаран басагад соо 4 хүбүүд һурадаг байгаа: Б.Б. Гомбоев, С.Д.Бабуев, И.Г.Борхонов, Ц.С.Ешинимаев.

Наһаараа үндэртэй, набтартайшье һаа, ехэл эбтэй, ахамнай ахашаг, маанадаа абанги, дүүмнай дүүшэг ябаһамди.

Үдэр бүриимнай ажал – һургуули, намар бүри хүдөө ябаха: Баргажан, Сэлэнгэ, Зэдэ, Хурамхаан гэжэ газарнуудаар хүдэлөөбди. Ахамад курснуудта Доодо-Ивалгада, Тээгдэдэ багшын ажалтай танилсаабди. Тэрэ сагай Тээгдын дунда һургуулиин коллектив ехэ дулааханаар һанагдадаг: маанадые хүндэтэй мүрөөр угтан абажа, багшын эрдэмэй эхи табилсаһан юм. Ударидагшань – багша, фронтовик Б-Э.Дагбаев, практикымнай хүтэлэгшэд: Буряадай АССР-эй габьяата багша Н.Ц.Нанзатов, Г.Ф.Дембелов болон бусад маанадта мартагдашагүй.

1972 оной зун оюутадые андалдан һургадаг боложо, Монголой багшын их сургуулитай танилсаһан, ном үзэһэн байнабди. С.Ж.Балданов Римма Жигжитовна хоёр маанадые даажа ябаа.

Илангаяа дээгүүр курсда ороходоо барилшажа, хүхихэ, наадахашье сагууд болодог һааб даа. Мүнөөнэйхи шэнги зоргоороо юумэ үгы байгдаа. Тиигэбэшье аминдаа жаргалтай, дорюун солгёон ябадаг сагууд һааб даа. Үнөөхил Баяр "ахаймнай" хэлэһээр:

Хэзээб даа нэгэтэл
мэдэхэдээ,
Хүхын дуута илдам хабар
Зүрхэндөө хадхуурта
болошоод,
Зүүдэлэн ябадагаа
һанаял...

Энеэдэтэй, наадатай, дуран, дуугаар дүүрэн хаһамнай "эрьен дахинаа бусадаг һай" гэхээр.

28 түхэриг стипендиеэ таарулан хубаажа, кино, театр, концертдэ һайса ябахаш. Багшын ажалда али болохо мэдэсэ, шадаха хэрэгтэй болохо гэжэ лаб ойлгонхойнууд... Мүнөө булта 60-ай богоһо алхаад гү, али 70-ай "хорёо соо ороод" ябанабди. Зам харгымнай дардам сэхэ байгаагүй, зонойхи шэнги һайтай, муутай байхааараал байгаа бэзэ:

Үнгэрһэн олон жэлнүүд
Элдэб эсын байгаа.
Үүлэтэйшье,
наратайшье –
янза бүриин, -

гээд лэ Баярнай батална.

Эгээ харамтайнь гэхэдэ, сагһаа урид нүгшэһэн хайрата нүхэднай: Ангараева Зоя, Маншеева Сэсэгма, Бабуев Сергей, Цыренова Долгор, Гомбоев Баир, Очирова Цыпилма, Татьяна Санжиева... Эдэ нүхэдөөрөө дахин харалсахаа болёоб гэжэ һанахада, яаха аргагүй хүндэ – эбсэшэгүй. Мүнхэ дурасхаалынь зүрхэн соомнай хэзээдэшье. Бидэ, мэндэ ябаһан зон, Баярайнгаа хэлээшээр: "Булта амиды мэндэ ябаа сагтаа, һархи-дархи үбгэд, хүгшэд болошоогүй дээрээ" мүнөө зун һаяар уулзажа, сэдьхэлээ ханатараа хөөрэлдэхэ, бэе бэеэ харалсаха байгаалди даа гэжэ таанартаа дурадханаб". Баяраа мүнхэ дээрэ тоолоод, нүхэдни, таанадаа уулзаял гэжэ уряалнаб, уринаб. Саашань баһал Баярайнгаа үгэнүүдээр:

Үнгэтэ энэ юртэмсын
энгэртэ
Сэсэглэн ногоорһон
талада
Манһаа баяртай хүн
үгы гээд,
Сэнгэн, найрлан хүхиел,
зугаалаял.

Өөрһөө нэмэжэ хэлэхэдэ, хайрата минии нүхэдүүд! Гэмгүй ябахада, хэмгүй жаргал гэдэг. Тиимэ дээрэһээ:

Бүтэн бүлеэн, элүүр энхэ,
Үбдэхэ үбшэнгүй, зобохо
зоболонгүй.
Хүл хүнгэн сарюухан,
сэдьхэл дүүрэн арюухан,
Түрэһэн хүүгэдтээ
хайратай,
Түрэл гаралдаа тулгатай,
Аша, зээнэрэй дүхэриг соо
Амгалан жаргажа
һуухамнай болтогой.

Минии уряа-бэшэгтэ
һаналаа табижа,
уулзаха тээшээ түхеэрхэ
бэзэбди гэжэ
найдан үлэгшэ
суг табан жэлдэ
нэгэ бүлэгтэ һураһан
Аня РИНЧИНОВА.

НАЙМУУЛАА НАРА ТАТУУЛАА

Дээрэ толилогдоһон бэшэгэй бэхын үшөө хатаадүй байхада, тус группын оюутад ябаһан 8 хүн уулзабабди. Нөөхил хэблэлэй байшанда Галидаа, Галина Хандуевнадаа сугларааб ди. Одоо гоё байгаа даа.

Заримамнай урдань хаа- яа уулзаһан, харин нүгөө заримамнай үнгэрһэн дүшэн жэл соо түрүүшынхеэ бэе бэеэ харалсажа гайхалсаабди, нэгэшье юумэеэ нюун нөөнгүй, байһан соонь хубаалдажа, хуби заяандамнай болоһон һонирхолтойшье, гайхалтайшье ушарнуудые хөөрэлдөөбди, садатараа энеэлдээбди.

Дүхэриглэн һуурһанаараа нара зүб эрьен, хүн бүхэмнай сэдьхэлээ нээн хөөрэбэ.

Нэн түрүүн Хориин аймагай Онинoборскын һургуулида ород хэлэ, литература зааһан, нютагай интернадые даагшаар хүдэлһэн Роза Цыбеновна Цыбенова, Түнхэнэй аймагай Толтойн дунда һургуулида буряад хэлэнэй багшаар хүдэлһэн Буряад Республикын габьяата багша, РФ-гэй эрдэм һуралсалай отличник Намсалма Намдыковна Цырендашиева, Үндэһэтэнэй болон Россельхозбанкнуудта ажаллаһан Дашима Намдановна Жамьянова, Ага-Хангилай дунда һургуулида ород болон буряад хэлэ, литература зааһан Арима Бальжировна Цыдендоржиева гэгшэд юрөөлэй һайхан үгэнүүдые нүхэдтөө зорюулаа.

Дүхэригэй хөөрэлдөөе саашань үргэлжэлүүлэгшэд гэхэдэ, Зэдын аймагай Дээдэ-Үшөөтэйдэ ажалайнгаа намтар эхилээд, Буряадай түүхын музейдэ 32 жэлдэ хүдэлһэн, музейн фондые даагшын тушаалда хүрэтэрөө дэбжэһэн, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Валентина Ринчиновна Чойбсонова, Саха-Яхад Республикада Росгосстрахда, удаань Улаан-Үдын захиргаанда ажаллаһан Антонида Очировна Цыбикова, удаань би – Яруунын аймагай Гондын дунда һургуулида ород хэлэ, литературын багшаар, удаань директорээр ажаллаһан, РФ-гэй юрэнхы эрдэм һуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ Анна Базаровна Цыбикова, «Буряад үнэн" сониндо эгсэ дүшэн жэлдэ ажаллаһан, энэ хугасаагай 15 жэлынь "Буряад үнэнэй" редакторраар, мүнөө гурбадахи жэлээ "Байгал" журналай редакторраар хүдэлжэ байһан Галина Хандуевна Базаржапова-Дашеева гээд найман зон нара татуулан, найдал зоригоо үргэлсэн, хөөрэлдөөгөө ябуулһамнай үрэтэйшье, үүсхэлтэйшье байба.

Алтан дэлхэйтэй хахасан ошоһон нүхэд соомнай элитэ эрдэмтэд, солото шэнжэлэгшэд болоторoо ургаһан налгай түбшэн зантай Сергей Дамдинович Бабуевваа, Баир Будаевич Гомбоевоо, бусад нүхэдөө һанан дурсахадаа, халуун, дулаан үгээ андалдажа үрдеэгүйбди гэжэ халаглаабди. Бэе бэеэ сэгнэжэ, һайн һайхан үгээ бэе бэедээ зорюулжа ябаял, суг һураһан нүхэдни.

Наһаяа эдлэхэ бүримнай эдир залуугай хаһа энэрхы гоёор һанагдан байг лэ!

Анна ЦЫБИКОВА (РИНЧИНОВА),
багшын ажалай ветеран.
Улаан-Үдэ хото.

"ГАНДАН" ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Августын 18, гарагай 2, монгол литын 23, сагаагшан тахяа, газарта hуудалтай, 4 ногоон мэнгэтэй. Энэ үдэр холын харгыда гарахада, барилга хэхэдэ, гэр байра бодхооходо, хотодо хэрэгүүдые бүтээхэдэ hайн. Үнэ абабал, эдеэ хоол, ундан элбэг олдохо.

Августын 19, гарагай 3, монгол литын 24, хара нохой, түмэртэ hуудалтай, 3 хүхэ мэнгэтэй. Энэ үдэр холын харгыда гарахада, нүхэд болоходо, тангариглахада hайн. Үнэ абалтагүй.

Августын 20, гарагай 4, монгол литын 25, харагшан гахай, тэнгэридэ hуудалтай, 2 хара мэнгэтэй. Энэ үдэр hайн үйлэ хэрэгүүдые эрхилхэдэ, эд бараа үйлэдбэрилхэдэ, худалдаа наймаа хэхэдэ, туhатай хэрэгүүдые үмсэдөө эрхилхэдэ hайн. Холын харгыда гаралтагүй, үнэ абахада хорюултай.

Августын 21, гарагай 5, монгол литын 26, хүхэгшэн хулгана, үhанда hуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй. Энэ үдэр эд бараа үйлэдбэрилхэдэ, гэрэй ажал хэхэдэ, холын харгыда гарахада, үнэ абахада hайн.

Августын 22, гарагай 6, монгол литын 27, хүхэгшэн үхэр, хадада hуудалтай, 9 улаан мэнгэтэй. Энэ үдэр эрдэм бэшэг шудалхада, эм бүтээхэдэ, уухада hайн. Холын харгыда гаралтагүй. Үнэ абахада, амгалан байдал ерэхэ.

Августын 23, гарагай 7, монгол литын 28, улаагшан бар, модондо hуудалтай, 8 сагаан мэнгэтэй. Энэ үдэр hайн хэрэгүүдые эрхилхэдэ, хэлсээ баталхада, газарта нүхэ малтахада, гэрэй ажал хэхэдэ, холын харгыда гарахада hайн. Үнэ абалтагүй.

Августын 24, гарагай 1, монгол литын 29, улаагшан туулай, хиидэ hуудалтай, 7 улаан мэнгэтэй. Энэ үдэр хүндэ хүшэр хэрэгүүдые эрхилхэдэ, дайсаниие номгоруулхада, худалдаа наймаа бүтээхэдэ hайн. Холын харгыда гаралтагүй, үнэ абахада сээртэй.

Энэ зурхай "ГАНДАН" дасанай гэбгы ЗОРИГТО лама бэлдэбэ. 6-дахи таhаг (8-983-533 56 05, 8-924-556 51 37) хандажа болоно.

ХЭЖЭНГЫН ДАСАНАЙ ТҮҮХЭ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь урдахи дугаарнуудта).

Худанhаа асарагдаhан Хүрдын сүмэ 1918 ондо дүрэшэhэн, хайлашаhан байгаа.

Майдарын сүмэ (ногоо морин, тэргын байдаг амбаар) 1865 ондо баригдаhан, Аюшын сүмэ - 1888 ондо, Мүнхэ мааниин сүмэ 1919 ондо үндэрлэгдэhэн байгаа. Ехэ дасанай баруун тээ Гүнгэрэгэй дуган (хуушан 3 дабхар дасанаа хоёр дабхар болгожо табиhан) байгаа, хойнонь - Чойрын (цанид) дуган, зүүн тээнь - Абида бурханай хоёр дабхар дуган. 1923 ондо описьдо Гүнгэрэгэй ба Абидын дугангууд бэшэ, харин Аюшын ба Отошын дугангууд гээд бэшэгдэhэн юм.

Дасанай баруун хойно, Чойрын дуганай баруун урда дүншүүр мааниин ехэ хүрдэ, дасанhаа баруун урда 2 томошог хүрдэнүүд, мүн субаргын хойно 3 ехэшэгүүд, тиихэдэ газаа гороо хэдэг харгы зубшуулаад олон хүрдэнүүд байгаа. Дасанай хашаагай үрдуур бурханай найман субаргануд (шодонгууд) байгаа. Зүүн хойно, 200 метрэй газарта Джарун Хашорай субарга яларжа байдаг hэн.

1896 онhоо 1908 он болотор Хэжэнгын дасанай шэрээтээр Бада нютагай Цэрэнэй Балдан Еши (hабхании лама) байhан, үбшэнэй шалтагаанаар (нюдэнэй хараагай муудаhанhаа) 1908 ондо шэрээтэhээ гарахадань, Цэдэнэй Сандан габжые шэрээтээр hунгаа. Теэд нюуса тарниин бүтээлдэ (бисалгалда) 10 жэл hуугаад, бүтээлээ таhалдуулхагүй байхадань, тэрэнэй нэрэhээ соржо Цэрэнпилэй Гэнин габжа шэрээтын уялгануудые дүүргэдэг байhан. 1915 оной намар шэрээтээр Санжаалай Шагдар габжа hунгалтагүйгөөр табигдаhан юм. Хоёр жэл шахуу болоод наhанhаа нүгшэхэдэнь, Галшиин Даша габжа жэл тухай дасанай шэрээтэ байhан, hүүлээрнь олон шэрээтэнэр hэлгэлдээ.

Hүүлшын шэрээтэ залуу лама Бадмын Дамбижалсан гэдэг Байгаа. 30 гаран ондо шэрээтэ бэшэ, дасанай хорооной түрүүлэгшэ гэжэ нэрлэгдэдэг болоhон юм. 1936 оной апрель hара соо дасан, дугангуудые ласадаха гэhэн актда гараа табихыень баадхаhан, hүүлээрнь түрмэдэ хаагдаа, бүсаагүй.

1891 ондо арамнайлагдаhан ехэ Цогчен дасан соо табигдаhан Бурхан Багшын дүрэ тухай урда бэшэгдэhэн, hайханаар бүтээгдэhэн hуумал (сэргэ), зурагдаhан олон бурхад, сахюусад, ном сударнууд дүүрэн hааб даа, теэд эдээниие хараhан, мүргэhэн, hайн мэдэхэ хүнүүд мүнөө үгы болошонхой байна.

1906 оной февралиин 6-най hүни тэрэ дасанай дотор талаhаа гал носожо (зулын галhаа болоо гэлсэдэг hэн), гурбан дабхар сүм дүрөө, хайлаа, дасан соohоо юуншье абтаагүй, дүрбэн хирпиисэ хананууд үлөө. Ехэ аюул, hүрөөтэй юумэн боложо, тэрэ олон бурхан, ном, бэшэ ондоо үнэтэй баялиг үгы хэгдээ. Дасанай хайлалга хүн зоной hанаа зобоohон, хүлгүүлhэн байгаа. Дасанай баруун ба зүүн тээ байдаг хоёр дабхардугангуудаа арай хурыхан гэжэ гал аhаалгангүй саража абаhан, тэдэнь ехээр халашоод, дабирхай бушхажа байhан, шэрдэгүүдые үhан соо хэжэ норгоод, дээгүүрнь нэбэргэhэн байгаа юм. Дасангүй байха бэшэ хадаа шэнээр бариха гэжэ шиидээд, модо отололгон, шэрэлгэн эхилжэ, мүнгэ, зөөриин бадар үргэнөөр эмхидхэгдэhэн байгаа. Орой ехэ үргэл Бада нютагай Жалбаагын Бааhата хэhэн - 3 мянган тухэриг (30 hолонгото) мүнгэ ба олон эбэрээ хатаhан сарнууд. Бүхы зоной дунда (лама, харагүй) Бааhата баханхай гэжэ алдаршанхай хүн байгаа. Генерал-губернатораар дамжуулжа, Россиин Дотор хэрэгүүдэй министрhээ дасанаа шэнээр бодхоохын зүбшөөл абаха гуйлга энэл хүнэй нэрэhээ хэгдэhэн юм гэдэг.

Зүбшөөлынь, харюу баhа энэл хүндэ ерэhэн байгаа. Ехэ буян үйлэдэhэн хүн болоно.

1880 гаран ондо урдахи дасаниие бариhан Оронгын дархашуул дахинаа уригдажа ерээд, хайлаашые баhал бариhан юм. Тэдэнэр ганса Хэжэнгэдэ бэшэ, бүхы Буряад орон соогуураа олон дасан, дугангуудые бариhан, хэдэн үе сууда гараhан бэрхэ дархашуул байhан гэлсэдэг юм. 1908 ондо дасанай барилга дүүрэhэн, газаа талань булта хэгдэhэн: алталhан ганжар, хорло, боди гүрөөhэн, дүрбэн углуунуудай айхаар луу тархитай гоёолтонууд, толинууд, дүрбэн ланза үзэгүүд гэхэ мэтэ, теэд дасанай досоо, дотор тала үды, бурхан, ном үгы байгаа.

Асарагдаhан модоной ехэр улэшэнхэй байхада, дасанай хойно хоёр дабхар нилээд ехэ хэмжүүрэй дуган 1909 ондо баригдажа дүүрэhэн, баhал Оронгын дархашуул үндэрлөө hааб даа. Энэ Чойрын (цанид) дуган болоhон, газаа шэрынь үнгөөр Шара дуган гээд юрэнхыдөө нэрлэгдэдэг hэн.

Дасанай нэгэдэхи дабхар 24,5х22,4 метр хэмжүүртэй байгаа. Хирпиисэ ханынь үндэр 8 метр тухай (урда хэлэгдэhые дабтахада), зосоо талаhаа (полhоо) хабхаг (потолок) хүрэтэр - 6,75 метр, хоёрдохи дабхар - 16,9х16,8 метр, үндэрынь зосоогоо - 4,27 метр, гурбадахи дабхар - 10,31х 0,13х3,73 метр.

Эдэ хэмжүүрнүүд гүрэнэй архивhаа абтаа, харин вершоогоор үгтэhые метр, сантиметртэ оруулагдаа. Дасанай газаа таладань тойроод 33 толи байгаа. Нэгэдэхи дабхар баруун, зүүн ханадаа долоодолоон сонхотой, гурбан үүдэтэй, хоёрдохи дабхар 12 сонхотой, гурбадахи - 6, эдэ хоёр дабхарнууд нэгэ-нэгэ үүдэтэй hэн. Дээдэ хоёр дабхарнуудаа барижа (үргөөд) байhан (нэгэдэхи дабхар соо) 36 бүдүүн шэнэhээр хэhэн бахананууд, дороо шулуун дээрэ бодхоогдонхой, хоёрдохи дабхар соо 16 бахананууд байгаа, гурбадахида - 4 тулга (бахананууд).

Дасанаа түргөөр бэлэн болгожо, хурал мүргэлөө эхилхын тула дасанай ба зоной зүгhөө хэдэн хүн Жалбайн Жамба түрүүтэй Хитад гүрэн ошожо, бурхан бүтээдэг уран дархашуулые оложо, тэдэнээ урижа, Хэжэнгээ асарhан байгаа. Зарим бурхануудые, олон ботитой номуудые худалдажа абаад (Хитад, Түбэдhөө), асарhан байгаа. Хитад урашуул олон томо-томо бурхануудые бүтээгээ (зэдээр), тэрэнэй тоодо гол шүтөөн - Бурхан Багшын hууhан дүрэ, 4 метрhээ үлүүшэг үндэртэй, хажуудань үльмы дээрээ зогсоhон Ананда Субадии хоёр шабинарынь, зэргэлээд Абида, Аюша, Манзаширэ, Отошо, Минтүгбэ бурханууд, мянган моторто Арьяа Баала бурхан 3 метр шахуу үндэртэй, олон зуунуудые бариhан Ошор Жалма бурхан, мүн олон үхибүүдые эндэ тэндээ аhааhан «Хашан Хаан» hуудаг hэн. 16 Найдан Жүдэг ба 35 Цогто Зандан, хамта 80 ехэ, бага бурханууд, тэлэг (зурамал), баhа 80 бурхангууд тахигданхай байгаа. Баруун ханын сонхонуудай хоорондуур 108 боти «Ганжуур» ба Юмүүд, зүүн ханада 225 боти «Данжуур» тахигданхай байдаг hэн. Бурхангууд үндэрнүүд сэнхии дээгүүр залагданхай байгаа, урдуурнь баhа тиимэ үндэртэй тахилай шэрээнүүд байха. Тахил үргэхын тула амяараа гэшхүүрнүүд байдаг hэн. Бахананууд дээгүүрээ гоёолтотой, маатинсануудта үргэлжэ луу зураатай байгаа. Дасанай дабхар үүдэнүүдэй зосоо тала үргэлжэ тобогороор hиилэгдэнхэй hэн: түншэ, боди модон, лёнхобо сэсэг гэхэ мэтэ (үнгын гоё шэрэтэй) бүтээлнүүд байгаа.

П.БАЛДАНДОРЖИЙН "Хэжэнгын дасанай хуряангы түүхэ" гэжэ номhоо абтаба.

Буряад үнэн

Учредители:
Глава Республики Бурятия,
Народный Хурал Республики Бурятия,
Правительство Республики Бурятия

Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ
Замредактора Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:
И.М. Егоров, П.Л. Носков, И.В. Смоляк, Т.М. Нагуслаева (Правительство РБ), В.А. Павлов, Б.Ц. Семенов, Ц.Б. Батуев, Ц.-Д.Э. Доржиев (Народный Хурал РБ), Б.Ш. Дашиев, Т.В. Самбялова, С.Б. Байминова.

ТЕЛЕФОНЫ:
21-54-54 - приемная
21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия"
21-68-08 - редактор
21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь
21-67-81 - выпускающий отдел
21-64-36 - корреспонденты, редакция журнала "Одон"
21-06-25 - редакция журнала «Байгал»
21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир"
21-62-62 - реклама
21-50-52 - отдел распространения

АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЯ: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».

Подписной индекс 50901
Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия
Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г.
www.burunen.ru e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн».
Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография».
Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13.
Подписана в печать 19.08. 2014 в 17.00 - по графику; 19.08.2014 г. в 17.00 - фактически.
Объем 4 п.л. Заказ № 1945. Тираж - 3500 экз.

Цена свободная.

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются.
Автор несет ответственность за представленные материалы.
За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.

* Материалы на платной основе.
ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж),
Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54

Гэрэй эзэн эхэнэрнүүдэй анхаралда

АЛТАН НАМАРТАА БЭЛДЭБЭЛ, ҮБЭЛДӨӨ ВИТАМИН ЭЛБЭГ ХООЛТОЙ

ОВОЩТОЙ ЛЕЧО

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 3 килограмм болгарска перец, 300 грамм морхооб, 500 грамм hонгино, 1,5 гашуун перец, 1,5 литр томатна шүүhэн, 1 стакан ургамалай тоhон, хахад стакан саахар, 1,5 томо халбага дабhан, хахад стакан 9 процентын уксус.

Таматна шүүhэеэ кастрюли соо хээд, томо тёркоор жэжэлэгдэhэн морхообоо хэнэбди, тиигээд түхэреэн "дүхэриг" болгоhон hонгиноёо, жэжэлэгдэhэн гашуун перецээ хээд, дээрэhээнь ургамалайнгаа тоhо, дабhа, саахар нэмэнэбди, тиигээд 10 минута соо бусалганабди.

hүүлдэнь хэршэгдэhэн, 4-6 хуби болоhон перецээ хээд, үшөө 20 минута соо бусалганабди. Дээрэhээнь уксус нэмээд, hайса худхаад, баанхануудсоо хэжэ, hайнаар хабхаглганабди.

Татьяна Абрамова, Курган хото.

КАБАЧКИНУУДААР ХЭhЭН ЛЕЧО

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 3 литр баанхада 1,5 килограмм кабачкинууд, 6 амтатай перец, 6 hонгино, 1 килограмм помидорнууд.

Маринадта орохо зүйлнүүд: стаканай 3-най 2 хуби ургамалай тоhон, стаканай 3-най 2 хуби саахар, 2 томо халбага дабhан, хахад стакан 9 процентын уксус.

Кабачкинуудые болон перец нарин hолоомон шэнгеэр хэршэхэ, харин hонгиноёо хахад дүхэригүүдээр (полукольца), тиихэдэ помидорнуудаа мясорубкаар хэршэхэ хэрэгтэй. Бусалжа байhан маринад руу түрүүн кабачкинуудаа хээд, 15 минута соо бусалгаха, удаань hонгиноо хээд, 5 минута соо шанаха, тиигээд перецээ хээд, 5 минута бусалгаха, hүүлдэнь помидорнуудаа хэжэ, 5-10 минута соо шанаха хэрэгтэй. Стерилизованна баанхануудсоо хэhэнэйнгээ удаа hайнаар хабхаглаха хэрэгтэй.

Валерия Есина, Москва хото.

МАЛИНААР ХЭhЭН КОМПОТ

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: малина. Шүүhэндэнь (заливка) 1 литр уhанда 2 стакан саахар.

Жэмэсээ халуун бусалhан уhаар сэсэргээд, дан дүүрэн бэшээр баанхануудсоо хэхэ

хэрэгтэй. Тиигээд бусалhан халуун сиропоор жэмэсээ хушанат. 7 минута болгоод, сиропоо абаад, дахинаа бусалгаад, дахин баанхануудсоо хэхэ болонот. Тиигэжэ саахарынь жэмэс руугаа орохо ёhотой. Баанхануудаа hайнаар хаагаад, уруунь харуулаад орхихо ёhотойт.

Ольга Антонова, Орел хото.

"1,5 ЧАС СОО БЭЛЭН БОЛОХО БАГА ДАБhАТАЙ ҮГЭРСЭНҮҮД"

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: үгэрсэнүүд.

Харин рассолдо (дабhатай уhанда) орохо зүйлнүүд: 1 литр уhанда 1 стакан саахарай дүрбэнэй нэгэ хуби, 1 стакан дабhанай дүрбэнэй нэгэ хуби,1 баанхада 1 томо халбага 30 процентын уксус.

Баанхануудаа таhа угаагаад, стерилизацида халуун бусалжа уhан соо табинабди. Тон адлиханууд үгэрсэнүүдые хүйтэн уhан соо хэжэ, хэдэн час соо байлганабди. Тиигээд кранhаа гаража байhан уhаар угаагаад, утаашань дээшэнь харуулаад, паар дээрэ бусалhан баанхануудсоо хэнэбди. Досоогуурнь ээлжээлэн специнүүдыень хэлсэнэбди. Бусалжа байhан уhаа хээд, сэбэр хаалтануудаар (крышки) хаагты. Хүрэхыень хүлеэхэдээ, үгэрсэнүүдэйнгээ үнгыень харанабди. Ногоон бэшэ боломсоорнь баанха соохи уhаяа кастрюли руугаа юулэнэбди. Тиин хэмжээень шалганабди. Тэрэ рассол соогоо стакан дабhанайнгаа дүрбэнэй нэгэ хуби, тиимэл хэмжүүрэй саахар нэмэнэбди. Тиин hайса бусалганабди. Баанха бүхэн руугаа 1 томо халбага 30 процентын уксус дуhаанабди. Дүүрэсэ рассолоо хэнэбди, хабхагуудаарнь hайнаар хабхаглаад, баанхануудаа уруунь харуулнабди, тиигээд одеялаар хушанабди. hайнаар хүрэтэрнь байлганабди, комнатна температурада байлгахадатнай болохо.

Раиса Козлова, Череповец хото.

"НЕЖЕНСКИЙ" САЛАТ

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 6 килограмм үгэрсэнүүд, 3 килограмм hонгино, хахад литр ургамалай тоhон, 50 грамм уксус, 150 грамм дабhан.

Бүхы овощоо түхэреэнүүдээр хэршэнэбди. Тиигээд тэдэнээ (үгэрсэнүүдээ, hонгиноо) баанхануудсоогоо хэхэдээ, дабhа, уксустайнь

холинобди, дээрэhээнь ургамалайнгаа тоhо хэнэбди. Удаань 20-30 минута соо стерилизацида табяад, hүүлдэнь hайнаар хабхаглганабди.

Татьяна Шмалько, Краснодарска хизаарай Новощербиновская станци.

"ИТАЛЬЯНСКА" САЛАТ

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 1 килограмм үгэрсэ, 1 килограмм кабачки, 1 килограмм помидор, 2-3 амтатай перец, 2-3 hонгино, 2-3 томо халбага ургамалай тоhон, 1 сайн халбага сагаан (сливочно) тоhон, чесногой 1 хуби, тааралдама саахар, дабhан, душица, майоран.

Үгэрсэнүүдээ сэбэрлэгты, харин помидорнуудайнгаа хальhа хуулагты. Тиигээд бүхы овощоо хэршээд, гал дээрэ кастрюли соо шанагты (тушение). Тиин овощойнгоо зөөлэрхэдэ, хахад литрэй бусалгагдаhан халуунууд шэл баанхануудсоо хэhэнэйнгээ удаа пастеризацида 20 минута соо табигты. Удаань нэгэ бага хүрэхыень хүлеэгты.

Олеся Гаврилова, Оренбургска областиин Бузулук хото.

ҮГЭРСЭНҮҮДЭЭР БА МОРХООБООР ХЭhЭН САЛАТ

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 4 килограмм үгэрсэ, 0,5 килограмм морхооб, 3 томо халбага дабhан, 8 томо халбага саахар, чесногой 1 хуби, 1 стакан 6 процентын уксус, 1 стакан ургамалай тоhон.

Үгэрсэнүүдээ жэжэхэнээр хэршээд, морхообоо томо нүхэнүүдтэй тёркоор жэжэлэгты. Харин чесногоо чесночницаар гаргаха болонот. Бултыень hайса худхаад, хахад час соо байлгаха ёhотойт. Тиигээд литрын шэл баанхануудсоо хэгты, hүүлдэнь 10 минута соо стерилизацида табиха болонот. hайнаар хабхаглагты.

Оксана Завьялова, Челябинск хото.

АРАДАЙ МЕДИЦИНЫН АРГАНУУД АША ТУhАТАЙ

"АЛТАН hАХАЛ"- "ЗОЛОТОЙ УС" МАНИИЕ АБАРАА hЭН

ГЭРЭЙ ЖЕНЬШЕНЬ

"1964 ондо намайе аллерги үбшэнhөөмни боложо, больницада оруулаа hэн. Гэбэшье олон тоото эмүүд, тарилгаhаа тоолхо болоогүй, тиимэhээ врачни ондоо газар зөөгты гээ бэлэй. Тиихэдэнь хэлэhээрынь боложо, 17 жэл байhан Хойто зүгhөө ондоо газар зөөхэ баатай болоо hэмби. Бусаад ерэхэдэм, үнөөхи аллерги үбшэмни эхилжэ, амилжа шадахаа болидог hэмби. Басагамни намдаа "алтан hахал" – "золотой ус" оложо, тэрээгээрынь настойко хэhэнэйнгээ удаа аминайнгаа хаагдажа эхилхэдэ, тэрээнээ уужа эхилээ бэлэйб. Тиигээд лэ хоёр балгахадаа, hайн амилдаг болоо hэмби. Удаань бүхэли жэлээрээ эдеэлхынгээ 1 час урда ууhанай удаа гурбан жэл болоод, энэ үбшөө огто мартаhан байнаб.

2002 ондо hамгамни инсультда нэрбэгдээд байхадань, үнөөхи настойкоороо хани нүхэрэйнгөө бүхы бэеые түрхижэ байтарни удангүй аманиинь үнөөхи хэбэртээ ороо, хүлынь барагаар хүдэлжэ, ябажа эхилhэн юм. Тиихэдэнь би өөрөө томо бэетэй хадаа хүлнүүдэйнгээ үбдэхэдэ, тэрэ настойкоёо өөртөө (хүлдөө) түрхижэ, тиигэжэ залуу наhанайхидаал адляар ябадаг болоо бэлэйб. Тиихэдэ ехээр ханяахадаа, тэрэ набшаhадыень амандаа жажалhанаймни удаа, ханяадамни болидог байгаа. hамгамни энэ настойкоёо дуhал дуhалаар өөрынгөө нюдэнэй каплинууд руу гоожуулдаг бэлэй. (Энээниие хэhэнэй хэрэггүй, галдажа болохо - номой автор Владимир Огарев). Тиимэhээ энэ ургамал хадаа үнэхөөрөө "Гэрэй бальзам" гэжэ нэрлэгдэдэг байна. Тиин өөрөө ургуулдаг болоо hэмби: "hахалайнгаа" хубинуудhаа нэгэ хэдыень абаад, уhан соо хэжэ, сагаанууд үндэhэнүүдэй гарамсаарынь лэ тэдэнээ газар соо hуулгаха хэрэгтэй.

ХАЙШАН ҐЭЖЭ ШАНГА НАСТОЙКО ХЭХЭБ?

Нэн түрүүн 15-20 "үбдэгхэнүүдтэй" 4 hахал (ус) отолжо абаад, 1 литрово баанха соо хээд, дээрэhээнь хара архи (самогон) юулэнэб, тиигээд дээрэhээнь бүдөөр хушаад, бүхэли hара соо харанхы газарта байлганаб. Тиигээд шүүhэнэйнгээ удаа холодильник соо гү, али сарай соо хадагалнаб.

Намартаа бүхы ургамалаа отолжо абаад, бултыень 3 литрэй баанха соо хэнэб, дээрэhээнь хоёр литр архи хээд, бүхэли hара соо харанхы газарта орхижо, настойко болгоноб."

Владимир Кириллович Латохин, 400031, Волгоград-31, Канатчиков проспект, 15-10, тел.8-(844-2)-46-63-02.

ГАСТРИТ, ПОЛИАРТРИТ, ХҮЛ, ГАРАЙ, НЮДЭНЭЙ ҮБШЭНГҮҮД

"Алтан hахалай" настой В. Огарковай зүбшэл заабаряар хэдэгби: ургамалай 20 сантиметр утатай набшаhа (үгы гэбэл, 2 бага набшаhа) эмалированно кружка соо хээд, дээрэhээнь бусалhан уhа хэнэб, хабхагаар хаанаб, тиигээд бага гал дээрэ 5 минута соо орхиноб, hайса тэрэнээ бүдөөр орёогоод, 1 сүүдхэ соо орхиноб. Тиигээд 3 дахин үдэртөө эдеэлхэhээ 40 минута урда 50 граммаар дулааншагаар (бүлеэхэнээр) уунаб. Энэ настоёо комнатна температурада хадагалнаб. Зүгөөр эдэ набшаhад ехэ болоhон ургамалhаа, онсолбол, hахал бүхэн дээрэнь 9 "үбдэгхэнүүд" байха ёhотой бшуу.

Тиигээд лэ 2000 онhоо "алтан hахалай" настойко уужа эхилээ hэмби. Тиигэжэ гастрит үбшэмни үгы болоо, хэлэмни сэбэр болоо, хото соохи хүндүүлхэй ушарнуудни дайралдахаа болео бэлэй. Тиигээд полиартритhаа гар, хүлни үбдэжэ байhан аад, тэдэ үбшэнүүдни (байгаалиин уларилайшье хубилхые мэдэхээ болёоб) hуларhан байна.

Үшөө тиихэдэ нюдэнэймни хараа дээшэлhэн юм. Гушан жэлдэ нюдэнэй шэл үмдэhэн байгааб, ехэ плюс диоптритай (+2,25, hүүлдэнь +1,5...) нюдэнэй шэл үмдэдэг аад лэ, hүүлдэнь ямаршье нюдэнэй шэл зүүхэеэ болёо hэмби. Тиигэжэ тиимэ шэлгүйгөөр уншадаг, юумэ нэхэдэг, зүү hабагшалдаг болоhон байнаб. Нүгөө ушарта иимэ настой ууhан гэр бүлын ээзэн эхэнэрэй эльгэниинь, мүн бөөрэнь үбдэхөө болиhон байна.

2002 оной январьhаа "алтан hахалай" настойкоhоо гадна В. Огарковай бэшэhэн бадаган үбшэнhөө абардаг тоhон бальзам уулсанаб, юуб гэхэдэ YI шатын уушханай бадагантай (рак) болоот, больницада аргалха аргагүйбди, гэртээ ошогты гүүлүүлhэнэйнгээ удаа үхэхөө байнагүйб гэжэ бодоод, оролдосотой тэмсээд, мүнөөшье хүрэтэрөө яагаашьегүйб, тэрэ гэhээр 1 жэл үнгэрөөд байна. Эдэ шэдитэ арганууд ехэ аша туhатай байна. Олон зониие муу үбшэнүүдhээ абарна.

Дмитриенко Стефания Марцельевна, 69050, Украина, Запорожье хото, Космическая үйлсэ 116-83.

СУУХЫН ҮБШЭНГҮҮД

"Алтан hахалай" набшаhыень жажалхада, ехэ аша туhатай байна. Жэшээнь, 2-3 сантиметр утатай hахалнуудыень абаад, 30 минута эдеэлхэhээ урид hайса жажалхада hайн юм. Бүри жаа утатай (1-2 см) набшаhа хэрэглэхэдэ болохо. Тиигэжэ би үдэрэй хоёр дахин жажалдаг, тиин 15-30 үдэрэй туршада хэрэглэдэг hэмби. Энээнhээ уламжалан, шанга хүсэ шадалтай, хотомни сэбэрлэгдээ, шарамни бусалхаа болёо, хүндөөр газаа гарахадаа зободогни (запоры) үгы болоо. Нюдэнэймни хараа hайжарба, хүлэймни улын хатуу-шпоромни үгы болобо, остеохондрозни hалаа шахуу – нюргамни нугархай болоhон байна. Аман соохи гашуун мэдэрэлни баhал мэдэгдэхээ болёо, хамарhаамни уhа нюhан (насморк) гарахаа болёо, хоолойн болон шүдэнүүдэймни мүйлын үбшэнгүүд намhаа ходороо, холодоо.

Муфтиев А.Д., 277038, Кишинев хото, Дечибал үйлсын 84-38.

Бэлигма ОРБОДОЕВА
В.Н. Огаревой "Все о Золотом усе" гэhэн номоор оршуулан бэлдэбэ.